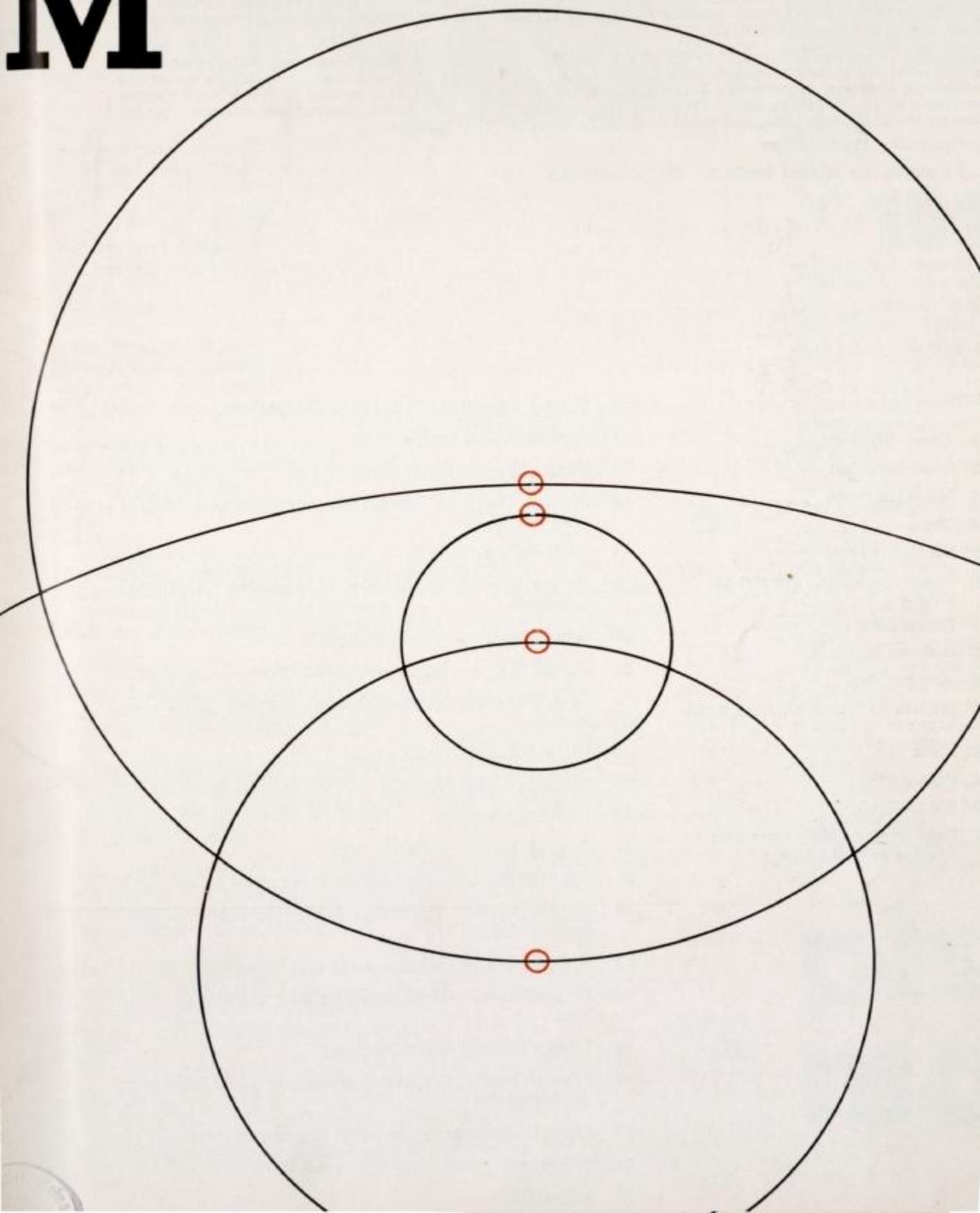

PROBLEMI
MATEMATIČKI

Problemi št. 101, maj 1971, letnik VIII

M

MAGAZIN

Problemi št. 101, maj 1971, letnik VIII

Glavni urednik: Rudi Šeligo, odgovorni urednik: Dimitrij Rupel, tajnik uredništva: Jaro Novak, lektor: Peter Kuhar

Uredniški odbor:

Niko Grafenauer (urednik kulturne publicistike), Matjaž Kocbek, Tomaž Kralj, Marko Pogačnik (urednik vizualnih informacij), Dimitrij Rupel (urednik politične publicistike), Tomaž Salamun, Rudi Šeligo (urednik literature), Marko Švabič (urednik roba).

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Soteska 10 / Gregorčičeva 4, tel. 20 487. Tajnik uredništva posluje vsak delovni dan od 11. do 13. ure, uprava pa vsak delovni četrtek od 14.30 do 16.30 ure. Naročila pošiljajte na upravo Problemov, Ljubljana, Soteska 10 / Gregorčičeva 4, tekoči račun 501-8-475/1 z oznako: za Probleme. Celoletna naročnina 50 din, cena posamezne številke 5 din, cena dvojne številke 8 din. Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača. Izdajata predsedstvo ZM in IO SSS. Tiskarna PTT v Ljubljani.

Design ovitka: Naško Križnar

Izid zamujen, ker je umrl korektor. Na veselo branje!

ROB

- 1 Pismo NO 9/101
- 2 Pismo No 10/101
- 4 Pismo No 11/101
- 4 Ukana
- 5 Nabrusimo kose
- 6 Dve Josipa Vidmarja ostrigi na štrikcu
- 7 Tine iz Šmarja
- 8 Hudobna babica
- 10 »Ene par plat«
- 15 Maurice Bejart ali aktualna umetnost
- 19 Izjava
- 22 Kajla v rit
- 38 Škotski škof
- 42 Tretji korak so sijajna znanstva in vmes še veliko lepega

- 1 Tomaž Salamun: Vrela usta Gospodova
- 2 Aleš Erjavec: Dolge poti
- 10 Franc Zagoričnik: Tri pesnitve
- 14 Matjaž Hanžek: Besede stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
- 15 Rudi Šeligo: Sarada
- 25 Grupa (E — Vladimir Kopičl, Ana Raković, Čedomir Drča
- 26 Grupa Kod — Mirko Radojičić
- 29 Grupa Kod — Slavko Bogdanović
- Ješa Denegri: Na poti k novi umetniški komunikaciji
- 30 Biljana Tomić: Mini esej
- 31 Nuša in Srečo Dragan
- 32 Božidar Mandić
- 34 Andrej Brvar: Buča na paro
- 37 Božidar Bagola: Faniangelu v spomin
- 39 Marko Švabič: Vprašanje o suverenosti neke balkanske države
- 42 Dimitrij Rupel: Kje so meje (ne)svobode?
- 44 Primož Žagar: Slepí naboj kalibra 155 mm za haubico
- 51 Iztok Geister: Kristalna vaza
- 51 Ivan Urbančič: Težave (spo)razumevanja (odgovor Janžekoviču)
- 53 Taras Kermauner: De bello Cudermanico
- 56 Popravek
- 57 Pojasnilo

Tomaž Salamun: VRELA USTA GOSPODOVA

zidar sem, svečenik prahu
utrjen kot pošast, kot skorja kruha
lokvanj sem, vojščak svetih dreves
svetih sanj, kričim z angeli

grad sem, mrtva stena
ladje prepeljujem, brodnik popotnikom
o les! les!
pridite čaplje, kri

pridite vrtnarji, luč zasij
pridi razpeta roka, steklo
modri vrtinci, pridi gladina
veter drsenja bitij drugih polj

tu so pašniki požgani, lava vre
pastirji čakajo, nestrupo topotajo s krili
psi se vohajo, volčjaki
tu stoji spomin, red, znamenja prihodnosti

imajo župani dlake, rože dovolj ovsa?
železnice močne osi, voda kruh?
imajo žlebovi račun z nami, angeli smrt?
stopil sem pod tuš, začaran

kriknil sem, pognal živali v hrib
jagnjeta v dim, pesek v globino ladje
imajo prividi barvo, gore koncentracijo?
sporočila obris, roke prebrane strani?

so smreke res na drugi strani, ptice glasne?
bobri mehki, zrak bremena vlažen?
je ploskvi res vrnjena moč, duši brezno?
o materija, tropi psov

gladko seme, prostor je tu, gori
svete stopinje uklenjene, ceste zavarovane
bo veter blag, bodo živali v gorah prašne?
jadra zasenčena, tok rek prebit?

krila ljudi, kako si sladko razkrečeno meso matere
surova okna vidim skozi volan, posel letenja
s tem bom svet razklal, satana butnil ven
naj nade v prah, naj ga luč fizično likvidira

vojaki piyejo punč danaja
andi, vreče prosa, plutovina z nafto
biblija, moje stopinje v newsweeku
v mojih sanjah sabbat, kanta borovnic

**pis
mo
№
9. 101**

Spoštovani urednik!

Odločil sem se, da nisem več naročnik vaše revije Problemi. Vzrokov za odpoved je več. Eden je ta, da nisem več sposoben brati in razumeti poezije in proze, ki se poraja v nekaterih zame neumnih »buticah«. Kam pelje slovenska pismena umetnost in kje so ljudje, ki radi bero in se razveseljujejo ob branju vaše revije. Kadar bo vaša revija spet taka, da jo bodo polnili članki tov. D. Pirjevc in ostalih kulturnih mož, se bom na revijo z veseljem zopet naročil. Sedaj pa sem jo primoran odpovedati, ker me je kar sram, kadar jo moram komu pokazati in povedati, da je to osrednja slovenska revija za pesništvo in mišljenje.

Veliko uspehov pri nadalnjem delu, vam želi vaš nekdanji bralec.

S tovariškimi pozdravili
Janez Pavlin

**pis
mo**

No 10.101

Spoštovani!

Pisal bi sicer Delu za rubriko Pisma bralcev, saj tole pismo je prav na nivoju one rubrike. A ker osebno vladnih časopisov iz principa ne prenesem, saj se ve, da nima jo nobene brizance, pišem rajši kar vam. K stvari.

30. aprila sem dal oprati avto v javnih garažah pod novim trgom Revolucije, tamkaj vis a vis glavnega štaba naše vrle policije. To navajam zato, da bodo vsi natančno vedeli, katero avtopralnico imam v mislih. Ko sem avto dvignil, sem dobil takle račun: zunanje pranje 12 dinarjev (kar se mi zdi solidna cena); notranje pranje 3 dinarjev (kar se mi zdi malo); odstranitev zimskega premaza s kromiranih delov 12 dinarjev (kar se mi zdi navadna tativina; saj tu ni druga dela, kot namočiti krpo z bencinom in raho potegniti prek zimske masti, kar vse skupaj traja maksimalno 5 minut; enostavno je izračunati, koliko zasluzi delavec, ki opravlja to delo; zanimivo pa bi bilo vedeti, koliko isti delavec za uro svojega 120,00 dinarjev vrednega dela dobi plače; predlagam, da se v obrambo socialističnih načel spravi javnim garažam za vrat javnega tožilca!)

Je pa še dosti za povediti. Recimo, avto po prevzemu zunaj ni nič dosti bolj čist. V javnih garažah uporabljajo za zunanje pranje nekakšen avtomat, ki umazanijo le enakomerno porazdeli po vsei površini, ne pa

v travi zeleni jelen, židje z loparji
hotel ariston, rilke iz žic
zvečer se precobljam v jagnje, v disco club
v ruske dežne plašče, v greh

bodo sinovi odrasli, vrt obrezali?
when the gesture and symbol will lick each others asswhole
ne samo da ignoriram spev, žgem tvoje plišasto srce
ko bi bil mit mit, sadje zastrupljeno

ko bi ležale deke v olju, bobri v nageljnih
zlati muštaci v igrah, mravlje v dñinah
ko bi steklene knjige planile v oblake
humorist, v nebo na škripce, figé

voda je balzamirana, reke so balzamirane
balzamirano grlo, zgodovina forme
balzamirani so fašisti, kopenhagen, céline
balzamirano je držati vžigalico, sprechod

balzamirane so platnice knjig, križi silikatov
balzamirani tuneli, oljna barva slik
žice na vagonih za boksit, lobster
plemstvo v rusiji, brušena stekla

balzamiran nabor, balzamirane poti
1. avgust, jezik mi bo razbil telo
balzamiran je baker v sadju, jezera, ruleta
balzamirana civilizacija, čuk, smrt, čuk

balzamirani protagonisti, metulji s hišami
balzamirane stojnice, kri, balzamiran radio
balzamirani cowboyi z bonboni, letenje
balzamiran zločin, balzamirani gangsterji

balzamirane so živali hišnic, koket
balzamirane sfinge, meandri časa
balzamiran egipt, hoja balzamirana
balzamirano dno, pasti, balzamirane ptice v vale d'isère

že sama množica, kot sat medu
sluzasta king's road, tope ribe
že sam nebeški val, logika simbolov
diši jantar, vojaški puč, pojavi se hamlet
pojavlji se in zgine
struktura ločja, vat, vrb, vrtnih mizic v pesku
bronastih ogledal

narisan je gospod ki gleda čez ograjo
narisana gospa z zmečkanim krilom
jaz sem odsev, vlovila me je past
et le vin des fleurs et le vin des étoiles
m'accablent d'amours

kópanje, kopači, ogrlice, gore skupaj
slastno dišeče mravlje, luske azbesta
živel je madžar
žito mu je načela suša
zgradil si je velik most
štajerci so mu rezali kruh

delavci v dokih mami, ustnice iz cina
zbirali bomo oljčne vejice, zavržen kruh
ga dali mariji za prašiče, el teléfona signora
dali so te na znamke s tvojih vinogradov debeluh
zavesa štrli v prepad, mozolji dolgolasev
sveče, orbite katedral
donatorji kot granatna jabolka

kje ste razdražene množice, past, črnilo?
o ti pes, ladje naložene s koruzo, starec v epidauru
špricanje, lak, temno goreči sodi benzina krščanskega sveta
mokre volnene krpe čez ušesa, dril

kje si marija, trni, campo santo?
bele modre obleke, romarji z lučjo
tu je petrolej, trikotnik, dan
težki zvon, razparani cement

kje ste zahajajoče ure, goreča sonca?
lačno drvenje strojev, plima satana
zemlja se vali, lingam zavit v papir
trda preciznost metra, vrča s kruhom

kje ste blagi otroci, gozdovi upanja?
zmrzli jermini, sablje iz čiste platine
gruče, pobijanje čapelj na ledu, mlada pristanišča
mehek katran v bunuelu, tope mitre

kje so igrišča med brezami, voham ravnotežje
obrise meskalina, zlato zeleno pršeče deske
tu se blešči v soncu mandolat, april
pleme vodnarjev odpira vrela usta gospodova

o zveri! jadra! plodonosna tla!
temno zelene rože, hrup nedelje
s hrbtom držimo čas, s hrbtom letenje
črn kruh s hrbtom, voda kjer so nas krstili

o zveri! nadoknadili bomo umiranje
hrustanje belih polj, mreže zvezd
na preži smo, čakamo dim
čakamo svete vonje, hrastova vrata
krilimo popotniki miru, lebdimo
padamo kot vojščaki
trupla ki se kade od vlage

klokotanje vode, kotaljenje isker
kroži nad menoj, ubija, hodi ravno po žarečem oglju
hitro gre, visoko, leti nizko
kjer počije vonjamo karbid
južno nebo, kjer so pečine, kritja

kje so podleski mlade živali
tope črne ladje, črna sol
kje ste kvartopirci na grebenih, sijajne gore
križi položeni čez poljske poti, smeh
kje je vaša nesmrtnost veverice?

kot črne gmote alp, kot temna zarja
slišimo klice, lajež psov
slišimo tiko premikanje lovcev, krog žuželk
kamne počitka, drevorede upanja

odplakne. O tem, da vse blato po trebuhu avta ostane dejansko nedotaknjeno, sploh nima smisla izgubljati besed. Kar se tiče notranjega »pranja«, bo dovolj, če omenim, da ti naši dobri delavci (a kdo bi jim zameril, saj sem že dokazal, da so oropani in kar naprej ropani) niti pepelnikov ne izpraznijo, kje šele, da bi dvignili talne obloge in si ogledali žalostno svinjarijo, ki se spodaj nabira in dela hudo škodo, ko zadržuje vlago, da vse skup vneto rjavi.

Našteli sem nekaj površnih, upam vsaj, da najhujših lopovščin, ki si jih privošči takale garažna mafija na račun odjemalcev in strank in v prvi vrsti svojih delavcev. Povedal bi sicer lahko še veliko več, naprimjer, da naročiš, naj ti po pranju podmažejo zglove podvozja, kar ti sicer mafija zaračuna le pičilih 8 dinarjev, a se kmalu izkaže da se posredni morilci zglobov še s prsti niso dotaknili, kaj šele z mastjo; a tega zaenkrat ne bom raziskoval potanko. Saj je že dovolj, če ostane pri tem, kar sem našteli v zvezi s pranjem.

Mene avtopralnica v javnih garažah vis a vis policije in tudi vis a vis ljudske skupščine ne vidi več. Javni tožilec pa kakor ve in zna!

T. Vrhovšek, profesor,
Ljubljana

**pis
mo
No**

111. 101

Novosti na SAZU:

Soba predsednika akademije (predelava prostorov nekdanje Centralne bibliotike SAZU)

1. Nov pod z intarzijo

2. Stene obložene z brokatom

3. Popolnoma novo stilno pohištvo

Pripis urednika:

Pismo je anonimno. Torej zavezniki na SAZU

UKANA

ANAKU VNAKU ANAKU

UKANA

Pisec od Lovčeve hčeri razmišlja: Postal bom pisatelj tako, da bom pisal od lova, lovcev in to bojo ljudje radi prebirali. Mašona, bo fejt!

Ker od Lovčeve hčeri potem nič pravega ni, pozneje spet razmišlja: Postal bom pisatelj tako, da bom opisal NOB. To je velika tema, tako velika, da niti ni treba, da sem zaresen pisatelj. Ce pa se bo kakšen hudir spotaknil ali čvekal kaj takšnega, da nisem za ta poklic... Ja, kar naj, če si upa: naznam ga, da zliva gnojnicu na NOB in da je proti njenim izročilom. To bo še bolj fejt!

(Podrobnejše in bolj glasne besede so bile ob-

jaz sem ljudsko stališče, krava
tropski veter, pod gladino spim
jaz sem aristokratski kanibal, jem formo
bobnam po belih kapah kuharjev

bobnam po njihovih predpasnikih, jaz sem zelena integracija
voda teče v lazaret, po škornjih se dela led od vlage
bobenčki, stihija, gobčki
pes renči v slikah

stolčena temperatura, vrata, vrgel sem zlat prstan
v vrele ovsene kosmiče, jesen je tu
usoda ima isti krog, pešci smrdijo
nov sneg pada na kepe

trave so prepojene, rdeči škrлатni plašči
vrtinči se zrak, vrtinči se gošča nad puščavo
preproge iztepajo, s sončnim vzhodom vstaja barva
videjo me bo več ljudi, s sončnim vzhodom postajam jutro

hékaba natura, gruča, grupa
franže, pobarvana krila letal nad tiri mediterana
ritem sekati, črvivo kurjavo desk prepojenih s šmolo
mimo drvijo ose, črpalka, črnke, utež

gumijaste ladje, pečeni prozodijaki, slive
naravnost v kalcinirana pljuča, skušnja grušča
petnajst let vrele vode, koncentracija z mesom
prestopanje z vlakov na perone da se mi raztrešči hroma kri

patke, umazani noži zažiganja mlečnih njiv
rimski ceste, zrak pod kapami prometnikov
si krvnik? v soncu kastanjet, hrastovih viničarjev
po podlogi moluskov, trigonometrije

štiri krete so, prva truplo slaščičarjev
druga konstelacija, tu si ti, látinski
vre in se razčesne tnalo, stražna ljubezen do rastlin
liudje se z glavami butajo, celijo rinke

kako bodo od tvojega mesa ostale samo verige, okna
perje v moji roki, kos zlata
zemljo žgem, kluci obdajajo vrt
o kruh, toreadorji

stena pada, v steni zvok
v zvoku bela ladja, v ladji klešče
vrtnica cveti, v puščavi mraz
v mrazu drhtijo konji, dlani

vsak dan odtrgam kos gobelina
spomnim se sipin, mrzlih nimf
o bog, da se ne porušim
da mi daš jader, zaloge zemlje

da bodo moje stopinje ostale v nozdrvih živali
da bo kri, kako si pel in bral
da bom gledal plamen, partizane
da bodo vrata, ajda, prah

strašni prazniki, ceste, njive
kmetje, temne pričeske, bezeg diši

hrup slišim, slišim hrup, jasen vdor
aleksander, zaprl sem usta ko je sonce že zašlo
pravljice, kaznjenci v rjavih oblačilih
ante murale cristianitatis, urne olja
mavrica, riši cvet in boš čaščen
fokus, goreči grmi, čaplja čapelj
v soncu bomo prebili vrata, v zemljo namočili kruh
steze speljali čez večer, dirlalne piste
z batom predrli vodo, žgali obraz sveta
listje, strast jezika
srečne živali, srečne zveri
krožijo, govorijo, matere prahu
romanje greha, metri belih ust
tu, ob moji smrti vse izvira
pecite ribe palčki, stlačite v torbe vogale hiš
luna spi, preproge
zmrzli sneg, v kožuhu vidim kri
vidim železne rešetke, perziske mačke
nočem umreti v stepi, ne grem naprej
hočem da me ubije škržat, trebuh zemlje

alah! occhi glauchi! amerika me slepi
svetlo zeleno pobaran hrib, vreli lešniki
cowboyi otrpli, terase, ruski muf
v predalu rjovem
on: ugasni luč, ona: sorrento, pelerina
februar: vlaki dišeči po ivju
jukstapozicija: telegrafski kruh
to kar tukaj žrem, črvi, prebivalci
čemur tu nasedam
noge potrgane žuželkam, štab
o, petrarca
fior, frondi, erbe, ombre, antri, onde, aure soavi
temne krinoline alp, borne vsote
gerbere, štange, prah
on: heraldika, ona: bik za naslanjače
on: petje tovarn, procesija štruc
ona: edino lepilo incest, cerebralna mistika
veslamo, veslamo, palme skozi šipe
težki predvojni gojzarji, steklene ure
povišan sem
kot so rekli za d'annunzia: abruzzese
pino pascali abruzzese, sivo morje
bojim se da mi odpade telo, da se mi mehča vrat
da sem edini, ki me je vredno na oltarju domovine žrtvovati

Aleš Erjavec: DOLGE POTI

— Ali vidiš, mu je dejala in se naslonila na sprhneli podboj vrat. Vse to je najino.

— Misliš drevesa ob potoku, odtise mojih škornjev v blatu poleg vode, okenske okvire, tvojo senco in polje pred nama? jo je vprašal.

javljene v Delu 6. maja
1971 pod naslovom
»Varnostno - obveščevalna služba — partizanska
kavbojčina v NOB ali
anahronizem?« in s podpisom Tone Svetina književnik.)

F. Š.

nabzuši mo kože

izza srpa in kladiva
vsi isto pesem pojeno
vendar jih nekaj simulira
zaman porivaš slamice
v teh črnih murnov
luknjice
gosta pregosta je trava
požanji latje
poteptaj strnišče
in vrzi nekaj murenčkov
na smetišče

Ivan Oman

dve
josip
a
vidm
arja
ostri
gi na
štirk
cu

1. »Jaz nisem ne znanstvenik ne filozof, temveč samo preprost misleč človek, ki po svojih močeh išče resnico in tudi resnico o resnici sami.«

2. Toda na svojih potih po svetu sem srečal nemalo takih, izmed katerih je bil vsak popolnoma preverjen, da ima absolutno resnico. To so bili: katoličani, budisti, ničevci, markisti, tolstojevci, teozofi, antropozofi itd. In če me ne bi bila od pripoznanja te ali one absolutne oziroma »objektivne« resnice odvrnila že življenje in zgodovina, bi me bila ta srečanja.

Sok prve ostrige: Slovenski znanstveniki in umetniki imajo radi preproste ljudi, saj so tudi sami zrastli iz preproščine in so zdaj tako fer, da si niso pustili zrasti greben.

Sok druge ostrige: Josip strelja mimo, ker še ne pozna naše polpreteklosti, ali pa je lisjak že od rojstva.

F. S.

- Da, to mislim, je odvrnila, še vedno na podbojih.
- Prav imaš; najino je in bo ostalo. Vedno; iz roda v rod, od očeta na sina, od sinov na sinove. Saj veš.
- Res, vem; mu je odvrnila, z roko v zraku.
- Nekdo prihaja v deželo.
- Kdo, jo je zanimalo.
- Nihče ne ve; prihaja tiho, brez sprejemov ali obmejnih bojev, skozi okna in zaveso, mimo ljudi, ki ga ne opazijo, skozi betonske zidove; nihče ne ve zanj.
- Kako veš, da je? je priponnila.
- Ne vem; ljudje pravijo.
- Nihče ne ve zanj, je nadaljevala.
- Pravijo, da je; da prihaja.
- Mnogo pravijo ljudje.
- Pravijo mnogo, je neodločno odgovoril.
- Pravijo, mu je pritrdila. Kaj ko bi odšla drugam, mogoče v sosedno deželo.
- Misliš deželo na jugu.
- Mogoče, je namignila, obrnila glavo in dodala: saj ni treba, da greva tja. Lahko odideva na majhen pototok, ki se ozko razteza v morje.
- Pototok kje in sploh zakaj? Kaj bova počela tam.
- Zgradila bova hišo na obali. Tam bova stanovala. Se zamisli; vse bo kot tukaj.
- Nič več ne bova imela hiš, jo prekine; sploh, zakaj bi jih imela, nihče jih ne bo potreboval, le čas bi izgubljala.
- Molči in gleda skozi okno. Pogleda njegov obraz brez senc in reče: iskala bova želja jajca, jih zakopala v pesek in jih spravljala za hude čase. Poležaval bova po obali, sonce nama bo razčigalo kožo, sama bova.
- Jajca, se zasmije. Potem bodo prišli in nama rekli naj odideva. Mogoče si bova zaželeta strehe in miz, kosa mila in škarij za nohte. Mogoče bova hotela domov.
- Ne bova več imela doma; jaz bom nabirala školjke, ti boš nosil vodo.
- Nočem nositi vode; tukaj jo imava dovolj; potok teče mimo. Ostaniva.
- Misliš tukaj od kjer ne bova šla.
- Mislim to.
- Pa prišlec, se obrne vanj in utiša glas. Kaj če je tukaj.
- Ne more biti.
- Si prepričan? ga prepričuje in razburja.
- Kaj ko bi ostala.
- Ne vem, neodločno doda — skoraj sva se že odločila.
- Vem kaj te skrbi, ga prepričuje. Bojiš se da bo prišel.
- Da: res se bojim, poprime. Kaj če bo prišel sem.
- Ne bo ga; vem.
- Kako veš, umolkne. Nihče se mu ne more upreti.
- Kako veš, izziva in popusti podboj.
- Ljudje pravijo.
- Kako veš? nadaljuje, s sapo med ustnicami.
- Vsi govorijo. Nekaj mora biti na tem.
- Vem kaj bom storila.
- Misliš grič nad potokom.
- Mislim grič nad potokom, kamor se ne upaš iti.
- Tudi ti ne.
- Ni res: bila sem že tam.
- Nisi mi povedala.
- Res — le zakaj bi.
- Kaj boš počela na griču.
- Mogoče bom spletala kite, mogoče bom med prsti drobila skalne lišaje, mogoče bom čakala sedemnajst osamljenih žena, najbrž bom tiho in ponavljala osem zapovedanih stopinj.
- Ali mi jih pokažeš? ga zanima.
- Ne; če boš na griču z menoj jih boš lahko videl in se jih naučil.
- Veš, da si ne upam; pa tudi dovolila mi ne bi iti s teboj.
- Ne. Iti moram sama. Drugače bi bile le stopinje, tako pa ga bodo pregnale.
- Ali ga bodo uničile.
- Ne. Glej, pesek ti potemneva pod nogami.

— Je zelen ali rjav?

— Ne vem; poglej sam, pod tvojimi nogami je.

— Ne vidim ga.

(Kaj nastane iz peska)

(Če je tema postane črn, če je mrak postane siv pesek, ki ga drobiš pod nogami)

(Ki ga obračaš brez posluha)

— Kaj se zgodi z njim če oddidem naprej.

(Ostane nedotaknjen. Ostane nepremičen)

— Kaj, ko bi vseeno odšla na pot. Lahko bi se pozneje vrnila, zakurila peč, se stisnila skupaj na divan in se grela v tišini. Mogoče bi nabijal ob šipe dež in bi videla kako se zasvetijo kaplje preden udarijo ob steklo in izginejo.

Reče: dežne kaplje in izginejo. Razpršijo se in se potem spet združijo.

— Kaj morava storiti jutri:

Ona: jutri morava posejati tretje polje, ti moraš prekopati vrt, jaz moram pozašiti ribiške mreže in si zraven mrmirati pesem ali napev.

Kaj moram storiti jaz.

Ona: Moraš prinesti drva v drvarnico, zima se bliža.

Kdo je, kdo misliš da stoji pred vrti.

— Pogledal bom, najbrž nihče, reče in se obrne ter prestopi.

— Vem da je; pravkar se je spuščal z griča, videla sem ga.

— Z griča nad potokom. Mogoče je tujec, ne zaidejo pogosto sem.

— Ni bil tujec. Imel je našo uniformo.

— Vseeno; gotovo je bil tujec.

— Odprti vrata.

— Misliš vrata, da bo lahko vstopil in naju videl in midva njega?

— Mislim to.

— Tega ne bom storil, kaj če je kdo ki nama kaj hoče. Tujec je.

Stopi in odpre vrata, nekaj svetlobnih sunkov pade v sobo, nikogar ni zunaj.

— Nikogar ni zunaj, reče.

— Nikogar, vpraša in se začudi.

— Nikogar.

— Kaj sva storila včeraj, ko je prišel trgovec z vinom.

On: Plačala sva mu, potrepljal sem ga po rami ko je odhajal, ke mu nasmehnil in rekel: Le še pridite, veliko ga popijeva. Dal sem mu roko, on meni svojo. Stresel sem jo, odprl prednja vrata, ga spustil s tem na stezo.

— Kaj je storil potem?

— Prekoračil je dvorišče, se napol ozrl nazaj, si popravil ovratnik srajce, ki mu je žlezela za ovratnik površnika in odšel po poti. Zakaj sprašuješ.

— Sreda je bila včeraj. Kaj ko bi odšla za mejo.

— Ne. Ne bova odšla, nikamor ne greva, pozno je že in deževalo bo. Sploh ne bi našla, zašla bi in potem bi naju iskali s psi in helikopterji. Kdaj drugič.

— Ne; ali danes, ali pa ostaniva tukaj, dokončajva hišo in prodajajva na trgu.

— Postriči si boš moral lase.

— Ne. Ti boš prodajala.

— Ne, nočem.

— Potem ne bo nihče prodajal. Drugi bodo prodajali namesto naju. Midva bova le sadila in okopavala, jaz bom vozil s triciklom na trg, ti boš čakala doma in se ozirala skozi okno, če se že vračam.

Sploh ga ni poslušala. Odložila je palico, ki jo je držala v roki in odšla iz hiše. Opazoval jo je; odšla je proti hribu, ogrnjena v rdeč plašč, v eni roki je imela ruto, v drugi glavnik.

Nič več ni mogel razločiti njene hoje. Bila je že daleč in se vzpenjala proti vrhu, ki je stal tam čez, nad potokom, gol, posut z nekaj nizkimi grmi in skalami. Odprl je vrata (kaj če bi šel za njo, se je obrnil) in se spet vrnil k oknu. Gotovo piha veter, drevesa so se tresla, tudi listja je bilo precej v zraku; gotovo piha močan veter.

Visoko je že bilo; le kaj počne, si je mislil ko je obstala, ona pa si je le popravljala lase, ki so ji silili na oči. Prispela je do vrha in mu ušla izpred oči.

Le kaj počne se je spraševal. Ali samo stopica sem ter tja, se je prestopil po sobi in vsakih nekaj trenutkov pogledal skozi okno. Zabliskalo se je; ulil se je dež, vračala se je.

Zaprla je vrata za seboj, vse mrzle roke imam, je rekla, se lahko stisnem k tebi? in se stisnila k njemu. Ali bi odšla za mejo?

iz šmarja

Šmarja

Tine iz Smarja je bil dober kovač. Vsa vas ga je spoštovala. Bil je visok kot gora in imel prsi vse porasle s črničimi kodrastimi diakami. Cele dneve je garal v kovačnici in neutrudno vihtel kladiivo. Bil pa je Tine tudi resničen silak. Nihče ni iskal pretepa z njim; celo tolovaji in razbojniki so se vedno na daleč ognili njegovim vratom, kajti z njim res ni bilo dobro češenj zobati. Če si ga razjezil, si lahko pričakoval vsaj nekaj bušk, če ne celo zlomljene roke ali noge.

Tine je živel v starem mlinu ob robu vasi z ženo Meto in sinom Andražkom. Včasih, ko je prišel od maše ali pa je počival po napornem delu se je z malim Andražkom po cele ure igral. To so bile Andražkove najlepše urice. Ata si ga je posadil na koleno in šla sta se konja. Ali pa mu je naredil čolniček iz lubja in ga je potem po cele dneve spuščal po potoku za hišo.

Tinetova žena Meta je bila marljiva žena. Po cele dneve je skrbela za Andražka, mudajala dobre nauke, kuhalala, prala, čistila po hišici in od časa do časa pogledala v kovačnico, če Tine česa ne potrebuje. Svojega moža je iz vsega srca ljubila in ga globoko spoštovala.

Ko se je Tine nekega večera vračal iz vaške krčme mu je na brvi čez potok spodrsnilo in padel. Je v mrzlo vodo. Skobacal se je hitro iz potoka in preklinjajoč odšel v hišo.

Poklical je ženo in s svojim vplitjem prebudil Andražka, da je zajokal. Meta je pri-

hitela in vsa v skrbih vprašala moža kaj se je pripetilo. A Tine ni bil za razgovor. Zgrabil jo je, oklufatal in obrnil s svojimi ogromnimi škornji. Meta je, drobna kot je bila, odletela po tleh in negibna obležala na hladnih deskah. Tine pa je prijel kladivo, ki je ležalo na mizi in ga besno zalučal skozi okno. Jezno je zamrimal nekaj o kapitalističnih svinjah in skočil skozi okno na smeti ob potoku. Z rokami je začel brskati po svinjariji in kmalu našel, kar je iskal. Izpod posušenih krompirjevih olupkov je potegnil kot razbite steklenice in si prerezal žile na obeh zapestjih. Začel je peti »Mi smo kovači«, a kmalu je postal njegovo petje tišje in kmalu ni bilo slišati ničesar drugega razen šumjenja potoka in nebogljeno hlipanje prestrašenega Andražka.

hudobn

A
dadic

A

Ob robu vasi, med zelenimi

- Ne danes, kdaj drugič, je zamahnil z roko vstran. Sama si rekla.
- Kaj? jo je zanimalo.
- Nič, včeraj je bil tu trgovec z vinom, se spominjaš?
- Seveda se: prej si mi o tem pripovedoval.
- Povej mi, kaj bi naredila, če bi odšel stran, se vrnil in nikdar ne prišel več nazaj sem?

— Nekaj dni bi čakala, vsakih nekaj minut pogledala skozi okno če te še ni, premišljevala kje si — če bi vedela kje sem, jo prekine — premišljevala kje si, malo skrbela, potem odšla za nekaj dni v mesto. Če bi se potem vrnil bi moral oditi. Lahko bi se naselil pod tretjim levim gricem, dobil bi ribiško opremo starega očeta, ki sva jo po nepotrebnem prinesla do sem, nekaj semen in cvetnega krompirja, mogoče mene za noč ali dve — če bi me pograbilo domotožje. Sicer pa bi videla kako bi šlo brez tebe.

- Nisem rekel, da se sploh ni vrnil, je moril naprej.
- Če se ne bi, bi bilo podobno; le ničesar ne bi dobil; vse bi mi ostalo. Kaj ko bi šla.

— Misliš na pot.

— Da. Odšla bi daleč, kjer naju ne bi nihče poznal, začela znova ali pa sploh ne začela. Reče: daj odidiva jutri. Živila bova na samem — tudi sedaj živila na samem, jo prekine — noči bodo dolge in tople, tudi pozimi; lahko bova delala ceste na obali in svetilnike sredi gozda. Res bi lahko odšla v deželo na jugu se zresni. Lahko greva na vzhod, se zamisli in ga pogleda kako je sploh ne posluša, strmi v svoje nohte in premika noge. Malo se ji premakne obraz, doda: ne; ti boš šel ob potoku, jaz na vzhod. Nekega pomladnega dne se bova srečala v deželi Om. Ti boš prihajal po cesti, prašna bo in široka, imel bo visoke jahalne škornje, ki jih boš ukradel možu svoje zadnje prijateljice, obraz boš imel še bolj zagorel in začudeno boš razprl usta ko me boš zagledal.

— Ti boš prihajala nasproti v rdečem plašču, ki si ga prinesla od doma, in me boš pozdravila z jutranjim pozdravom.

- Samo to, nič več? je razočarana.
- Samo to. Utruen bom in ne bo se mi ljubilo misliti. In si te ogledovati.
- Pripoveduje mi, kako je bilo včeraj, ko je prišel trgovec z vinom.
- Zakaj hočeš.

Vstopil je, ko sem pripravljala ribe, ki si jih ujel za zapornico. Potrkal je na polodprtva vrata, rekel dober dan.

Obrnila sem se, se zbrala in mu rekla, kaj želi, saj veš. Ko je odhajal, sem te videla, kako si se mu nasmehnil in mu rekel, naj še pride. Potem si mu dal roko, on pa svojo tebi. Stisnila sta si jih, potem si zaprl za njim vrata in ga nekaj trenutkov opazoval skozi lino ob vratih. Kdaj bova odšla.

- Pripravi se, takoj.
- Zakaj nisi prej povedal, bi se pripravila.
- Dovolj imaš časa; ničesar ti ni treba vzeti s seboj; temno je že, pohititi bo treba.

— Na jug?

— Jaz na jug, ti na vzhod.

— Ne greva skupaj? Vsaj do železnice.

— Dobro. Do železnice; potem boš šla ti ob progi, jaz pa ob reki.

— Ob reki ki se izliva v morje?

— Sama veš, ne sprašuj. Ob reki, ki se izliva v morje.

— Kdaj se bova srečala.

— Ne vem; kmalu. Gotovo se bova kje videla. Daj, pripravi se.

— Pojdive. Pozapri okna za seboj.

— Pod prepravnik sem dala ključ.

— Zakaj? se zresni.

— Če pride kdo mimo.

— Potem že; pojdiva; ne pozabi zapreti zadnjih vrat.

Pod roko se ga je držala, ko sta zapuščala kmetijo. Potok jima je tekel ob poti, pred nekaj dnevi je bil dež in na stezi so bile še vedno dolge in globoke luže, ki sta jih morala obiti skozi grmovje in visoko travo, polno odlomljenih vej in rosnih kapelj. Hitela sta; on spredaj, s hitrimi koraki, ona zadaj, držeč se ga za roko in izmikajoč se lužam in blatu.

- Pohitel je; držala se ga je za roko in ga le stežka dohajala.
- Zakaj tako hitiva? Vseeno bova prišla, ji je ušlo preko ustnic. Ni ji odgovoril, le potegnil jo je za seboj.
- Počakajva, nikamor se ne mudi, dovolj je časa. Le dlje bova morala hoditi.

Izpustil ji je roko, se obrnil in ji začudeno dejal: Saj ne bova šla nazaj, samo naprej.

— Misliš na jug in jaz na vzhod? ga je prestrašena pogledala.

— Mislim to.

— Ne; vrniva se. Kaj sploh hočeš?

— Hočem oditi naprej; ti pa kakor želiš.

— Zakaj? ni mogla razumeti. Saj sva oba vedela, da se bova vrnila.

— Odločil sem se, stran grem.

— Misliš, da bo na jugu drugače.

— Bo- če ne, bom odšel na zahod ali v hribovje za posušeno reko.

— Misliš kraje brez vode.

— Mislim. Ostal bom tam, dokler se ne bo reka napolnila z vodo; potem pridem nazaj; srečala se bova.

— Lažeš; reka ne bo nikoli več polna vode, prej se boš sam posušil in bodo lastovke gnezdale med tvojimi lopaticami.

— Tam ni lastovk, jo prekine. — Vseeno, nadaljuje: nikdar se ne bova srečala. Veliko pred tem se bom ustalila v majhni vasici sredi švicarskih Alp in prala vaščanom perilo. Nikoli ne bom prišla na twoja poto.

— Moraš — le tako se bova lahko srečala.

— Nikdar več se ne bova videla. Pojd, враčam se.

— Ne; pojdeš z mano. Hočem potovati sam; delala mi boš družbo, lahko bom skrbel zate, če si ti bo kaj pripetilo, lahko bom razčesaval twoje umazane lase, lahko bom jokal, prosil in pretepali.

— Ne boš, враčam se.

— Ne odidi; kaj se mi bo pripetilo, ti veš.

— Tri dni boš hodil na jug, potem boš zašel v močvirju. Kričal boš in se še bolj ugrezal, blato ti bo sililo v usta, grabil boš naokrog, pomisliš za nekaj sekund name in na to, kar ti pravkar priovedujem, se nekoliko zasukal, potem pa izginil v vodi.

— Kaj bo potem?

— Ne vem; na tako daleč pod blato ne vidim.

— Potruditi se in mi povej.

— Lažem se; srečala se bova v deželi Om, ti boš še bolj zagorel kot sedaj, jaz bom imela rdeč plašč, ki se ga imela na hribu, srečala se bova, začudil se boš.

— Kako veš?

— Pravil si mi.

— Res je, pravil sem ti. Ne bova ses rečala. Švica je predaleč.

— Odhajaš.

— Odhajam v hribovje za posušeno reko. Čez tri dni bom zašel v močvirje; kričal bom in se ugrezal, blato mi bo sililo in za nekaj trenutkov bom pomisliš na to, kar si mi pravkar priovedovala. Zakaj si mi vse to povedala — tako moram oditi na jug; čez tri dni.

— Tudi če ti ne bi, bi se vseeno zgodilo, le vedel ne bi.

Prime jo za roko in ji stisne prste. Potem se obrne in odide ob reki; ona se vrača na sever.

Hodi počasi, z očmi na njunih stopinjah, враča se. Kmalu prispe do koče, pozaklene za sabo in se zбудi naslednje jutro.

— Ni ga več, si reče in se pretegne; moral bom v mesto.

Prodira skozi goščavo, seka pred seboj veje in tanka debla, vedno bolj se oddaljuje. Tretjega dne zaide v močvirje. Noge se mu začnejo ugrezati, blato se mu vzpenja po telesu, pomisli na njene besede, izginja v vodi in blatu, sili mu že v usta, tokrat pa zaslisi ljudi, ki ga sledijo in iz helikopterja mu spustijo vrv. S seboj ima ribiško palico, škornje in nekaj zavitkov.

— Pod tretjim levim gričem, reče. Mogoče se bom kakšen dan oglasila.

— Prav, kar pridi, le ob torkih in četrtkih ne; bom lovil ribe.

— Misliš zaradi ribiške opreme?

— Mislim; moram se prehranjevati — puška je ostala tebi — pozabila si jo omeniti.

— Res, prav imas, a je že mimo; pridi kaj naokrog.

— Bom, reče in odide proti griču, na katerega je odšla pred šestimi dnevi.

— Naporna pot je bila, si reče, dolga pot.

polji in drevesi pokritimi z zlatim jesenskim listjem je živila babica. Njen obrazek je bil preprezen z drobnimi gubicami, roke so se ji že nekoliko tresle, a v srcu je bila še vsa mladostna.

Vsako jutro je vstala s prvimi sončnimi žarki, si nadela svoja mnoga krila in majice, obula stare, čez in čez zakrapane čevlje, si zavezala ruto in stopila v sijoči dan. Vsi ljudje so jo imeli radi, saj je vsakemu pomagala v nesreči, pa tudi drugače. Po vasi je prala, pomivala okna, bila pripravljena vsakemu dati dobro besedo in prirčen širok smehljaj, da so se pri tem razkrile gole brezobne dlesni.

A taka je bila babica le na zunaji. V resnicì je bila močno zakrnjena. To, da je bila čaravnica niti ni bilo tako hudo, a počela je druge, še veliko hujše stvari. Da, resnično grde. Njena hišica, na zunaj tako nedolžna, je bila v resnicì kotišče vsega zla v širini okolici.

Ce bi ljudje zvedeli kaj je na pogled tako prirčno ljubezniva in prikupna starka počela v svojem prostem času, bi jim mrzel pot obliž čelo in jim zakapljal po hrbitu. Vse telo bi se jim naježilo. A babica se ni izdala. Svojo vampirsko dušo je skrivala za širokim sijočim smehljajem.

Nekega dne pa je babici zgorela hišica v kateri je živila ob robu vasi med zelenimi polji in drevesi pokritimi z zlatim jesenskim listjem. Bila je noč in babica je na vso moč preklinala, kajti vsa njena čaravninska in drugačna, še veliko bolj zlobna in hudobna moč ni mogla pogasiti plamenov.

Pohitela je k potoku in začela nositi vodo, a nì kaj pride zaledilo. Pri tretjem vedru pa se ji je pripetila nesreča. Spotaknila se je in prav nesrečno udarila s sivo starčevsko glavo ob kamnit steber, ki je stal ob poti in ki so ga uporabljali pri eni izmed njenih polnočnih orgij.

Cež nekaj trenutkov je bila starda mrtva.

Oboje: Aleš Erjavec

EN
E
par
PL

AT

Vsem tistim, ki jim pogled zaide na rob strani, kjer opazijo kak člančič o glasbi ali ploščah, bi omenil tole: ne polagajte nanj preveč pozornosti. Ni imel namena biti strokovna razprava; z njim bi vas rad samo opozoril na nekaj novejših plošč. Pri vsej množici albumov, ki izidejo vsak teden v ZDA in Angliji, ima ljubitelj dve možnosti: da se kolikor mogoče sam zanima za »stvar« ali pa si pomaga s tujimi časopisi in revijami. Nobena možnost pa ni popolna: še vedno mu lahko uide marsikak dober, vreden, zanimiv, nenavaden, nov album — saj ga ni človeka, ki bi slišal vse! Zato pišem te kratke opazke, kot nekakšno vodilo pri iskanju vedno boljšega, vrednejšega...

Morda se še spomnите, da sem se v predzadnji številki te revije razpisal o ilegalnih ploščah. Med tem časom se je pojavilo več novih »dosežkov« na tem področju. V Angliji so v nekaterih trgovinah precej časa uspešno prodajali ilegalni album Jimija Hendrix-a »Live Experience« s koncertnimi posnetki, starimi več let. Žal so pred kratkim dobili proizvajalce te plošče in jih simbolično denarno kaznovali, nadaljnjo proizvodnjo pa preprečili s tem, da so uničili originalni odšesek. Zelo redek primer, res. Hendrixov manj

Franc Zagoričnik: TRI PESNITVE

pesem pan

pesem pan
vsebuje nekaj tistega
česar ni

česar ni na drugi strani črk
razen druge strani črk
nebralne
vztrajne v nesmislu

pesem pan
vsebuje tak lep nesmiseln svet
povsem nenasilen

ves svet je na tej strani
do vseh podrobnosti
izvzet obrnjen opravljen
v tem

česar ni

česar ni na drugi strani
homerja
kar je kvečjemu grobišče grobišča

tu je vsekakor bil
vsi znaki kažejo na to
a zdaj je na drugi strani

v jezikih za katere nikoli ni slišal
in spet na tej strani svojih strani
v nenehni zvonjavi
v nenehni zvonjavi
med smisлом in nesmisлом

ta cigar ime izgine prej
cigar ime izgine pozneje
in tu ta KIRKAKRIK
to organično počenjanje
ob tej uri ob naslednji
pogostnost lovka
prepuščenost požiranju
sklenjenost v sklenjenih udih
vzcvetele in spet opustošene dežele

rja cvete
knjiga vzpodbuja k uporu
pesem pan govori o nekaterih takšnih
in o nekaterih drugačnih stvareh

se poteguje za svoj prostor
v slovenski čitanki
povsem hoče ugajati
nališpana z mnogimi znamenji ničnosti
z znamenji neke druge zahtevnosti

znan ilegalec je »Wow«. Drugi LPs, ki se tudi dobijo (v zelo majhnih količinah in malokje): »Very Alive« Elton John (posnetek radijske oddaje iz ZDA, ki pa so ga zdaj legalno izdali v Angliji na LP »17-11-70«), ilegalec skupine Byrds (tudi posnetek neke radijske oddaje); LP Simona and Garfunkla (posnet v njenem stanovanju), »Judy« — Beatles (zbirka starih posnetkov, stereo), »H Bomb« — Deep Purple (koncertni posnetki), »Waters Of Oblivion« — Bob Dylan (posnetki z »basement session« z The Band), »Up Against The Wall...« — Jeff

nobenih bolesti nobenih porodov
nobenih lačnih ust nobenih krikov
nobenih lepih pokrajin
nobenih veličastnih spomenikov
nobenih čustev nobenih ljubezni
nobenih vzvišenih ciljev
nobenega velikega poslanstva

kar hoče hoče sama
kar diha diha sama
kar imenuje imenuje sama

tako izbira besede in nebesede
misli
in drugo sovpadanje
brezskrbno in radoživo
ker je neogibno
vse

samo tako je lahko
ne da se določati
določi se sama

pesem pan zraste tako
kakor ji ugaja
jaz sem njen pisar
storum kar mi ukaže

lahko citiram kar govori
na primer besede:
lahko citiram kar govori
lahko ne razumem docela:
rja ni cvet
in knjiga ni več kot dekor

pesem pan se bere
od A do Z
in od Z do A

pesem pan je preprosta pesem
pesem pan je ljudska pesem
pesem pan imam rad
pesem pan je moje veselje

spomini brez prihodnosti

trkaš trkaš na ravno pravi naslov
in to je pravzaprav oziranje za vrati
ker jih ni in ni zidov

pri tem seveda ne vzdiguješ roke
ne upogiblješ kazavca če ga nimaš
ne veš kaj bi če ne veš
za ničemer se ne oziraš ne gre za to

in če je povod tako neznaten
če ga mogoče sploh ni
in bi se dalo tako reči
ker je pač na nerazviden način

in se tako tvori stavek
kakršnakoli oblika česar kol
in se lahko prestopiš
priznaš da neke stvari so
sicer ne veš kaj z njimi
sicer se gnušijo
tako vrata tako trkanje

erson Airplane (koncertni posnetki, novejšega datuma), »Seems Like A Freeze Out« Bob Dylan (nekaj starih posnetkov — »demos« iz začetnih let njegove kariere in posnetki s »sessiona« za LP »Highway 61 Revisited«, od katerih sta dva popolnoma neznana), »Talkin' Bear Mountain Massacre Picnic Blues« — Bob Dylan (zelo stari posnetki, »demos« za založniške družbe), »200 Motels« — Frank Zappa and Mothers of Invention z Los Angeles Philharmonic pod vodstvom Zubinna Mehta (cel album je posnet z glasbo, ki so jo le-ti

igrali na lanskem koncertu v Los Angelesu. Glasba je »zbirka skečev«, kot pravi Zappa, za opremo istoimenskega filma, ki ga pripravljajo Mothers.) Za zadnje štiri albume lahko osebno zagotovim, da so kvalitetni, ker jih imam sam. Ostale poznam le po naslovih.

Najnovejša vest iz Anglije pravi, da so se pri angleški podružnici družbe CBS, za katero Dylan snema v ZDA, odločili sprožiti postopek proti ponarejevalcem Dylanovih plošč. To bi lahko storili že prej, toda Dylanu se ni dalо priti v Anglijo, ker se mu ne bi izplačalo: denar, ki bi ga porabil za pot, bi bil verjetno manjši kot vsota, ki bi jo dobil kot tantieme svojih skladb na ilegalnih albumih ...

Van Morrison je glasbenik, ki zasluži več kot kratko omembo v takem člančiku. Zato bom rekel samo, da je njegov nov LP »His Band And The Street Choir« (Warner Bros.) ena najboljših plošč, kar jih je izšlo letos do zdaj. Več o njem pa prihodnjič.

Menda ni treba pripomniti, da so Morrisonov in naslednji albumi LEGALNI. (V oklepaju je gramofonska družba.)

Elton John je prav tako individualist kot Morrison, le da je Anglež in igra klavir. Pravkar je v Angliji izšel tudi njegov zadnji ameriški album, tako da jih ima zdaj zunaj pet: »Empty Sky«, »Elton John«, »Tumbleweed Connection«, »Friends«, »17-11-70«.

Skupaj s prijateljem Berni-

jem Taupinom, piscem najlepših besedil v rock poeziji zadnjega časa, piše vse pesmi za svoje plošče. Dolgo je trajalo, preden sta se prebila iz komercialnosti, zato prvi LP »Empty Sky« (DJM) še ni takoj prikazajoč, ker je pač prvi! Drugi, »Elton John« (DJM), pa ima na sebi že roko aranžerja Paula Buckmasterja, ki je Eltonove preproste ali neneavadne pesmi spremenil v majhne bisere: »Your Song«, »I Need You To Turn To«, »Take Me To The Pilot«, »No Shoe strings On Louise«, »Border Song«, »The King Must Die«. Vendar, ni večjeva užitka pri spremjanju glasbenika na njegov poti uspeha, kot če opaziš, da z vsako ploščo resnično napreduje. Čeprav zadnjih dveh LPs še nisem slišal, sem prepričan, da je album »Tumbleweed Connection« (DJM) za zdaj neprekosljiv: mojstrski aranžmoji z orkestrom (P. Buckmaster), prijetne ali očarljivo lepe ljubezenske pesmi ter njihova besedila, oprema same plošče (vsa besedila in več slik je natisnjeni na vloženih listih) ter kvalitetni posnetki, »17-11-70« (DJM) je LP z »live« posnetki, »Friends« (Paramount) pa vsebuje glasbo iz istoimenskega ameriškega filma. Pesmi so delo E. Johna.

Pred časom sem predstavil album Terryja Rileya. Zdaj pa je izšel dolgo pričakovan nov LP »Church Of Anthrax« (Columbia). Presenetljivo je, da na njem Riley sodeluje z Johnom Calom, ki je znan le po tem, da je včasih igral violo pri ameriški rock skupini Velvet Underground. Že nekaj časa je pri družbi Columbia zaposlen kot nekakšen producent. Izdal je tudi svoj album »Vintage Violence«, ki ima gotovo najbolj morilski ovitek I. 1970. LP »Church Of Anthrax« pri družbi Columbia uvrščajo kar v pop zvrst in ne več med klasično glasbo kot prejšnja Rileyeva albuma. Novi album se v mnogočem razlikuje od njiju: na njem je kar pet skladb, različno dolgih, ena je celo vokalna (»The Soul Of Patrick Lee«, poje neki Adam Miller), pesem je napisal Cale in že po njej, pa tudi po spremnem besedilu na ovitku plošče se vidi, kako nenavadni glasbenik in človek je Cale. Ostali posnetki imajo prav tako nenavadne naslove kot je sama glasba: »The Hall Of Mirrors In The Palace At Versailles«, »Ides Of March«. Riley igra sopran saksofon, orgle in klavir; Cale obvlada poleg različnih klavijatur seveda tudi bas, violo in kitaro. Glasba je zame nekaj popolnoma novega: več klavirjev ali orgle; neke vrste

zid povzroči da so na svojem mestu skratka da so zvršcene v tem stroju prostora da je beseda tu in ne tam

časi se seveda spreminjajo in z njimi razvrstljivi stili vse je bolj ali manj jalova estetika vse navlake ne moreš počistiti ker je v tesni zvezi s tabo če ti je ali ni do nje

bojiš se da ne zazija prevelika zev da ne padeš skozi ker kaj bi ostalo kar ne bi raznesle žuželke

kakšno čutjenje sveta kakšen pogled na svet svetovni nazor skozi luknje namesto tvojih oči

potuhnjeno čemiš v svoji lupini zožen na valovno dolžino zavesti brez zaslug za vse kar te ohranja brez zaslug za vse kar te hrani nobenih zaslug za sonce za dan in noč za leto in dan

kar naprej udarjen s slepoto kar naprej z nečim ranljiv mlakužen kar naprej prizadet neraben neuporabljiv spričo vseh zadoščajočih reči temeljnih in dokončnih in čezkončnih

v vsem le podaljševana začasnost s polno peska v očeh in ilovice peska žrtve in vere žrtve časov preteklosti in sedanjosti in seveda prihodnosti in večnosti

za kar sicer si si z ustreznostjo lastne presoje o izgubi in izgubi o večji ali manjši odmeri odmere dokler se ne zameri na povsem negiben obseg

poti so navidezne kakor so že narejene tu ne veš kaj kjer ugaša tudi videz

nikdar dovolj gotova vsota nestrnosti ali pozabiti prihodnost razvrednotene načrte osmešene ki so padli ki jih opravičuje naravni potek brezpotje

nakopičena sila poraja razvidni svet krivda je hvalabogu zunaj meje so padle vse je zunaj oči in želodec zunaj s pravico in blagoslovom hlapčevanja

vsi bojo plačevali za vse
posamezna krivda ne bo posebej poudarjena
tako bo vse po starem
mogočni bo še bolj mogočen
revnim v oči še več peska dobrin

2000 znamenj ali pogovor muh

jean philippe ramcau (dijon 1683 — pariz 1764)
saj poslušam
bil je znamenit orglar
vendar ta največji komponist svojega časa na francoskem
ni ustvaril nobene orgelske kompozicije
prav ves čas poslušam
tudi to ni lepo
in sploh nikar ne poslušaj njegove glasbe
to zdaj je pogovor muz
največ je napisal scenskih del
bil pa je znan tudi kot glasbeni teoretik
kako moreš lepo te prósim
tudi njegov oče je bil orglar
in se je pri njem naučil igrati na orgle
klavičembalo violino
pa tudi teorijo
živiljenjepisci ga imajo za samouka tako kot pri nas jakija
kar je seveda če pomisliš neumnost
spričo katere ne veš kaj bi
tako kot na primer roditeljski sestanek
ali občani jugoslavije in podobne oslarije
no daj no

to mi je všeč
la triomphante v a-duru
l' entretien des muses v d-molu
dva menueta v g-duru in g-molu
les tourbillons v d-duru
sarabanda v a-duru
la villageoise v e-molu
serija akordi prošlosti

pomagaj mi odnesti voziček
vzeti moraš denar še za egista
mogoče ti zaračunajo prtljago
in pusti cunje raje doma
če pride popravit televizijo bo to kakšnih 15 000
prinesi vsaj kruh

nikoli več ne bo tvojega dada
ali lahko prinesem magnetofon na obroke
in kinoprojektor
8000 mi lahko še odtrgajo
10 000 za akontacijo
9000 za milijon
5000 za samopomoč
potem za sindikat za partijo
za vožnjo za poplavlo za referendum
za penale zavarovanja in kaj še

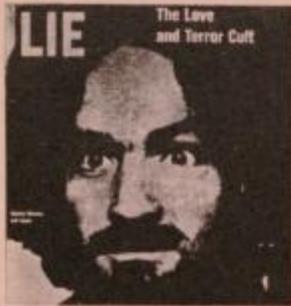
pohištva tako še ne bomo imeli
tudi nisi imela za jogurt
in te k sreči nobeden ni vprašal zakaj ne ješ
ko so vsi okrog tebe jedli
in se ti je nabirala kislina v želodcu
da te je zvijalo od slabosti

rock, čeprav ni pravi. Naslovna skladba še najbolj spominjana na star stil na LP »Rainbow In Curved Air«. Vsekakor progresivna glasba, tu si upam uporabiti ta izraz.

Tudi o Isaacu Hayesu sem že pisal. Njegov novi album je logično nadaljevanje prejšnjih dveh: »Hot Buttered Soul« in »I. H. Movement«. Nosi naslov »To Be Continued« (Enterprise) in to prav zaprav ni tako razveseljivo kot se morda sliši. Hayes je za to ploščo uporabil isto formula kot prej: štirje dolgi posnetki, množično/mojstrsko aranžirani, eden ima uvodni monolog. To je skladba »Our Day Will Come«. Bacharachovo in Davidovo »The Look Of Love« je uspešno podaljšal na 11 minut; »Ike's Mood« je šest in pol minute dolg instrumentalen uvod, ki poslušalca pripravi na devet minutno verzijo skladbe »You've Lost That Lovin' Feeling«, star uspeh dua Righteous Brothers. Vokalnega dela tega hita nova izvedba seveda ne dosega — saj je nemogoče! — upal pa bi si trditi, da je aranžma izreden. Plošča zaključi pesem »Runnin' Out Of Fools«, počasna balada. Ker vem, da ima Hayes v zalogni še nekaj takih dolgih aranžmajev znanih skladb, se bo jím, da ne bo naslednji LP enak. Rad bl, da bi Hayes odkril nov način izražanja svojih občutkov, prav tako nov in drugačen kot je bil ta način v začetku. Zdaj ga namreč že množično upo (zlo) rabljajo. Sicer pa LP ni tako slab, čeprav še nisem povedal nič dobrega o njem. Tistim, ki jim je všeč tak »progresiven soul/jazz«, ga priporočam.

Morda se imena Last Poets še spomnите iz članka o družbi Douglas. Njihov nov LP ima primereno ime: »This Is Madness« in nosi oznako Douglas 7. Razen tega, da so zdaj samo še trije Poeti, ni nobene razlike med tem in prvim albumom. Pesmi so še vedno tako agresivne, morda malo manj »prostaške«, v besedilu naslovne pesmi lahko opazite celo prav lepo pesniško izražanje. Nekaj pa je res novega: pred več posnetki so nekakšne uvodne pesmi, npr. pred skladbo »Related To What« je minuto dolg posnetek »Related To What Chant«. Takih chantov je pet in vsi imajo nalogo, da uvedejo v drugi del pesmi, kjer eden od obeh Last Poets recitira besedilo.

Kot zadnjo zanimivost bom omenil album, ki ima takle naslov: »13 Songs Composed And Performed By CHARLES MANSON Accompanied By The Family«. Plošča je izšla pri družbi ESP-DISK, ki je edi-

na primerna za take podvige. Ovitek je domiselen: črno-bela fotografija z naslovne strani revije Life in z naslovom članka »The Love And Terror Cult«, le da je črka F v besedi LIFE odstranjena in tako preprosto piše: LIE (laž) ... Pesmi so zanimive, Charles igra kitaro in poje, spremljajo ga člani njegove »družine«, z instrumenti ali drugače. Posnetki so mono in precej slabí. Kolikor vem, so bili napravljeni približno dve leti pred umorom S. Tate. Izstupajo skladbe »Look At Your Game Girl«, »Ego«, »Mechanical Man«, »Don't Do Anything Illegal«, »Eyes Of A Dreamer«. Lahko si mislite, da Charles ni nevem kakšen pevec ali virtuož na kitari. Sicer pa so važna besedila. Plošča je zelo, zelo redka.

Stane Sušnik

MAUR
ICE
BEJA
RT
ali

kaj pa komu mar
in hočeš še več
si lakomna buržujka
zato ne bo zmanjkalo krompirja v kleti
ampak zato ker ni drugega

in ne bo nikoli več twojega vsemogočnega jezika
ta edini človeški edini svetovni jezik
vedno bolj se krči na najnujnejši izraz
na to okorno materinščino
ta kruh bi kar jedel kako diši ta kruh
in se na polici valjajo pesmi
ker ni denarja za poštinko
in ti sploh manjka za najnujnejše
nobenega sadja za otroke
ničesar za kosilo
spiš na tleh
se oblačiš v tekač
in čakaš na vse hudo
kar še pride
rada bi posnela tvoj glas

tega otroka ne bom prenesla
šla bova na morje
na ta edini izhod
to vedno prihodnje leto
s svojimi sinovi

to pa so njegova dela
traité de l'harmonie

hippolyte et aricie
castor et pollux
dardanus
zoroastre
les indels galantes

pieces de clavecin en concert
in drugo

orglal je v avignonu
nato v katedrali v clermont-ferrandu
nato v parizu
nato v cerkvi notre-dame v dijonu
nato v dominikanski cerkvi v lyonu
nato spet v clermont-ferrandu
nato spet v parizu
v ste croix de la bretonnerie

Matjaž Hanžek:

besede stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne

odnos stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
prehod stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
posnemanje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
posluh stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
zadržek stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
bitnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne

veselje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
prihod stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
odražanje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
odsev stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
odpoved stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
odjek stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
uživanje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
igranje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
prepričevanje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
življenje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
vračanje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
čutenje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
čustvovanje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
zveze stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
vožnje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
želje stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
sovraštvo stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
vednost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
nevednost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
čutnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
nujnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
veličine stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
velikost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
malost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
malenkost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
pad stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
dvig stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
samostojnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
samost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
slušnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
slučajnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
vrag stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
možnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
bog stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
skupnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
sodobnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne
dobnost stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne

besede stvari, ki so prisotne, ki niso prisotne

Rudi Šeligo: POKLICI ČAKAJO

4. Sarada

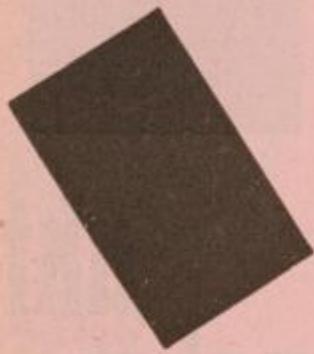
Zdaj, ko smo te našli, zdaj, ko si se malo že ogrela, reče glas, ki ima znotraj in v sebi nekakšen nasilen mir, kot kakšno žrd, ki potem štrli pri raznih manjših glasovih ven, ker je večja kot ves glas in se tako nemara dela, da ima več miru, kot ga ima, in tako štrli naprej, kot tudi prazne roke, katerih komolci so zasajeni v ploskev mize. Potem se glas tudi razširja, kot da ni nobenih zidov, stropa, preproge in drugih malih človeških reči. Mogoče se

akt
ualna
umet
nost

»Ballet du XXe Siècle« ali Maurice Béjart pomeni eno in isto: skupino odličnih plesalcev z vseh konceptov sveta zbranih po metodi stroge in nepristranske avdicije, ki naj najpravičnejše pokaže, kdo kaj zna in kdo ne. Avdicia, ki v

primeru te skupine ne more imeti nekih vnaprej pravljjenih kriterijev v smislu že določenega izbora — to je t. zv. formalna avdicija — je nedvomen dokaz pravilne odprtosti nekega ansambla, neke gledališke skupine. Se več povsod tam, kjer ne pride do avdijij te vrste, je mogoče govoriti o okosteneli selekcijski strukturi, ki izbira kandidate na podlagi vse drugačnih kriterijev, kot je prava in resnična kvaliteta. Na žalost spadamo tudi mi v to manj simpatično in manj perspektivno kulturno področje, kar nam ne more biti niti v prid niti v čast. V našem in nam podobnih primerih se potem pojavlja drug kriterij — t. zv. ponujanje priložnosti, ki naj pokažejo kvaliteto ali nekvaliteto, pri čemer pač eni dobijo več

ali manj možnosti poskušanja, drugi pa malo ali sploh nič.

Ni slučaj, da so zato v Béjertovem ansamblu resnično zbrani sami kvalitetni in perspektivni plesalci, katerih staž je določen s trajanjem njihove resnične kvalitete — in to se seveda mora poznati v predstavah tega ansambla. Predstave pa dokazujejo, da je mogoče tudi umetnost, ki je izrazito dvornega in aristokratskega izvora, napraviti aktualno in izpovedno; da je mogoče umetnost, spremljano z vsakokratno samozadovoljno kolono

celo zdi, da je vse odprto, ko se tako širi, in ko ga več ni, se mogoče zdi, da šele in še bolj narašča tja globoko daleč, poševno in visoko. Tako se mogoče tudi zazdi, da prav iz tiste temno vijoličaste odprtosti poševno zgoraj, kjer so sonca tri med tremi mavricami, šele prihaja in se potem ustavlja v tem malem prostoru samo za hip in se naredi tako videzen, kot da nastaja v tem malem prostoru. Potem ni videti, da bi sploh bilo kakšno prostrano vesolje, ni videti niti Malega medveda niti Severnice v njem, čeprav je svetlejša 1500-krat od bivšega Sonca. Ampak glas vseeno buči, besede v njem so visoke skale, ki se valijo težko navzdol iz poševne odprtosti visoko zgoraj. Zdaj, Greta, ko si se že ogrela malo.

Jaz sem doma. Sedim za mizo in mogoče malo mislim, kakšen hudič bo pa zdaj, in je vse blesavo. Vzamem kosilo iz pečice v štedilniku, postavim ga na mizo in se navzgor kadi in ura tiktaka. Potem jem veliko in sem zraven nemirna in ni dežja in ni teh reči v zraku, da bi bila vsaj malo pri miru. Sije sonce skozi trapasto okno poševno noter, prav na juho, da se po žarku gor kadi in se juha blazno sveti, da dolgo gledam žlico v tem zraku, ko mi roka kar malo trepetata. Potem veliko jem in je vse drugo tiho, da zraven mogoče tudi malo mislim. Ampak me žarek, ki potem preskakuje s cinkov in žlice v usta, zelo draži in me dela nemirno, da nič več ne morem. Če oblečem krilo in bluzo, je spodaj neudobno, me vse stiska in me moti, ker mi noge štrlijivo ven kot iz kakšnega stisnjenega oklepa. Bluza je pa dobra, samo malo odpneš, če ti je vroče. Če imam vijoličasto volneno obleko od Božiča, je zgoraj okoli vrata lahko zelo vroče, in ne moreš nič, ko je takšen ovratnik. Malo tudi mislim, v kakšnih prilikah šaradastih in vremenih se lahko znajdem, in roka in žlica nad juho kar malo trepetata. Potem ko to mislim, zmeraj tudi razmislim, če imam pravo oblačilo na sebi, ker je to potem zelo važno, če se zanič počutiš. Zraven tega mi zelo pristoji, ker je temno vijoličasta. Tudi ko veliko jem, se mi tudi brada malo trese ali pa se mi tako le zdi, ko gledam svojo roko v poševnem žarku. Skoraj nič ne mislim, kaj bo pa zdaj, ali kaj podobnega. Čez bluzo oblečem samo dolgi črni plašč z rdečo podlogo, snanem z obešalnika turbico, se vrnem v dnevno sobo, kjer je takšno sonce, in nekaj časa gledam tja gor v uro, kako gre, in zraven kar vidim očeta, kako jo navija, se pravi, kako bi jo navijal, če ne bi bil zdaj na poti, ko je šofer in ima po vse dni službo. Drugače pa je tiho in nič ne mislim, kaj bo pa zdaj, ko ne grem več v šolo. Pogledam tudi strop in potem se spomnim, da mi je šla zanka na nogavici, in potem se preobuvam kar tam pri štedilniku in v plašču, ki ga imam najrajiš, ampak mi zdaj nenehno sili naprej in se moram jeziti nanj, in ne vem, zakaj se mi tako blazno mudri, da mi silijo solze trapaste v vse oči. Mudi, da je kaj. Zraven tega mi hodi ven in ven po glavi del trapaste pesmice, ki sem se je spomnila, ko sem jedla juho: Potem pa pika poka šlo je, brž lonec je na dvoje.

Glas, ki ima vprašanje, se razlega kot kakšna prostornina in se s težo sive galaksije spušča z višav, da lahko gledaš samo gor, kjer so potem mavrice tri, kot da so samo se tri mala obdobja tam spredaj in blizu. Vržena je v sedež nasproti prostorninskemu glasu. Jesenova mizica je nizka. Nagnjena je naprej, da se ves val glasu ujema v naprej nagnjeni život in naročje. Gleda gor. Usta so rahlo odprtta. Vlaga slinje je na robu usten. Nosek je rahlo ukrivljen, poit je sivo oranžna. Vendar tam zgoraj ni nobenega zoodikalnega ozvezdja Lev, da bi vrhovalo in imelo modro belo, oranžno belo, belo, rumeno zvezdo. Ima svetlo črne kratke lase, ki so spodrezani na vseh straneh in se naravnno, samo s svojo težo spuščajo z vrtinca tam zgoraj v čelo, sence in tilnik. V vsem prostoru je nekaj tobačnega dima.

Jaz dolgo stojim pred slaščičarno Bučar, in nobenega ni. Notri so samo nekakšni tipi, ki jih še videti ne morem. Grem malo dol do Gorenjskih oblačil in gledam je neokusne plašče, sama čofta. Potem gledam tudi gor, kjer zdaj več ne sije sonce, ampak so oblaki, ki kar mahajo dol. Je pa vseeno tako kar dobro. Samo da ne sije poševno v oči, ker me dela nemirno. Ker je potem skoraj zmeraj samo poševno, sonca tako sploh ne maram. In ko gledam gor in malo mislim, me zadene debela baba in reče, če nimam drugega početi. Mi pa skoraj turbico zbije in sem zelo presenečena, da samo gledam. Potem samo prekoračim ozko ulico in gledam v izložbo male zlatarne. Vse brez okusa. Šaradasti prstani, in samo ena zapestnica, ki mogoče kaj je, če ne bi bila tako podrobno narejena, iz nekakšnih koščkov, ki so mogoče izrezljane podobice, ki naj pomenijo boge kaj lepega in to sranje. Da bi bila iz enega kosa! Grem tako nazaj gor mimo Bučarja, in spet nobenega ni. Zato grem še kar naprej tesno mimo trafiike in se ustavim pred mesnico in gledam čez na novo ploščad

med gledališčem in cerkвиjo, in vidim, kako je malo višja od ceste — ko se odtrga z one strani črna dolga postava. Malo postoji. Gleda sem čez, potem pa se tudi pomakne proti sem, proti meni. Najbrž mi tudi nekaj kima, ko vidim, da je far, ki nas je imel še predlani v osemletki. Naglo se zasučem in zginem spet dol h Bučarju in se mi kar koža naježi. Drek, si mislim in kar slišim tisto sladko korsko petje, ki sem ga nekajkrat poslušala, ko je tako silil, da je bil ves slinast. Grem tako na konec Pungerta, prav do sv. Roka, in me kar nese na desno, kjer je škarpa in se potem spodaj odpre šaradast razgled. Ampak nočem. Grem na levo, kjer se glasi težka klavirska glasba v veliki hiši. Figo, si rečem, to je spet šola. Mogoče mislim čez dvorišče na Tavčarjevo, zavijem po hodniku na konec, odprem še ena težka vrata in sem na dvorišču, kjer so potem drvarnice, vrvi za perilo in je vse blazno sivo. Ampak kaj, kar strese me, po hrbtni mi gre mrzlo, da oblačila na meni odstopijo od kože in kar ne morem verjeti tem svojim očem. Malo bolj na levi stoji prejšnja baba, roke ima na trebuhu prekrižane, z njih pa visi velik cekar. Gleda nepomično vame, kot da me čaka. Mamica moja, oči se ji svetijo in so staro grozeče in se mogoče še bolj svetijo, ker so oblaki še bolj nizko in je mraz in se zgoraj zdaj namesto žalostnega klavirja oglasi nekakšen bas, da se zasučem in stečem spet ven in po Cankarjevi kar mimo Bučarja in mimo pošte do mosta. Tam sem še zmeraj malo zbegana, se mi zdi, in zavijem na levi mimo nekakšnega skladnišča po vijugah navzdol h Kokri, da se kar malo spotikam in da je velik veter okoli mene. Spodaj se spustim na velik kamen in je fino, ko sem tako počepnjena ob tla in je nad mano stara vrba, ki vse zgoraj nad mano zakriva, in je vse okrog nekakšno rastlinje, da me gotovo niti videti ni in sem med vse te reči skrita in varna. Samo spredaj, pred mano, je odprtto, ampak tam klokota Kokra. Bolj malo je je, bolj suha je. Ampak se glasi, peni in poskakuje, da se zelo nasmehnem, kot da mi je toplo, čeprav imam še zmeraj sapo, ki je zrasla v meni po teh vijugah. Mislim si, kako je to, da ni sonca, da bi bilo vroče, da bi mali valovi še bolj poskakovali in z njimi še kakšna riba ven, ki se potem s trebuhom zalesketa kot biser in že pljuskne nazaj noter, da je več ni. Tudi ni nobenega kopalca, nobenega špricanja. Da bi potem bili z žogo, da bi letali, zadaj pa bi na skali tranzistor nabijal kakšen nagel beat. Potem pa malo jest in spet čof, in lahko žoga s tokom uide in je vseeno blazno smešno. Kaj bi. In mi noga zdrsne po ostrem kamnu navzdol, da mi gre spet zanka trapasta. Bog! Oslinim si jo, bog, že druga danes. Tako pa silijo vodenim oblaki zmeraj bolj dol in je temačno in vržem kamen tja daleč, ampak vseeno ne pade v vodo, zaropota po belem produ še pred vodo, zgoraj po mostu pa nenehno brnijo vozila. Črne pešce ob rdeči ograji lahko vidim skozi vrbove veje, ki niso tako goste, ker je vrba najbrž stara, vseeno pa so nad mano kot kakšna varna in takšna streha. Vržem se en kamen. Tudi ta ne pride do vode, zato se spet nasmehnem, ko se spomnim, kako bi voda špricala, ko bi bila vročina in bi kakšna žoga ušla navzdol proti Medvodenam in Zbiljam. Kakšno težko življenje, ne pade in ne pade. Če bi vstala in zagnala, bi mogoče šlo, ampak potem ne bi bila več skrita in bi zgoraj z mostu buljili dol in se nabrali v črn grozd golažni, kot da je kaj. Zdaj pa še zanka, in ni sonca, in ni žoge, in ni malice, in ne šprica voda, in ni pravega zraka, in ni mokrih oranžnih kopalk. Se te veje tiščijo dol kot težki most tam na desni, kot da bi bile iz zelenega betona betonastega. Saradastega. Bog.

Z rokama suni k sebi, se skorajda zravna v nizkem sedežu in samo prsti ostanejo kot kakšni pravokotni trikotniki na robu jesenove mizice, ki je klubška. Kot da je glas presenečenje, kot da je vprašanje izmišljeno, tuje ali mogoče celo nevarno. Tam gori kot da ni nikoli konca, sveti sonce nam zeleno, kot da kaže kakšno vigred. Vse naokrog je širok sij kot požar sporočila in na njegovem obodu je spet ognjeno zelena barva, ki se skoraj dotika obzorja, kot da se z nebesnega svoda zliva neposredno v visoke hribe in se po njih steka naprej in dol. Mogoče ne razume. Tanki obraz z malo naprej pomaknjeno spodnjo črto ustnice je prenapet in usmerjen gor, kjer je mogoče kdaj bilo ozvezdje Devica in je bilo zelo raztegnjeno. Mogoče je, da je zarisovalo črko Y in je bilo najbolj vidno na začetku aprila okoli polnoči, maja okrog 22. ure in junija okrog 20. ure. Spika je tedaj mogoče imela ogromno navidezno svetilnost.

Jaz grem gor po ridah in se mi vogala plašča malo vlačita po strmini in po kamnih. Slišim srce, ki mi tu notri bije, in ko se tudi oziram malo gor, vidim, kako se nekateri ljudje na mostu ustavlajo in gledajo potem dol po strmini in na prod. Zato se ozrem dol. Ne vidim nič in lezem naprej. Potem ko lezem še bolj gor, se nekateri ljudje v bolj črnih oblačilih naberejo na koncu ograje, prav tam, kjer pride moja kačasta pot potem gor. Srce še bolj slišim

snobistične reprezentativnosti, odpreti tudi zunaj meja neobvezne lepotnosti, jalove »poštirkane« estetike in bolj otrokom kot odraslim namenjene pravljicne problematike z raznimi sladkobnimi zgodobicami. Zato »Balet XX. stoletja«, in to po pravici, ne samo v smislu naslova zaradi naslova.

Maurice Béjart je torej smelo dokazal, da je klasični esteticizem in sploh esteticizem vsakršne vrste zastarela in v nekem smislu že od vekomaj brezplodna umetniška metoda, ki ne prioveduje in celo noče priovedovati nič o aktualnih problemih človeka in časa, v katerem se ta človek nahaja. S petimi od šestih koreografskih prik

zov, kolikor jih je izvedel v dveh večerih (10. in 11. maja v Zagrebu), je postal popolnoma jasno, da koreograf skupaj z ansamblom išče aktualno problematiko, ki bo avtorij zanimala in v dobrem smislu okupirala. Tu je dilema med klasično in sodobno estetiko (Bach-Schirren: »Offrande choréographique«), ki jo Béjart brez najmanjših dvo-mov razreši v prid druge; tu je človek posameznik ali človeštvo v izpraznjennem prostoru, v katerem je vse dovoljeno do tistega trenutka, ko se nevidno

ravnotežje zruši na docela nevezanega in neuzakonjenega sodobnega človeka (Xenakis: »Nomos Alpha«); tu je prikaz ljubezni na prehodu, krizno obdobje človekovega iskanja v novem času, ki posameznika pretvarja v neke druge še ne povsem znane kategorije in s tem povzroča trenja tudi v najintimnejših človekovih preokupacijah (Baird: »Erotica«); tu je iskanje prapočel življenja, pranagonov in osnovnih elementov, ki jih Béjart prepozna v moškem in ženskem praoobežju (Stravinski: »Le Sacre du Printemps«) in končno je tu iskanje nove religije v dalj-

nih staroindijskih kulturah, ki zahodnemu človeku omogočajo renesanso neposredne življenske odzivnosti in miselnosti (Béjart: »Bhakti«).

Skratka, že v principu iskanje aktualnih tém, seveda ne v smislu dnevne, trenutne aktualnosti, ampak v smislu širše in pomembnejše problematike današnjega časa. To izhodišče — ki je začuda samoposebiumevno — brez dvoma predstavlja odkritje posebne vrste. Odkritje v

in vogala plašča se mi še bolj plazita, ko se držim zelo naprej v strmo strmino, da jo imam čisto pred očmi. Najbrž se spet malo tresem kot kakšna pernata žival in ne pogledam več gor. Ko sem že skoraj čisto zgoraj in imam sapo, vidim nekatere noge, kako stojijo na vrhu tik nad mojo glavo. Vidim jih samo malo nad gležnji in spod čela, ker še zmeraj ne vzdignem obraza bolj gor, da bi jih videla, kako tam stojijo in najbrž gledajo, kot da je kaj. Mogoče si kaj mislim, kaj bo pa zdaj, ko sem že toliko visoko, da jim skoraj vidim tudi obraze, ko se najprej malo zganejo, kar tako s stopali in na mestu, da mi še enkrat pride pred oči sonce in voda, ki šprica po njem, potem pa samo še malo postojijo, potem pa se zgane eden proti Evropi, potem še eden in nazadnje tudi ženske. Tako se kljub težki sapi kar oddahnem, ko še niti na vrh ne stopim, in tako sploh nobenega ni pred mano in lahko vidim samo odhajajoče hrble tja proti Evropi in druge čez most proti Planini. Zelo je fino, ko se tudi ne ozirajo nič.

Sonce rdeče je kri. Tam v desnem zgornjem kotu ogromnega prostora, da lahko glas bolj bobni in se razlega v svetlobna leta, ki se potem razširi v ogromno južno nebo aprila, maja in junija in celo julija, visi ogromno rdeče sonce. Njegov sij je kot široka žareča pika, ki pa se ne širi, ostaja zaprt vase in mogoče grozi kot kakšna priroda ali kot kakšno žareče oko z višav. Dlani ima sive in strašno majhne in so še bolj koščene, ko se oprijemljo rumenega roba mizice in grejo kot dva koščena kavljiva ven iz širokih črnih rokov. Mogoče je zelo nerazumljivo, da ni niti ozvezdja Tehnica niti Skorpijona, ki bi tako morali biti v tem času, zdaj pa ju ni, da bi bili sestavljeni iz srednje svetlih zvezd in sorazmerno svetlih zvezd in da bi bili nizko na obzorju. Navzdol visi samo osredotočena rdeča magma, in zunaj se zaletava veter, da vse še bolj bobni.

Jaz grem zdaj naravnost k Bučarju in se nič ne oziram, kot da nič ne vidim in kot da me nič ne briga. V zraku je zmeraj bolj sivo in se mi plazi celo ob koraku, da se zapletam, in se najbrž spet malo spomnim, da ni sonca, da bi voda špricala v vročini in po oranžnih kopalkah, da bi žoga ušla s tokom navzdol kot kakšno barvasto sporočilo ali kaj. Tako se plazi spodaj pri gležnjih. Malo in tesno zajamram, bog. Notri grem naravnost do konca, mimo vseh malih mizic na desni in dolgega šanca na levi, in se spustim na oblazinjeno klop na koncu, ki je čez vso steno, pred njo pa je podolgovata miza. Tako imam ves ta bučarski, šaradasti, smrdljivi prostor pred sabo in vse vidim pred sabo kot izloženo. Vidim celo skozi veliko okno ob vratih prav na ulico, kako hodijo gor in dol in se mogoče malo čudim, da se jim pajčevina nizkih oblakov ne zapleta v gležnje tako, da bi padali in se opotekali. Tu notri pa je velik dim. In, o bog, tam iz radia prihaja blesavo plenkanje in hammond orgle predpotopnega Tretjega človeka kot kakšen gumijast dunajski zrezek. Moram na stranišče. — Potem so na desni za šipo tudi tortice, ko glasba Tretjega človeka še sploh ni nehala. Tako je zmeraj nekaj trapastega in ne vem, zakaj se znajeta skupaj prav najbolj trapasti reči, ta Tretji človek in tortice. Je pa res, da nisem dovolj šolana, jaz nisem nikoli izobražena, in potem gre to dol, in ne vidim, kam gre ena reč in kam druga in ne vem, ali gresta skupaj ali narazen. Henrik, ki je zavaljen v levi kot na isti klopi, reče o pa si le prišla. In se sitno smeji. Rečem o ja, seveda, in ga malo pogledam, da se več ne smeji, ko me gleda. Da se razpeniš, reče potem in frcene neko malo reč proti meni. Ali pa sploh nič ni, ker nič k meni ne prileti, in kar tako frcene, da blefira. Blefer šaradasti! In sitna si, reče on meni, hudič šaradasti! Moram z roko dol, skoraj pod klop, da primem peto, ker se mi mogoče zdi, da se je tam dol razmajala ali kaj. Brado moram položiti na rob ostudno gladke mize, da ga spet malo pogledam. Oči ima zelene kot sam hudič. Reče o pridi sem, in je še bolj zavaljen v kot in nazaj, v ustih vrti neko reč in oči se mu res zeleno smejijo. Reče o danes si fuč, in o pridi sem, se bova igrala, saj ti je vseeno, če si že fuč in je konec z mano. Reče o pridi. Reče in ima v črto stisnjene oči, ki ven režejo, navznoter se pa mogoče kar topijo od zadovoljne zavaljenosti. Reče in se navzdol in razpotegnjeno smeji, kot da se mu niti truditi ni treba in se lahko celo zavaljeno drži daleč proč, pa bo vseeno po njegovem, pa bom kar skočila tja in se stisnila k njemu in te reči. Zato vstanem in se kar po ozkem prehodu med mizo in rjavo klopo pomaknem tja k njemu in se zvrha spustim tesno ob njem dol, da levo krilo črnega plašča zleti nanj in ga malo prekrije, da je potem rdeča podloga kot ogenj zgoraj in se sveti v trapasti, šaradasti, sivi prostor, ki je v resnici samo slaščičarna, čeprav je pohištvo in vse to novo. Denem mu roko tja, kjer je potem srce, se nagnem v kot, kamor je zavaljen, in se tudi smejam. Rečem o bije, in on o tem nižje spodaj, in se razlezeno reži

in s stegnom butne v mojega pod levim krilom plašča, ki ima najlepšo barvo podlage. Rečem o to je plašč, in grem z roko tja, da okrajek vržem na svoja kolena, da so zdaj črno prekrita in ne štrlijio več trapasto v ta prostor. Ja, tam, reče in se niti ne zgane. Reče o zdaj, ko si tako preč, kar hitro nekam pojdiva in narediva to, da se hitro vrneva, reče in vrti super fild v črnih ustih. Zraven tega nekam začudeno odpre oči in usta in reče o a? Kam hitro, rečem. Reče o vseeno, samo da je kakšen prostor ali veža, in sedi zavaljeno v kotu in vrti to črno reč v ustih, oči pa sploh nimajo nobene barve, zdaj še zelene niso. Pri levi mali mizici sedi nekakšen smrkav tip in imá obraz sklonjen v smrkaste dlani. Ko pride natakarica s pladnjem tesno mimo, spusti k njemu nekaj na mizo k obrazu, da malo zažvenketa, in sploh ne bi videla ali slišala, ko se mi ta reč neumno zasveti in vidim, da sploh niso denarji, ampak je prstan, ki potem še nekaj časa malo odskakuje po mizi in dela takšen glas, ko roka malega mulca poskoči, plane, skrije glas in prstan vase in se tako izpolnjena spet stisne k obrazu. Ne vem zakaj, ampak pogledam svojo roko in svoj prstan, ki se tuji zasveti. Natakarica s kronico zgoraj, ki se ji prilega, da je kaj, se potem šele izza šanka malo ozre proti sem. Kot da sem nekaj zaskrbljena, in ne vem kaj je to, še enkrat pogledam navzdol na svojo levico in se mi zazdi, da se strašno blešči, da me kar žge, da ima takšen sij, kot ga še nisem videla. Ne vem, kaj je to in se kar malo stresem, kot da to odganjam. Reče o bova prej nazaj, in gleda tja čez proti izhodu, kjer je potem velika šipa, skozi katero se vse vidi. Zakaj tako hitro, rečem, in on o da bo potem mir, da ne bomo več mislili na to, in jaz, ne tako hitro, to, da nočem, in on o tem, da je najprej vseeno in ni nič važno, kaj hočeš prej, ker potem pride nekakšna velika omama ali nekaj takšnega, da začneš stokati in takrat potem nič več ne veš in sploh ni važno, kaj hočeš ali nočeš prej. Potem je mir. Ko da je konec, lahko gledaš spet druge reči in se pogovarjaš in to. To ni nič, rečem, tako sploh ni nič, in o zmeraj lahko kdo pride, kakšna baba, rečem. O Henrik, rečem, o Henrik, rečem, vržem glavo nazaj in se zelo in strašno smejam, da se kar šipe tresejo in se nekatere trapaste glave ozirajo, in vržem svojo levico v njegov izpahnjeni razkorak in ga malo potrepljam, da se sprednje glave malo sramežljivo nasmihajo, o Henrik, in se še zmeraj in zmeraj bolj smejam, da mi frli slina ven. In Tilka drži z obema rokama visoki rob rjavega krilca iz teksona, ki se napenja od njenih zbitih stegen, in reče o gor se mu vsedi, in jaz, ali na mizo, in Tilka spet o pa na mizo.

Ko občutljivo stakne prstanec s palcem, da je med njima in dlanjo pravi človeški krog, so drugi prsti narahlo in tenko okrog kroga kot kakšna krilca in samo malo trepetajo. Hkrati sta rdeči ustni zgoraj v obrazu določno in tesno staknjeni kot dve mali tetivi, od katerih je spodnja bolj rdeča, bolj polna in gre bolj ven iz obraza, ki je mirno zbran in usmerjen in ne bega, ko nemara sploh ni preplašen in zbegan pred vprašanjem, ki teče dol z velikega zlatega sonca. Sonce zlato je kot disk. Težka zlata barva lije po vsem južnem nebu, kot da vre. Plinske meglice, meteorni prah, planeti in kopice, kar jih je še ostalo, so preplavljeni z njeno peno in ogromnimi mehurji, ki jih pušča za sabo, ko gre čez. Lije čez veter tu dol, čez mali prstan na prstancu in nadir se utaplja v njeni grezovini. Lije zgoraj iz zenita, celo severno nebo je samo odblesek zlata iz južnega neba, celo vprašanje buči v peni in je zlato. Ni Strelca, ni Kozoroga, obe veliki ozvezdji iz živalskega kroga, ki sta nekdaj vrhovali prav v tem času, sta izginili in še navidezni nista več. Ce pa bi vstala in se vsaj malo sprehodila, bi bilo razločno videti, kako je mogočen črni plašč in so čeveljci spodaj oglati in mogoče celo okorni, in kako se telo znotraj in spodaj tenko koščičasto in rahlo premika.

In jaz, ja, na mizo, in se zavihtim gor na rob mize, njemu nasproti, naglo vzamem njegovo glavo in jo potegnem k sebi, da jo skrijem v krilih svojega ogromnega plašča. Sili nazaj in se z rokami otepa in jamra o da ne, in o nekaj videti, da Tilki še bolj zleže krilce gor in se potem cmokasto tolče po stegnih, kot da šprica kakšna poletna voda po zraku in soncu. Jaz zdrsnem še bolj na rob, se pravi, potegnem glavo še bolj k sebi in jo vlečem za šaradaste lase zelene v svoja oblačila. Jamra o gledajo. Tilka reče, glej, tam zunaj, in ko se ozrem, vidim, kako pred veliko šipo raste gruča postav in gleda potem noter, da rečem o ja, o ja, in ga še bolj tiščim k sebi in pričnem po robu mize tudi malo poskakovati in se spet ozrem, kako nadolgo gledajo noter. Potem me sunkovito odrine in si že popravlja lase šaradaste, jaz pa sem zelo zadihana, da nekaj hipov kar tako obvisim na robu mizice in se šele potem vržem na sedež in pokažem jezik babam in nekakšnim ljudem tam zunaj, ki imajo nosove kot kakšne zmečkane krompirje na šipi. Potem spustijo dolge poglede v tla

smislu umetniškega poslanstva, v kolikor pač vanj še verjamemo, in pa odkritje osnovnega smisla nekega početja in delovanja, kar umetnost nedvomno je. Ce že, potem zares, pravi Béjart. V njegovem primeru ploden optimizem. Da ne rečemo vzgled, primer, vsekakor pa téma za razmišljanje.

Janez Povše

IZ JA VA

Prav vseeno mi je.
Ali tretjina ljudi res umira.
od lakote
ali ne.
Ali bogata tretjina
leži v zlatih posteljah
in se gre skupinski seks
ali ne.
Končno mi je vseeno,
ali srednja tretjina sovraži
obe nasprotne strani
ali ne.
Ali pa je že rutinirano
ravnodušna
ob vsem, kar se dogaja.
Tudi mi je vseeno,
če vidim koga, ki trpinči
živali
ali če vidim koga,
ki trpinči ljudi,
razen če nisem jaz tisti,
ki je na slabšem.
Vseeno mi je,
če v mestih pobijejo vse,
kar je zeleno
in če zazidajo sonce
v zameno za neonski
obelisk.
Vseeno mi je,

**če imamo kakšno
prihodnost
ali če je nimamo,
če ima vse skupaj sploh še
smisel
ali pa so starí smerokazi
upepeljeni.
Vseeno mi je.**

**če pripravljajo novo vojno
in spreminjajo parke
v zaklonišča,
vseeno mi je,
če se v mavriči blešči
generalska uniforma.
Tudi mi je vseeno,**

in malo tudi naprej in počasi odhajajo. Vidim, da je tam zunaj še bolj sivo in mogoče celo dežuje. Potem sem po resnici še zmeraj zelo zadihana kot kakšna češka lokomotiva. In se moram še smejeti, ko si kar naprej popravlja lase in je malo zardel, ko ga gledam tako od strani. Tudi tipi, ki so vstali s svojih stolov, da bi gledali, zdaj že spet sedijo. Stara natakarica nekaj odkimava, ko gleda sem. Strupi, ki je spet v strašno visokih čevljih in v nekakšnih jermenčkih, pa vrže svoja scefrana skripta ali nekakšne rumene papirje na mizo in s povešeno glavo zažene vse svoje oči v Tilko kipenje tam spodaj. Ali so gledali, reče Tilka in strese z glavo, kot da je to važno, če ti kakšni lasje nagađajo ali pa se ti nabere preveč dima okoli glave. Dim je rjav in siten. Zdaj sapa malo pojenuje v meni. Radio tam izza izloženih tort kar naprej nekaj nabija in to ni ničemur podobno. Strupi je z očmi še zmeraj dol, eno roko ima na skriptah in reče o dal ti bom ime Mahalija, in Tilka reče o ja, ko boš. Boš, ko boš, in se malo skloni, da ga lahko pogleda s strani in so njene oči veselje, dobijo nekakšno takšno zadovoljno iskro ali kaj, radio tam zadaj za tortami pa igra slovensko poskočnico Enkrat še, samo enkrat še ali kaj. Reče o Mahalija, ona pa o ja, ko boš pokazal sekirico, če jo sploh imaš in se ne lažeš. Zunaj najbrž dežuje, vidim same dežnike, kako kot kakšne razmočene cunje ali krtine drsijo mimo okna. Mora biti blazno zoprno, bolj kot prej, ko je samo viselo dol. Ali pa ni bolj. Oboje je sitno. Dela človeka nemirnega in sitnega kot ta dim in to novo pohištvo s torticami, ki so gotovo stare in smrdljive kot ta svet in druge galaksije šaradaste. Bog, da bi se vsaj tudi malo bliskalo, da bi bilo nekaj videti, ne pa samo te male sobne rastlinice na oknih, nekakšni asparagi. Ne vem, kaj. Bog šaradast, zdaj v radiu za tortami poje Tom Jones, tako da stoka in joka zraven, da se glas napeto zvija. O bog, da bi človek kam šel. Da bi nehalo, da ne bi pritisnalo... Reče Tilka o če pokažeš sekirico. Reče o ostala je kar tam, potem je nikoli ne grem iskat, zmeraj, ko je spet treba, sunem novo. Tilka reče o rada bi bila enkrat zraven, ko pleh poči, kako se preseka, in potegne sapo vase. Mogoče zdaj, ko se je nabralo ob skoraj vseh mizah veliko ljudi in nekakšnih mulcev, spet malo mislim. Sploh mi je pa vseeno. Dež je v mojem srcu, ni nobene žoge. Kako je vse nepremično. Vsaj prideta dva tipa. Prideta baba in dedec, ki kar smrdi po kakšnem super polišu in ima že malo sive brke, debel nos in povajan ksil brez vsake črte. Vse spodaj pod rjavim umetnim plasčem je vampasto polno, da se pas plašča vtiska v meh kot v kakšno godlo pozimi. Ima belo srajco in sivo kravato na elastiko, ko z babo, ki je kot kakšen cekar, stojita tam in se ozirata sem kot za kakšnim prostorom. Drži se ga, cekar, pod roko, z obeh dežnikov pa res kaplja. Bog. Strupi reče o nek tip iz občine, ko se še bolj približata in mogoče gledata malo boječe, če je mogoče kakšen stol ali kaj. Trtrrrr, reče Henrik in tolče po mizi in poka s prsti neodložljivo in nujno tja proti šanku s tortami. Reče o hitro, in Strupi o osem smrdljivih slivovk, ha, hu. In gledamo potem v ta dva, ki nekaj mencata, vendar ne gresta. Henrik se naglo ozira, kot da išče ali kaj, potem me zgrabi za roko in o sedi gor, da te razpenim. Skoraj kriči, in sem že gor na robu mize in se z rokama naslonim nazaj, da grejo okončine in vse to naprej kot na pladnju srebrnem, in mi gre naglo z roko med nogavicce, da sem še sama presenečena in stisnem kolena, da ga malo odsunem, ker sem tako presenečena. Reče o ta, ta, tam in gleda v onadva. Pa je bilo le dobro. Ko se ozrem, se baba že obrača proč z dolgim, užaljenim in ponesnaženim ksilom in potem gresta. Tako zlezem spet dol in se smejam, ko Tilka reče o mater božjo, in natakarica že nese cel pladenj te rumene smrdljive tekočine, da se ti kozla, samo če jo povohaš. Strupi reče o fino, samo kaj pa zdaj, in se zresni in dobi gnusen ksil kot baba maloprej, ko so ti kozarčki svinjsko na mizi. Tilki pa se oči svetijo in leti iz nje vročina ali takšen vroč val, ki nastane, ko si nečesa čeliš zares. Reče jaz pa bom, in stegne roko mimo Strupijeve, ki gre potem gor in jo poboža po joških okroglih šaradastih. Reče o ti že ti. Henrik, ki se tudi kremži in spušča iz sebe pokozlane glasove, reče o kje je Magda, Magda iz Bitenj, ki vse požre. Tilka komaj pogoltne, da še mokro reče o Magdi, kaj rečeš, kje. Magda se goni. Reče Strupi o kako le more požreti ta gnuš, in celo roko odmakne z nje, da jo lahko gleda bolj z razdalje in celo malo bolj odzgoraj in od daleč. Rečem o potem bo moral nekdo priti, da bo to spil, dež pa še zmeraj lije in prihaja prav sem noter njegov smrad, da je grozno. Moram se spodaj prijeti za peto, ker se mi v resnici majte, ko nisem tam spodaj nič pazila. Nisem mogla. Kako naj človek v takšnem času misli tudi na to, kam stopiš. Tudi me mogoče malo zebe, ker mi še na misel ne pride, da bi slekla plašč plaščast, in sunem roke v žep, da oba krila še bolj stisnem k sebi. Vidim ta rumeni smrad v kozarčku pred šabo in me še bolj zebe, da sploh ne vem.

kaj mi je, in mi je tesno, da še bolj stiskam plašč in roke v njem k sebi. Zgrabit ga naglo in zlijem pod klop. Fiu, reče Henrik, ki ima spet zelene oči, zdaj si pa hitra, in jaz, saj nobenega tipa ne bo, da bi to spil. Reče o Tilka, in Tilka o dosti. Samo kdo bo tisti, ki bo to plačal, reče Henrik, niti ficka nimam. Strupi ima težko roko na rumenih papirjih, oči ima podaljšane v dolgi prostor in reče o Magdi. Reče o Magdi in ima še bolj podaljšano zrenje v nekakšno piko tam na koncu, ki pa ni vidna. Čez čas potem reče o najboljša Prešernova pesem je res Tri želje Anastazija Zelenca. Rečem o kakšna. Ko ima oči še zmeraj podaljšane v odsotno dolžino naprej, reče o deklič bel, čeden far in konjič. Reče o deklič bel, ker je potem par, ki mene veseli. Reče o far zaradi lohké vesti, ker se lohká kaj zgodi. Reče o konjič, da jahal bi vse dni od deklince farja tje, od tam spet k ljubici. Henrik je spet zavaljen v kot in si s konico jezika moči nos, ko reče o v redu, samo nič farja, o nič slabe vesti. Mala natakarica s kronico se sklanja k smrkovemu tipu, ki ima dlani še zmeraj na obrazu in mogoče še zmeraj stiska zlati prstan v mokroto obraza. Zelo se sklanja, mogoče šepeta v uho. Zadaj drži pladenj kot kovinsko ogledalo, ki je motno. Ovija ju blazno velik dim. Rečem o bogve zakaj slaba vest, to je blazno srednjeveško in trapasto, vsi ti ljudje so bili farški, in Tilka o jasno, brez zvez, tudi doktor Prešeren. Strupi še zmeraj gleda dolgo tja daleč, kot da je tam potem kaj zadaj in komaj slišno reče o bila sta dva konca, če sta dva konca, je med njima napetost, in samo če sta dva konca, se lahko kaj zgodi... oh, oh, reče glasno in se zelo premika na sedežu in premika roke k mali Tilki, spet čvekaš, samo čvekanje, stopiva rajši kam. Še reče o hočeš, da kar greva, da bo fino in masa. Tilka se reži in z očmi sveti kot z lučkami na veselicu. Nagne še en kozarček, ko ji položi dlan na stisnjeni trebuh, in ona potem položi svojo čeznjo. Mačka moja, golden kiss! In gre njegova roka potem proti gor za rob krilca in se rine noter, da se Tilka zmeraj manj smeji, smeh pride ven samo katerikrat kot kakšen košček jabolka, ki se zaleti, vmes pa je tiho ali dihanje, da se spodaj tudi malo težko premika in stiska stegna kot kakšne klešče. Potem tudi zastoka in vrže glavo nazaj v zid, pred veliko šipo zunaj, pa se spet nabrejo tipi šaradasti, gledajo skozi dim sem noter, ko smo mi vsi v ravni vrsti na ravni klopi njim nasproti kot v kakšni oddaljeni izložbi ali v takšnem gledališču. S Henrikom pričneva stegovati jezike proti njim, suvava z glavo naprej in malo mukava. Ampak še dolgo stojijo. Sele potem, ko Tilka strese glavo in jo Strupi spusti, da nima stegen več tesno skupaj, začnejo z velikimi deževnimi glavami odkimavati in se počasi zgubljati po svojih ušivih opravkih. Rečem o nič, to pa ni nič, to zijanje noter. Gremo v kakšen prostor, da bo mir, reče Henrik. Mir in hiša, reče Strupi, nese prste k nosu, visoko vzdigne obrvi in reče o mmmmmmm, da se vsi blazno smejimo. Reče potem o hitro. Imam samo dvesto din, Tilka šeststo, kar manjka, najde Strupi, da se za las izzide. Vse zvonkija. Malo kozarci, malo novci. Dim pa je povsod in smrdi po dežju. Natakarica s trapasto kronico na glavi kar stoji zraven in se mogoče celo čudi, ko puščamo te svinjske kozarce slivovke. Zunaj reče Henrik o hišah za vikend v Ma..., ampak ne brez Mojce. Rečem o kako bomo tja prišli. Reče Strupi o najlažje z avtobusom do P..., potem pa malo peš, saj nismo mornarji.

Ce bi vsaj malo vstala, vsaj enkrat, in šla malo gor in dol, bi bilo vidno, kako velika in tenka je, da je črni plašč čez njo kot kakšen svet. Vidno bi bilo, da se pod njim samo nadrobno premika kot uklenjena, vendar tako, da je med premikanjem in težkim oklepom vendarle nekaj zraka in prostora. Vse okrog bi bil potem veter gibanja, lašje bi zaostajali, roke bi imele ritem. Tako pa sedi stisnjena v klubski stolček in zre gor, od koder vse to in težko prihaja, kjer so tri mavrice ena zraven druge, in je ena nizko nad obzorjem in je tenka, druga je nad njo, med njima je črna noč vesolja, tretja je ogromna, gre čez nebesni pol od vzhodna do zahoda, se razliva v severno in južno nebo, da je vse samo mavričasto, kipenje barv, da nebesne kape sploh ni, in tako ni Vodnarja. Nima Vodnarja, da bi bil potem sestavljen vsaj iz slabo vidnih zvezd četrte in pete velikosti, in se vprašanje mogoče samo dela, da je od tam.

Ko imamo Mojco, ki se drži fino, in čakamo na trapasti avtobus, pred vrati stoji nekakšen tip črn. Zdaj gremo, in včasih ga pogledam. Ima črne nakodrane lase, roke ima globoko v žepih in vse cunjaste hlače porinjene globoko k tem. Ima sivkasto kožo in suknjič in šal, ki spredaj in spodaj visi ven kot kakšna razmočena zastava. V dež gleda spod čela in je naslonjen na aluminijast podboj. Henrik reče o komaj čakam, in potem o nekakšen Rom. Potem nas zveriženo gleda in ne morem videti, kaj vidi. Strupi reče o vsaj z dežja stopi, Rom, in Mojca o pusti ga, saj je še fantek, in Henrik o Rom, ali si res deček. Dež lije in včasih pri tleh potegne veter, da se razpršene kaplje

**če se v hipu spremenim
v nagrobeni napis
ali če mi nakažejo
stoletno življenje.
Na koncu koncev mi je
vseeno,
da mi je vseeno,
da sem se spremenil iz
noči v dan
in da se ne maram
spominjati mojega
prvega srečanja.**

Janez Povše

kajla o cit

Dne 11. maja tega leta sem se spet enkrat odpravil v samo pisati ono mojo že v narodnih pregovorih opevano množico velikih knjig. Bil pa je spet že slab dan, vreme, kozmično žarčenje, da nisem mogel pisati nobenih knjig in nobenih privatnih velikih tekstov, kot so pisma, razglednice, dnevni zapiski dnevnih zapažanj. Tudi nisem imel nobene izjemne misli tega dne, razen standardne, da sem izreden duh.

Zategadelj sem cca. pet ur poslušal program radia Ljubljana. V teh urah se je zvrstilo kakih pet do deset poročil — poslušal sem izmenično prvi in drugi ter prvi in tretji program, tako da sem slišal vsa poročila, kar jih je bilo v tem časovnem razporu na razpolago — in v vseh teh poročilih me je neka stvar spravljala na rob besnila. (Razen v radijskem dnevniku tretjega programa, kjer so k poročilu, ki me je sicer spravljalo na rob steklosti, prečitali tudi komentar, čeprav panjugoslovansko samoupravljavsko mediji komentar, ki se je kot vsi ostali komentari trudil ostati solidaren s Svetovno Desnico-Reakcijo.) In kaj me je spravljalo na rob? Tole:

Tega dne se je neka francoška državna organizacija odločila, da njena šestina nekega strokovnega zборa EGS noče sodelovati na sestanku male Evrope (EGS), kjer naj bi se menili, kako naj pomagajo zafuranemu dolarju. Tem je la francoška strokova delegacija praktično one-mogočila pogajanja z dolarji, z drugimi besedami je dala

zapodijo kot kakšna nagla megle, avtobusi prihajajo in odhajajo v vse štiri deževne strani neba. Zebe me in malo mislim, tako da gledam razmoceni papirček v lužici pred sabo, da potem, ko je pravi avtobus, kar skočim, kot da sem kaj zamudila ali pozabila. V avtobusu potem kar stojimo po ozkem prehodu med sedeži in se malo držimo za trapaste ročaje zgoraj, da nas ne zabriše v vse ušive strani, radio pa poje skozi temna usta Gaby Novak Duga je, duga noč, da se zdi, da gre zunaj mimo velikih šip sama siva voda ali metež dežja in megle. Vseeno se na velikih ovinkih ceste, ko smo nemočni kot kakšen razsut tovor, kar smejimo in rezgetamo, da potem ljudstvo tam spodaj na sedežih najprej jezno, potem pa samo še užaljeno gleda gor skozi glas pevke in mokri zrak, ki smrdi. Henrik stoji za mano, zgoraj se drži za isti ročaj ročajast kot jaz, spodaj pa se zelo tišči vame, se malo premika sem in tja, da me včasih nese naprej v Mojco, Tilko in Strupija. Ko se potem ozrem nazaj, ima resen in malo bedast obraz, bolj tam zadaj pa mali Rom ali kaj že je, stoji zelo pri vratih in je zgneten v podboj in mali presledek med vrat in zadnjim sedežem. Gleda sem naprej, črno in ostro, ampak ne tako, kot da kaj določenega gleda, sprašuje ali celo vidi. Edino, kar je res finega v celem avtobusu, je Žumer. Tisti iz Vikerč, ki je zmeraj povsod in ima svileno ruto okrog vratu, in za katerega pravijo, da ima 38 ur delovne dobe v celem ušivem življenju, čeprav je bil že pred vojno nekaj časa v Avstraliji in sploh drugod. Zdaj dremlje, težka glava kinka v smer vožnje, da sivi lasje zgoraj trepetajo kot kakšna suha trava v vetru. — Potem sploh ne gremo nič na desno, mogoče niti ne pogledamo na desno, ko izstopimo. Vem pa, da so tam na desni zelo zabavni prostori v kleti in je grajsko dvorišče in so takšni strašno debeli zdovi z oboki, da te potem vseeno kar stisne. Gremo naprej. Mi gremo. Zelo spredaj je Henrik, ki vse pozna, v skoraj veliki oddaljenosti, da je lahko vmes veliko dežja in megle, da mogoče sploh ni razločno viden, se ziblje naš Rom. V zmeraj enaki megljeni razdalji kot kakšen črn volk ali kakšna vest. Razdalja se niti ne povečuje niti se ne zmanjšuje, in tako najbrž sploh ni jasno, kdaj je pa potem nastala. Henrik vse ve, pozna vse poti, kot da ve, kam gremo in to. Stopa odločno kot kakšen hudič šaradast. Zebe me. Pod robom plašča so samo čevlji in gležnji, in še to je vse mokro, da se slabo počutim. Nikoli se ne obotavlja, da bi razmišljal. Kar pripelje nas do novega položnega pobočja, da sem mogoče presenečena in se mi život pod črnim trdim plaščem malo zgane. Čeprav je megle, dež in jutri sploh ne grem nikoli več v šolo, se to pobočje razgrne kot kakšna trapasta pravljica. Po njem so posejane hišice kot gobice. Imajo svetle strme strehe rdeče barve kot kakšne sveže mušnice, najlepše gobe. Kot da tudi sije kakšno ušivo sonce, ki se potem razliva čez cel svet in ga naredi, da človek nič ne misli in mu je vse blazno všeč. Henrik reče o v katero. Ko stojimo in gledamo in Henrik kar malo glavo vzdigne, ko smo mogoče prevzeti, rečemo o v katero bolj na vrhu, da bo mir. Tako se potem v najbolj zgornji nagnetemo na mali verandi, ki je že pod streho, in smo nestrpni in mencamo, ko Henrik poskuša z raznimi ključi in potem tudi z nekakšnimi dratenimi odpirači, da se kar uvijajo. Vse je iz rumenega poliranega lesa in se sveti. Na ograji kaplje dežja kar stojijo in se ne pogrezajo v les, da bi jih popil. Polkna na oknu zraven vrat so odprta, na okenski polici so v dveh loncih rdeči nageljni, ki vse zelo pozivijo. Pred šipo je potem želesen križ, da ne bi kdo udrl, in je svinjsko in smrtno srebrn, ko je pobaran z novo bronzo, da ne zarjavi, ko potem vendarle že odpre in kar planemo noter v malo škatlasto predsobo, kjer je obešalknik in veliko zrcalo na eni steni, na nasprotni so vrata in na desni še ena. Mojca se ustavi pred zrcalom in vrže roko gor na frizuro. Odprem desna vrata in je za njimi lepo pospravljeni kuhinja. Potem se z vso brzino zapodim za drugimi skozi nasprotna vrata v večjo sobo, ki ima veliko takšne bivanjske opreme in je vsa polna kavča, mize, nizke rjave omare, visokih stolov, preproge, in na stenah so zelene slike gozdov, raznih pokrajin, lepih vršacev iz Alp in vse polno rogovja takšnih živali na malih deščicah. V še eni sobi, ki je potem naprej, so tri postelje, da reče Strupi o ravno prav, in je temna, polkna so zaloputnjena, vseeno pa se s sten svetijo barvne fotografije ali reprodukcije. Pod svetlo šipico takoj vidim zasneženi Storžič, ta visoki štrleči kamen, ki ga še sneg ne more prekriti, ampak ostane samo na kakšnih manjših policah, vse drugo pa zdrsi dol. Reče Strupi o miru, ki bo, in krili z rokami, da mu rumeni papirji kar frotajo v širokem krogu roke. Mojca sloni pri vratih in malo viha nos in trapasto drži dlani v rokavih kot v kakšnem šaradastem mufu. Tilka se sklanja k okenski polici in tako glasno duha tamkajšnje nageljne, da je bolj slišna kot dež tam zunaj. Henrik se mi približa od zadaj, z rokami pa mi zašari po trebuhi spredaj, ko gledam slike. Reče o veverica. Jaz se ostro obrnem, da

se kar odmakne in reče, o, in ima privzdignjene in nejeverne obrvi, da ga še bolj odmaknem in grem mimo njega spet v veliko sobo, kjer se je Strupi že nehal vrtneti in je zdaj pri Tilki, Roko s skriptami položi na njen križ tam zgoraj.

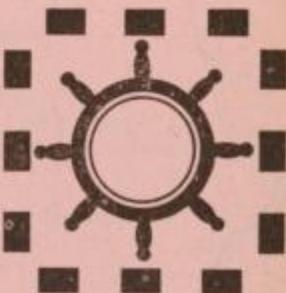
Torej je tam gori, od koder je treba pričakovati vse to, ko ni nobenega prostora zaprtega, ampak je vse ena sama neskončna vesoljska kapa — torej je tam gori, kjer je bil včasih desni zgornji kot, zeleno sonce kot strup. Ostro kot zelena grmada, da sij ne miruje, pač pa utripa kot največja zbrana energija. Kratki, skoraj fantovski lasje so najezeni, čeljusti sta nasilno razmakeni. Na sivi pergamentasti koži je odblesk zelenega strupa in levica je poševno zgoraj, kot da se brani, kot da je vse to jemlje poglede. Živalsko ozvezdje Ribi, ki je bilo že dolgo prej slabotno in se je v motnih nočeh že izgubljalo, je zdaj končno potopljeno v živo, brezgrajno noč zelenega sonca ali vprašanja.

Zebe me. Lije še bolj. Črno je. Ko se strašno, modro in oranžno zabliska, da se črni zrak in vse podnebje razpara in je v sekundi ves prostor kot v oranžnem in modrem ognju. Tilka plane nazaj. Strupijeva skripta letijo po tleh, ko strašno blizu grmi in Mojca skoči v sredino sobe in se trese. Potem je še en blisk, kot da je še bližji, strese se hiša, s treskom se odprejo okna in potem še vrata. Jaz počepnem in se primem za kolena in ne vem, kaj. Vihar z barvo bliska in groma vrši po prostoru in se vse maje. Mojca se oprime mize in nekaj časa ne slišim nobene besede. Potem ko grom samo še valovi, skozi vrata stopi nekaj sključenega, razmočenega in črnega, da smo v hipu vsi na sredini prostora kot kakšen kupček stisnjен in zremo tja. Vzdigne obraz, po katerem so lasje zlepjeni kot kakšna črna trava, in je naš Rom ali kaj je že. Hitro hitimo zapirat okna in vrata, in rečem o Rom, zdaj si moker kot cucek, in mu položim roko na ramo. Henrik preklinja kot hudič šaradast. Strupi, ki pobira rumene liste, potem naenkrat ne ve kaj in se hitro ozira in kriči o kaj, hudič, treba mu je suhe cunje, in Tilka kriči o saj sem vedela, in maha z rokami po zraku in potem po mizi. Mojca vrešči o vedeti, vedeti, in kar trapa gor in dol in pogleduje v strop in v tla, kot da so ji živci šli. Cunje, cunje, reče Strupi neodložljivo, kot da gori voda, in je že pri omari in mečlje ven na kup, kot da je potres ali poplava. Tilka priteče kot od daleč in z veliko sapo neustavljivo zgrabi kup in ga prenese h kavču, potem se vrne in spet grabi z visoko oktansko brzino, da kosi cunj letijo po zraku kot suho listje. Henrik zgrabi malo sključenega Roma in ga porine v malo sobico in se vrne po cunje, ki jih je poln nevihtni zrak, in jih potem mečlje s kavča v malo sobico, Tilka pa še kar grabi po tleh, da se slišijo nohti po lesu, in Strupi cepeta, ko je omara prazna, da začne metati ven tudi obešalnike. Nad vsem tem pa je vendarle še zmeraj bolj glasno hrumenje nevihte in zaletavanje dolgih vetrov s pljuski ob šipe in ob stene stavbe, da bi kar kričala in to, ker je tudi vse zelo temno in je vse čisto na tem, da se bo ves zrak spet razparal s temi groznimi barvami elektrike, da bo potem zagrmelo do kosti. Henrik zapira za sabo mala vrata, ko skoči tja Mojca in reče o čakaj, da ga preoblečeva, se zrime noter in zasune vrata za sabo. Ceprav so leseni obešalniki že vsi na tleh, vseeno potem še nekaj časa njihov leseni zvok traja po zraku. Se pa pomirja. Tudi dežji so manjši, je veliko boljše, ko ni nobenega groma, ceprav je njegov smrad še zmeraj malo v zraku. Važno je, da ga tudi ne pričakujem več. Iz male sobice, skozi lesena rumena vrata prihajajo šumi cunj in kakšen mali korak in potem pod njim škripanje kakšne deske. Jaz sedem na kavč, si potegnem krila plašča med kolena, roke zarinem v žep in se pogreznem vase. Tilka reče o oh, in se prime za glavo, ko se upehano zaziblje proti oknu. Strupi sede za mizo, vrže obe težki roki na skripta in spusti glavo navzdol, kot da je težka. Tilka se še maje pred oknom in ima roke v glavi. Potem se spusti na tla. Spusti se v kot med kavčem in oknom, da kolena štrlij戈 in so v vsej tej odcjasti sivini še najbolj svetla. Tako potem čas teče in dež težko lije tam zunaj, vendar se ne zaganja, ni sunkov vetra, da bi se plašila. Je vse enakomerno kot umrlo, da me tudi pomirja. Samo enkrat vmes me malo strese in vznemiri vse to, ko se spomnim, kaj bo pa zdaj ali nekaj takšnega kot, kaj pa će bomo šli nazaj. Rečem si o ne, ne in bi skoraj zakričala, ne, da bi šli, da bi potem morala misliti, kaj pa zdaj in potem hoditi gor in dol po mestu in se tudi skrivati ali kaj jaz vem, ko jutri ne grem v solo in domov. Če bi hodila potem gor in dol, in sploh ne bi vedela, kam, bi potem videla v vsakem temnejšem kotu kakšno strašno razprtlo oko, ki me gleda. Ampak se vse to v meni kar kmalu poleže, ker dež lije zelo enakomerno, iz male sobice pa prihajajo mali šumi, in pozneje tudi dva ali trije polovični smehi, ki poskočijo, in ko še niti niso zgoraj, se kar započijo kot kakšni milni mehurčki. Strupi reče o žlosti v božjo mater. Bog. Bog šaradast. To so vse besede. Jaz nimam kaj reči. Tilka nima kaj reči. Strupi nima kaj reči. Ko sivo traja še zmeraj, potem enkrat

ameriškemu finančnemu imperializmu kajlo v rit.

Radio Ljubljana je dajalo to vest v vseh popoldanskih in večernih poročilih. Komentar sem slišal le pri omenjenih, zato naj ta izpustim, saj je bil komentar sam po sebi omleden-reakcionaren. Huje je namreč, da pri ostalih poročilih ni bilo nobenega komentarja, bil je le glas napovedovalcev, ki je bil malone tako žalosten, kot da bi umrl sekretar Partije. Zanima me namreč le to, ali je bil oziroma so bili ti glasovi napovedovalcev, ki so kajpada nižja zvrst delavstva, žalostni spontano ali po kaki direktivi. Namreč, ali so se naši politiki ob vesti, da bo dolar slej ko prej le devalviran, razjalostili in služabnikom pred mikrofoni ukazali žalosten ton, ali pa so se napovedovalci žalostili kar sami od sebe, kar iz svojih pičilh podzavesti, kjer jasno stoji, da upniki Jugoslavije tedaj utegnejo priti vsak hip rubiti dolgove. Kajti namreč celo v njihovi podzavesti utegne biti podatek, da se ljudstvo sicer rado pusti prodati, dokler ga to fizično ne boli. Upniki pa bi prišli in bi za vsak dolar dolga vzeli deset kilogramov jugoslavetine (vsekakor najraje iz grupe 10 do 30 let, tako meso je najokusnejše, kadar je človeško in ga kanijo jesti ljudje), ker drugo itak ni nič vredno. Se sanja se nam ne, koliko je perverznih starih Argentinov, da o drugih ne govorimo, ki bi za svojih 10.000 dollarjev denarja, ki ga imajo v akcijah kakšne kompanije, ki je dala Jugoslaviji posojilo, obupno radi imeli na jedilnem listu mladega Bosančka leto in dan. Se napovedovalci in novinarji RTV Ljubljana bojijo za mlade Bosančke ali nemara raje tega, da se mladi Bosančki na koncu koncev le ne bi pustili pojesti in bi naradili kakšno revolucijo, ki bi vrgla zmendeni sistem in tega služabnika?

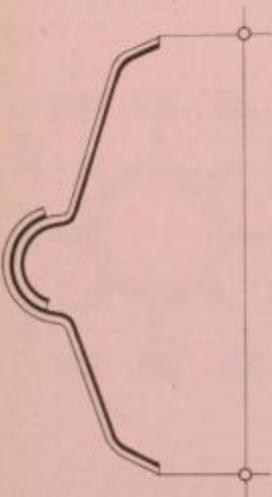
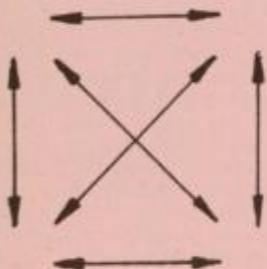
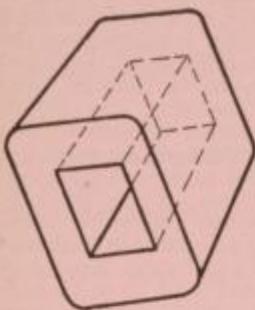
Marko Švabić

vzdignem oči in jih pošljem proti Tilki, in Tilka jih vzdigne proti meni. Z levim kotom pogleda potem vidim, da Strupi gleda v najino črto videnja. Počasi zasučen glavo k njemu in ga vidim zelo od daleč in ga potem gledam. Težko. Lije. Ali sem to jaz, ki gledam. Ali sta onadva. Hitro pobrskam po torbici. Roke so frfraste in nagle, zgrabim Bac spray in ga zelo špricnem visoko v deževni zrak, da se iz šobe ven na koncu samo še peni in cedi.

Mogoče ne sliši, mogoče so se čuti, ki sprejemajo, vendarle pogreznili avznoter. Glas, ki bobni iz poševne odprtosti, mečlje samo rdečo senco. Spuščeni kratki lasje so rdeči, čez sivo polt obraza, ki ima lepljive kapljice potu, dolge trepalnice mečljajo rdeči senci po licih, ki se potem stakneta kot s črtalom zarisani črti na bradi. Gleda dol v svoje roke, mogoče v mali zlati prstan z malim kamenčkom akvamarinom, ki je stekleno rdeč, kot so rdeče mokre roke in je rdečo prevlečeno bivše zlato malega prstana. Stropa kakšnega prostora ali kaj takšnega, da bi zapiralo prostor, sploh ni in je vse kot kakšna bivša čakalnica brez sten. Samo sedi, kot da je čakalnica. Okrog in zgoraj je vse rdeče. Visoko na levi je rdeča barva še bolj gosta, tam nekje sije sonce rdeče kot kri. Tudi če bi bila noč, tako ni Ovna, da bi bil oddaljen 150 svetlobnih let. Ni nobenega ozvezdja Bik, da bi vrhovalo, da bi bikovo glavo zarisovalo pet zvezd v črko V, da bi bile njihove barve oranžna, modro bela, modro bela, modro bela, da bi se podaljšale v bikove roge. Ni Aldebarana, da bi potem ne spadala h kopici, da bi lahko bila najlepša.

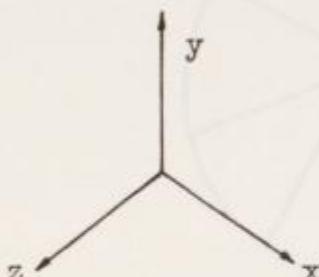
In se odprejo mala vrata male sobice in napoči ven Mojca, ki je nasmejana, ko za roko vodi zdaj suhega Roma, ki ima lase skoraj kot črno grmovje pokonci. Z ramen mu visi ogromen karirast suknjič, zelene lovske hlače pa se mu v gležnjih nabirajo v kakšna kovaška mehova. Potegne ga naprej in ga malo zasuče, da ga vidimo kot na kakšni predstavi. Nataknjene ima visoke čevlje, usnjene vezalke naredijo velik krog, ovratnik bele srajce je petkrat prevelik, težko visi dol v prsni koš. Reče Tilka, ooooo, in mokro zacmoka po stegnih. Ga še malo gledamo in smo pri miru. Fiuuuuh, reče Strupi, najprej slike dol. Že slečem plašč, poberem s tal en obešalnik in ga obesim v prazno omaro. Potem pa na kavč, zgrabim srnjakove rožičke in jih z vso silo in naglo potegnem dol, da nekaj zahrsti. Ne vidim. Vržem dol na kup lesenih obešalnikov, da vse zapotoma in se še sama zamajem na kavču in koj zgrabim zeleno sliko zraven v rjavem okviru in s takšno šipico. Strupi kaže na mizo, reče o miza je najvažnejša, miza najprej na dež, da spere to svinjsko svinjarijo. Potem jo s Henrikom neseta ven, potem stojita pri vratih in se smejita, ko nemara vidiha, kako dež lije vso svinjarijo dol z mize. Mojca reče o kavč mora biti obrnjen k steni, in jaz o da bo lesena stranica obrnjena sem v prostor, da bo stena proti steni. S Tilko vzdigujeva to težo šaradasto, Rom črn pa kar stoji sredi sobe kot kakšna luč, da Mojca reče o Rom, če ne bi kaj prijel. S Tilko zvijeva preprogo v veliko ušivo cev in jo zvaliva v malo sobico, da se tam kar razleze. Henrik prinese velik moker kamen in ga spusti v kot pri vratih. Je kot gora. Potem prinesejo mizo nazaj noter in jo položimo v ploskvijo na pod. Se zelo smejimo in sem vesela, kako noge štrlijo gor, Strupi prinese stol in ga položi noter v mizo. Tilka nosi oba lonca nageljnov, položi ju na stol v mizi, da razcveteli rdeči cvetovi lepo in šaradasto visijo dol, skoraj do surove deske, in je fino. Mojca prižge luč, elektrika poskoči in zasveti, da me kar strese. Reče Henrik, ti si nora, in o nikoli več, in žuga z desnim kazalcem, da ima oči resne, zelene in kot hudič. Imam polne roke dela, postavljam obešalnike k zidu, da so kot ograja. Henrik pa nese stol v malo vežo, da se lahko povzpne gor do varovalke, da jo odvije in potem nič več ne žuga. Potegnem ven predal iz kavča. Notri je rjuha, karirasta zelena odeja in bela preobleka za blazino. Ah! Nesem vse troje tja na sredo in obesim te blagove na štrleče noge mize, da visijo potem dol. Reče Henrik o kaj ti delaš. Rom, in on zelo kmalu, da drži stroj za tlačenje tlaka. Zdaj, reče Strupi, zdaj. Drži vazo, reče. Reče Tilka o nož, da Henrik steče v kuhihno, ki je niti povohati ne maram. Tilka zasadni velik kuhinjski nož v les mize in še malo gleda, kako se trese. Vsi hitimo, da je veter in da mi gre veliko reči skozi roke in jih nekam prestavljam. Strupi misli, gleda dol v pod in ima brado podprtzo dlanjo. Posedamo v zverižen krog okoli mize in prekrižamo noge, da sem vesela in zadihana. Noge velike mize pa štrlijo gor kot kakšni tovarniški dimniki. Oponašam veter, ki tam zunaj spet malo zavija in buta, uu uuuuu u uuuuu uu uuuuuuu u. Zdaj pa grom, reče Tilka, tresk, buuum, brrrr. Sssssssssss, dežuje, reče Henrik. Strupi reče o zdaj tiho, gledali bomo nageljne in nož. Rom bo držal vazo. Rom stoji v kotu, drži vazo in reče, nisem jaz noben Rom. Se malo šumov je, ko se bolj udobno posedamo, besede ni nobene več, potem mogoče šumijo samo še zbrani pogledi po sivo modrih stebelcih nageljnov in rde-

NOVI SAD: grupa (3) vladimir kopić, ana raković, čedomir drča

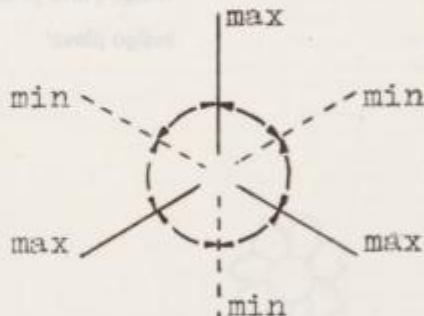
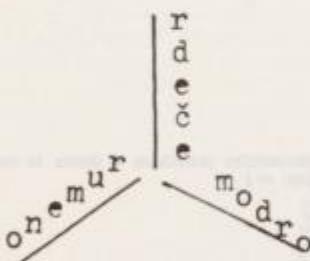
I
transformacija trodimenzionalnega sistema v
n-dimenzionalni

1.

prostor — sistem v katerem so nujne in zadostne 3 dimen-zije x, y, z
barva = sekundarna kvaliteta sistema 1
barva = entiteta sistema 2

2.

sistem barv

a/ nujne dimen-zije sistema
prostor — 3 nujne in zadostne dimen-zije: x, y, z
barva — 3 nujne dimen-zije: modro, rdeče, rumeno

b/ max — maksimalna koncentracija nujnih dimen-zij sistema
min — minimalna koncentracija nujnih dimen-zij sistema

3.
rdeče
oranžno
rumeno
rumeno-zeleno
zeleno
modro-zeleno
indigo-modro
vijoličasto
modro

vaska barva = dimen-zija sistema
število barv v sistemu = ∞
število dimen-zij v sistemu = ∞
sistem barv = sistem n-dimen-zij
modro + rdeče + ... + n + \leftrightarrow belo
seštevek posameznih dimen-zij sistema = absolutna
dimen-zija sistema
 $\infty = 1$
sistem barv = sistem absolutne dimen-zije

II sistem absolutne dimenzije

modro je absolut
modro je vse, je ista oblika drugega smisla

rdeče je absolut
vse je rdeče, je druga oblika istega smisla

rumeno-zeleno je absolut
vse je isto, zeleno je oblika rumenega smisla

rumeno je absolut
rumeno je barva brez sence

modro-zeleno je absolut
modro-zeleno je barva ravnega vida

vijoličasto je absolut
vijoličasto je barva izbornega sozvočja

oranžno je absolut
oranžen konj je oranžno

zeleno je absolut

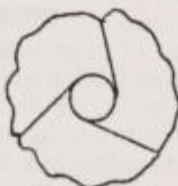
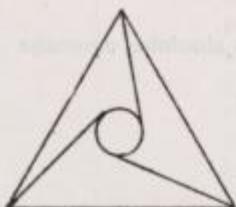
nič je zeleno
zeleno je nič
nič je nič zeleno
zeleno je vse
vse je vse zeleno
vse je nič
nič je vse
zeleno je zeleno

indigo plavo je absolut

indigo plavo¹

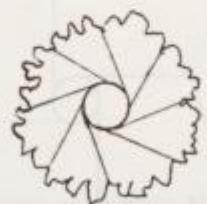
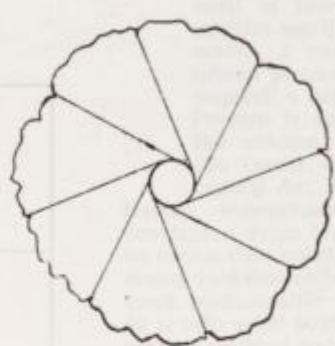
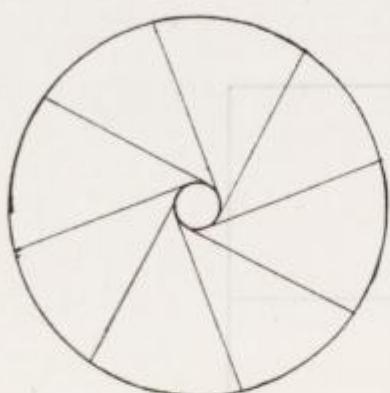
1. tipkano trikrat, vsakič z minimalnim premikom v desno in navzdol,
v tem mediju neizvedljivo (op. ur.)

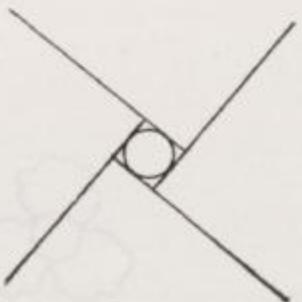
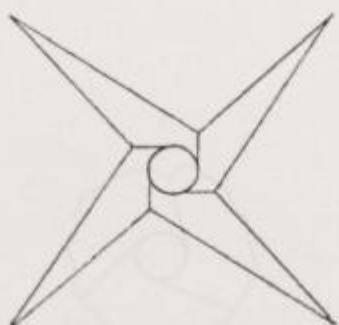
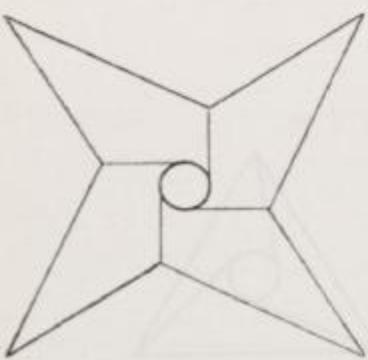
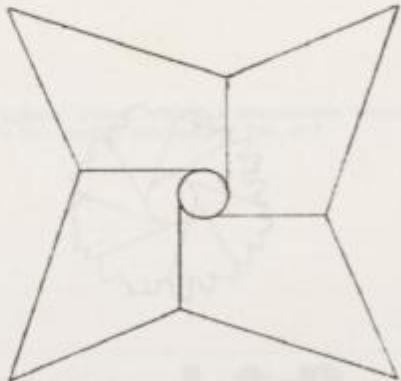
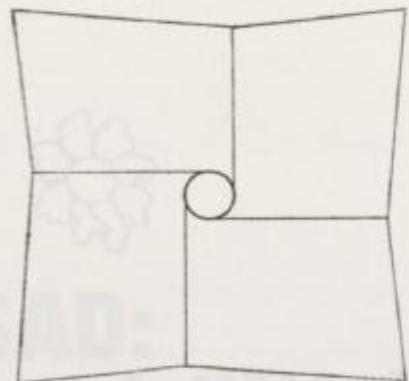
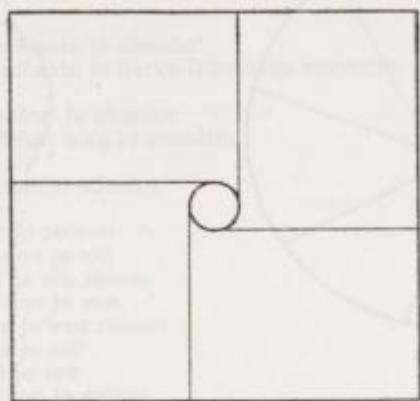
NOVI SAD: mirko radojičić (grupa kôd)

UVI SĐ:
Savio Ivanović
Grupa IGD

BANDRA
Beća
denegri

NOVI SAD: slavko bogdanović (grupa kôd)

BEOGRAD: ješa denegri

NA POTI K NOVI UMETNIŠKI
KOMUNIKACIJI

V konceptualni umetnosti sta ideja in zamisel bistvena elementa dela. Govoreč v jeziku konceptualne umetnosti umetnik predvsem utemeljuje projekte in odločitve, medtem ko postane samo izvajanje mehanično opravilo. Ideja je mehanizem, ki proizvaja umetnost. Ta vrst umetnosti ni teoretična in tudi ne ilustrira teorije; intuitivna je, povezana z najrazličnejšimi mentalnimi procesi in je brez kakršnegakoli v naprej zadanega cilja. Povsem je neodvisna od obrtniške veščine umetnika.

(So Lewitt, Paragraphs on Conceptual Art, Artforum 10, 1967.)

Nastop konceptualne umetnosti, ki označuje s svojo bistveno karakteristiko obstoj dela onkraj fizičnega objekta, doslej vsekakor najbolj radikalno zavračanje tradicionalnih estetskih izhodišč, se je pripravljal postopoma, skozi vrsto predhodnih etap sodobnega plastičnega mišljenja, in se nam s tega vidika kaže kot logična posledica dolgotrajnega in zelo sestavljenega procesa. Začetke tega procesa lahko najdemo v predvidevanjih in stvaritvah velikih pionirjev abstrakcije, kot so teze Kandinskega o čisti duhovnosti umetnosti, oziroma Maljevičeve teze o supremaciji čutjenja čiste nepredmetnosti, in dalje, po prvih zavestno zastavljenih izvenestetskih operacijach Duchampa, Picabije in Mana Raya in križanju teh najrazličnejših poti, pridemo do razširitev tistih temeljev, na katerih se bojo pozneje, v različnih jezičnih sistemih, postopoma pojavili nekateri bistveni simptomi današnje konceptualne umetnosti. Med pojavi zadnjega desetletja se ta razpon anticipirajočih predlogov giblje od permanentnega eksperimentiranja nematerialnih medijev pri Yvesu Kleinu in Manzoniju in prav tako od Warholovih izjav o prepričanju realiziranja njegovih idej drugim osebam, do poudarjanja funkcije preliminarnih matematičnih proračunov v programirani umetnosti, apriornih odločitev o stanju in videzu v Primarnih strukturah, Dona Judda, Sola LeWitta, in na koncu do teorije Antiforme Roberta Morrisa in številnih manifestacij Arte povera in Land-arta. Poleg neposrednega navezovanja ravno na nekatere probleme, ki so jih načeli omenjeni avtorji in pojavi, pa vsebuje današnja konceptualna umetnost obenem vrsto povsem avtonomnih karakteristik. V prvi vrsti prihaja v temeljnih postavkah konceptualne umetnosti do korenite spremembe v načinu funkcioniranja imaginativnega procesa: ta se zdaj izključno dogaja v duhu in zavesti avtorja in njegov nastop ni nič več pogojen s potrebo plastičnega oblikovanja v kateri izmed obstoječih umetniških tehnik. Avtorji konceptualne umetnosti tedaj ne stremijo po gibanju v vnaprej določenih mejah nekega določenega plastičnega stila ali njegovih variant, (čemur se, na primer, niso mogli izogniti predstavniki pop-arta, nove figuralične, neokonstruktivizma in ostalih jezikov, glede na to, da so se opirali tistih izraznih terminov in postopkov, ki nuj-

informacija 1

OBJEKT

PLANET

ZEMLJA

je razstavljen od 3. 3. 1971 do 3. 3. 1972

dodatacne informacije

planet zemljo sem prvič razstavil od 11.00, 15. 1. do 11.00, 16. 1. 1971.

informacija o tem je bila prezentirana publiki FEST v hali doma sindikatov v beogradu, zemljo sem drugič razstavil od 12.00 do 21.00, 21. 1. 1971.

Informacijo o tem je zainteresirana publika mogla videti na razstavi grupe januar v likovnem salonu tribine mladih v novem sadu. 9. 2. 1971. zemljo sem tretjič razstavil od 19.00 do 24.00 med razstavo grupe februar v beograjskem domu omladine.

informacija o tem je bila prezentirana tam.

ta informacija je objavljena v beograjskem studentu štev. 9/71.

informacija 2

RAZSTAVLJEN JE

MESEC

od 3. 3. 1971 do 20. 3. 1972

dodatacna informacija

ta informacija je objavljena v beograjskem studentu št. 9/71.

informacija 3

SONČNI

PLANETARNI

SISTEM

je razstavljen od 3. 3. 71 do nadaljnega

dodatacne informacije

sončni planetarni sistem sem razstavil prvič v času od 17.00 do 24.00, 9. 2. 1971 ob razstavi grupe februar v beograjskem domu omladine.

ta informacija je objavljena v beograjskem studentu št. 9/71.

Informacija 4

INFORMACIJE

1

2

3

so razstavljene v magazinu (problem 101/71).

INFORMACIJA

4

tudi

BEOGRAD: biljana tomić

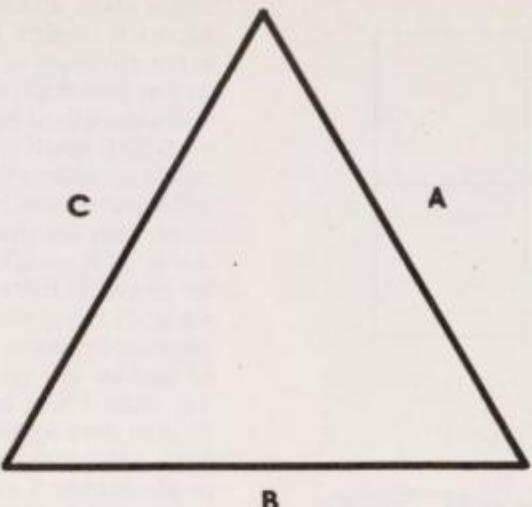
199198
OBRAZEMU IZOM A ITOM AR
ILUDANUMON

ideja = delo = komunikacija
ideja = izkušnja = sistem
ideja = utopija = realnost

no vodijo k ustvarjanju materialnih objektov), pač pa si prizadevajo sporočati svoje ideje, zamisli, predloge in trditve direktno in mimo posredništva obstoječih jezikovnih konvencij. »Razstaviti nek koncept pomeni, postaviti samo idejo na raven dela,« poudarja Catherine Miller (*L'art conceptuel*, Opus 15, 1969), to pa hkrati govori tudi v prid podmeni, da bistvo konceptualne umetnosti ni v predstavljanju in formiraju objektov, pač pa nasprotno, v opuščanju objektov in v razbremenitvi dela prisotnosti materialne forme. Jasno je tedaj, kako ta ne-objektna ali post-objektna umetnost nujno zaobsegata tudi povsem spremenjene pogoje komunikacije: razumevanje vsebine in pomena nekega koncepta ne more več temeljiti na zvezi, vzpostavljeni s posredovanjem čiste vizualne percepcije, pač pa se je potrebno potruditi k rekonstrukciji tiste mentalne hipoteze, katero je avtor predložil, tem propozicijam pa, da bi vzpostavili odnos aktivne korespondence, moramo zoperstaviti naše lastne protipredloge ali rešitve. In ravno zaradi tega, da bi omogočili in olajšali takšen meta-vizualni način participacije gledalca-bravca, so projekti konceptualne umetnosti skoraj redno formulirani kot objektivni dokumenti nekega določenega miselnega procesa in kot takšni ne predstavljajo, in tudi ne želijo predstavljati nekih estetikih vrednot v klasičnem pomenu besede, temveč predvsem raziskujejo do zdaj nepoznane ali neizrabljene možnosti vzpostavljanja medčloveškega komuniciranja, seveda ne na ravni golih informacij, temveč na ravni aktiviranja zavesti v smeri stalne kristalizacije današnjemu človeku toliko lastne sposobnosti metodične razsoje in razmišljanja. Glede na svojo utemeljenost v komunikaciji, s posredovanjem čiste misli, nima konceptualna umetnost načeloma nobenih omejitev, ne v domnevi svojih povodov in tudi ne pri sredstvih svoje distribucije: kajti vsak predmet in vsak pojav v celotni fenomenologiji obstoječega in imaginarnega sveta more postati središče njene zanimanja, tako kot lahko tudi vsi mediji medčloveškega občevanja — od vizualnih (slikani diagrami, fotografije, tisk, pošta, film, televizija) do auditivnih (magnetofon, telefon, teleprinter, radio) — postanejo primerni kanali za njeno individualno in predvsem družbeno rabo. Ravno s tem dvojnim inovatorskim dosežkom, vsebovanem hkrati v značaju same narave svojih izraznih dometov in z možnosti svoje socializacije, se konceptualna umetnost približuje izpolnitvi tiste, tako pogosto poudarjene zahteve po liberalizaciji motivov in pogojev umetniškega delovanja: z vnašanjem normalne življenjske manifestacije na raven umetnosti se zastopniki teh naziranj ne oprijemljajo navad profesionalnega ponašanja, enako v ukvarjanju s svojimi aktivnostmi ne vidijo sredstva za integracijo v ustanjeno družbeno in kulturno ureditev. Nasproti temu prinašajo slutnjo nove percepcije in razumevanja realnosti s postavljanjem osnov nekega doslej nepoznanega demokratizma, za katerega upajmo, da bi bil zmožen sami biti sodobne umetnosti ohraniti tisto, vse pogosteje ogroženo digniteto svobodnega in enakopravnega človeškega nastopanja. Za razlaganje ravno takšnih idejnih intencij konceptualne umetnosti je mogoče navesti naslednjo trditev Alaina Joufroya: »Gostota svobode v sodobnem svetu bo veliko večja, ko bo vsakemu človeku dana možnost ustvarjati in odkrivati nekaj izhajajoč od ničesar.«

Prevedel Franci Zagoričnik

LJUBLJANA: nuša & srečo dragan

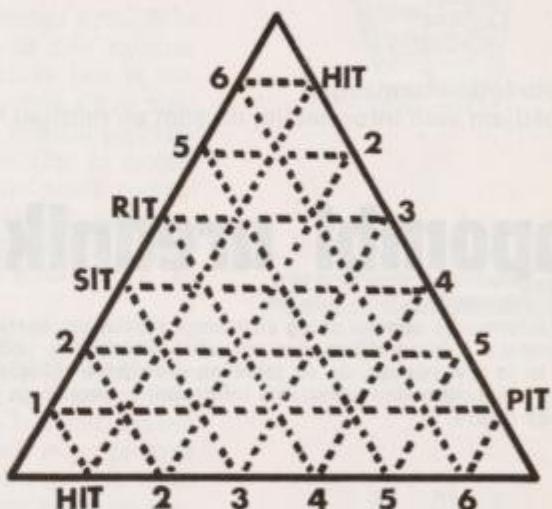

PROJEKT SLUŠNO GOVORNE GRUPNE
KOMUNIKACIJE ZLOGOV:
HIT VIT SIT RIT GIT PIT
1 2 3 4 5 6

INFORMATIVNI CENTER NUŠA
SREČO DRAGAN 00001

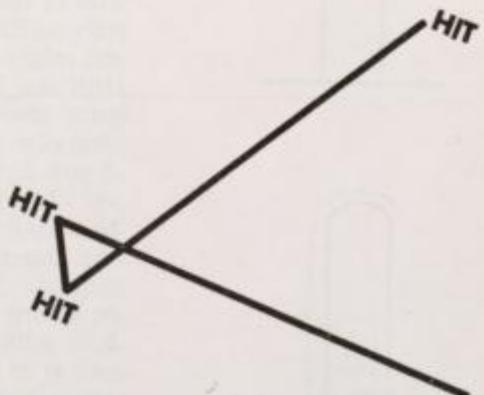
PESNIŠKI MARATON NA FILOZOFSKI
FAKULTETI V LJUBLJANI, NOVEMBER 70

A — MAGNETOFON
B — PARTICIPANT (DAVID NEZ)
C — PARTICIPANT (SREČO DRAGAN)

SELEKTIVNA RELACIJA
ZAPOREDNA KOMUNIKACIJA A — B — C
(SKUPNI PROSTOR PONAVLJANJA ZLOGOV
KOMUNIKACIJE TREH ČLANOV)
B PONOVI ZA A, C PONOVI ZA A ALI B
NASLEDNJE ZLOGE:

HIT VIT SIT RIT GIT PIT
REZULTAT SLUŠNO GOVORNE GRUPNE
KOMUNIKACIJE PONAVLJANJA ZLOGOV:
HIT HIT HIT

KONCEPT REZULTIRA V DIAGRAM IN
MAGNETOFONSKI ZAPIS

SIMULTANA GRUPNA KOMUNIKACIJA MISELNE VIZUALIZACIJE OBJEKTA

NOVI SAD: božidar mandić

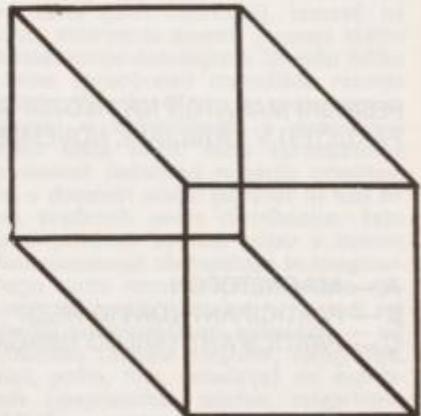
PRODUKCIJA INFORMATIVNI CENTER 00001 N & S DRAGAN

INFORMATIVNI CENTER TEGA MAGAZINA

auto-foto-informacija:¹
pošiljam vam informacijo, da sem se ostrigel.²

opombi urednika

1. informacija obsega poleg citiranega stavka še: serijo štirih fotografij iz avtomata, komentar k fotografijam, dve sporočili in avtorjeve podatke z osebne izkaznice.
2. to je prvi poskus, da se tehnično prevajanje rokopisnih informacij v ta medij razširi¹ v konceptualno prevajanje informacij z avtorskega jezika v jezik² tega informativnega centra.

UDELEŽENEC MISLI VIDENO KOCKO V DESNO OB 21.00

ZAPOMNI SI KAKO SI MISLIL VEDNO KOCKO OB PRVEM POGLEDU

PROJEKT SE REALIZIRA V MEDIJU GRUPNE MISELNE VIZUALIZACIJE OBJEKTA

STIMULIRANI STE

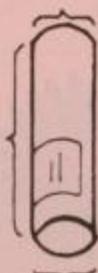
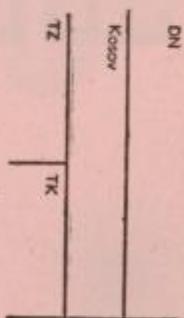
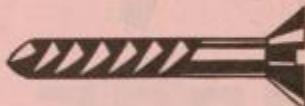
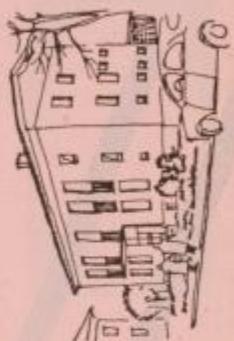
1. mišljena je smer brlog—prostor, pri čemer je prostor mišljen kot ravnotežje brloga in brezna in cela slika (brlog—prostor—brezno) ostane nepojasnjena. Tu je kot znak za neki možni spomin, ni pa tu kot informacija.

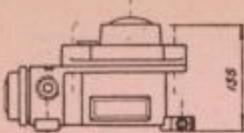
2. formalne oblike, tu uporabljene so: avtorski znak, citati iz dela, opis dela, opis postopka z delom in komentar k opisu postopka z delom, ki s tem stavkom sebe imenuje in delo zaključuje.

čih listkih cvetov. Je mir. Dež kot umorjeno zmeraj enako dežuje. Malo vidim, da je mrak, in smo vsi pri miru in je tiho. Sipe se od zunaj srebrno lesketajo, Rom z vazo je kot sveča, listki cvetov so lepi. Traja in mi je toplo, ko vidim samo rdeče. Strupi mahne z roko, kot da reže, reče o dovolj. Začnemo se premikati. Mi smo gospoda, jaz sem grof Ferenc Tahi, reče Strupi in drži roke fin naprej in mogoče malo skrivenostno kot kakšen urok. Henrik je baron Jože Turn na obisku. Mojca je hči grofična, Tilka mati grofica, ti si sestra mlade grofične, Rom je sluga. Rom, ki drži vazo, reče o jaz nisem sluga. Tiho, reče Strupi, oblačimo te, rešili smo te, ti si sluga. Potem reče o mati Tilka, stojte pri peči, da bo toplo. Skrbeli boste, da zanikrni sluga ne bo pozabil na polena. Tilka si nadene ruto, sklene roke pred naročjem in si nadene takšen materinski obraz, da se vsa kar tresem in da malo pomislim, kako je zunaj mraz, ko je dež in je vse razmočeno, da se zdaj redi vsa golazen močeradasta. Drži se naenkrat materinsko in tako gleda, da nas vse pije z očmi. Mojca grofična ima srce oddano in sanja o belem oblaku, reče Strupi. Baron Turn, reče. Grofična sede k oknu, baron Turn, zelenooki Henrik se viteško skloni k nageljnemu, odtrga cvet, nese ga med dvema prstoma tja in strastno poklekne prednjo. Reče o moje srce, in si položi desno dlan na levo srce. Grofična plaka. Cvet si stisne k obrazu, da se tri svetlo modre kaplje zalesktajo na tenkih listkih kot tri kaplje ljubezni. Strupi reče o sluga, robček. Reče Rom o nisem sluga. Potem ni besed in tudi novih kapelj v cvetne listke ni. Strupi spusti roke dol in reče, zdaj ti jo bom dal, še prej pa ga bova malo žvrnila. Sluga, reče, v klet v kot po Bizeljčana. Rom se ne zgane, samo gleda začudeno, da mu tudi vaza pade na tla in se razbije. Strupi se zavali na tla k prevrnjeni mizi, dvigne tudi noge in reče o ha haha, preden ti jo dam, ga zvrneva, baron moj plemeniti, ga zvrneva.

Glas v prostornino vprašanja bobni navzdol iz zgornjega desnega kota. Roke imo položene na rob mize, v roke in lehti ima skrito glavo in celo ramena. Ovratnik plašča je zavilan navzgor, videti je mogoče samo kratke lase in tkanino težkega plašča, ki je kot oklep. Zlato sonce tam zgoraj je vroče, da se male reči v nekakšni bivši čakalnici brez sten, stropa in vrat topijo. Steklen pepelnik na klubski mizici zraven lehti v črnih rokavih je ukrivljen, zverižen in moten. Iz zlatega prstana kapljajo kapljice tekočega zlata. Malo višje plava rumeni dim. Je mrtev čas spremembe dobe. Ni nobenega ozvezdja iz živalskega kroga, da bi ovijalo nebesni svod. Dvojčka je potopljeno v meteorni prah, oranžna Poluks je izgubljena, bela Kastor ne sije niti zdaj ob 19. uri sredi marca. Že veliko prej se je stopilo ozvezdje Rak.

Vsi prinesemo posteljnino iz male sobice, ki ima še tesnejši vhod, kot je potem sama, da je vse to zelo težko. Zložimo jo na visoki kup pred velika vrata. Kup je mehak in elastičen. Nekateri se s hrbiti naslonimo nanj in se malo pozibavamo, ko nas kup tako odbija kot žogo. Mojca, ki ima lase kot kakšno periko, postavi tja zraven največji stol, kar ga je mogoče dobiti, in ga pregnre z belim prtrom. Beli prt naravna, da skoraj ni nobene gube. Strupi ima malo sekirico, poveša jo težko k petam in je bled in tih. Mojca prime Roma za desnico in mu globoko gleda v oči. Tilka ga prime za drugo roko, še prej pa ga poboža po laseh. Potem ga peljeta k stolu in prtu in ga počasi in neskončno gledata v oči. Pred stolom ga povlečeta navzdol, ko Henrik brune v stol in reče o biki trapasti, in pljune v prt, da je prav grozno videti. Še dež. Še bolj mrak. Zdaj stojimo že dolgo obrnjeni k zidu, samo Strupi hodi gor in dol in je celo slišati, kako šušti sekira po zraku in ob hlačnici, ko med hojo niha sem in tja kot kakšen kembelj. Reče o če pa pridejo gor, jim bomo dali jesti listja in mrvavelj. Rečemo o najprej jih bomo spuščali počasi noter, vsakega kresnili po glavi in ga zvezzali. Potem ga bomo vrgli v malo čumnato. Tako z vsakim tipom dressiranim, ki se pojavi. Potem jih bomo spravili malo k sebi in jim dali jesti listja in mrvavelj, reče Strupi, ki hodi. Rečem o in jod, rečem v zid, da beseda butne nazaj v moja usta. Jod, reče in poskoči visoko v temni zrak. Noč je, zelo malo se vidi, vse je zelo težko in temno. Ta stena pred mano, je tako blizu, kot da je na meni. Potem stopimo k Romu v kot. Mojci žarijo oči in ima debelo vrv. Malo ga primemo in zvezzemo. Rom samo gleda in zaradi začudenja najbrž odpira usta. Rečemo, da bo za vajo. Rom je bled in ga odvezemo. Odtrgam cvet nageljna z mize in mu ga stlačim v gornji žep. Tako, reče Strupi. Vse stole obesimo na ušive stene. Nekatere na kaveljčke, ki so poprej držali srnače rožičke in slike narave in hribov. Dež še zmeraj lije. Strupi hodi s svetlim orodjem gor in dol. Sedimo na tleh in najprej gledam. Tilka je ob meni in je tiho. Potem se nagnе na stran, in kmalu slišim dolgo sapo spanja. Dež zelo enakomerno lija in me zebe. V nespremenjenem ritmu hodi Strupi gor in dol in včasih se zasliši, kako zadene ob nekaj trdrega, najbrž ob leseno nogo mize, ki štrli gor.

Mojca smrči na kavču, vidim jo, da je kot mačka zvita v klobčič. Bog. Ne vem, kje je Henrik. Oči mi lezejo skup, Strupi še zmeraj hodi. Nagnem se k Tilki in me vzame spanec. Ko pogledam spet na urico, je ura tri, je temno, dež lije, Strupi hodi. Rada bi jogurt, da bi ga vzela iz hladilnika mrzlega. Zdi se mi, da slišim veliko živalsko in nočno zavijanje tam zunaj. Bog. Mogoče me je malo strah, da se vsa pogreznem v črn plašč in se primem za ušesa. Tako je veliko bolje. Ko odprem oči, je dan, Strupi hodi, vsi ležijo, na vratih stoji miličnik, pes laja.

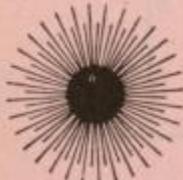
Andrej Brvar: BUČA NA PARO

Dračje brez škatlice toplega zraka ni bager ni c kategorija
 Je skupna toplota dotikajočih se stegen
 S plahto se cesta suši
 v dimnik padajo mačke in ultrapas
 mostna konstrukcija sklop in poln travnik krtač
 Tu grem na pamet naprej in nazaj
 Tu se je tuba iztekla na deko
 Sonce mirno stoji Tuba mi piha v uho
 V plaščih se fukajo molji Tuba škripa z zobmi
 Kmetje pometajo graben Tuba vse skupaj pokvari
 gasilce 5000 m visoko povorko tetrapak čevlje
 harpuno hiško in trebuh
 Potem je tu minimum
 Potem je tu plot ali kak za odpete rokave Kakor je
 Ampak to so že druge zadeve moj dragi
 moj ribez moj čoln moje ženske dišeče iz gajb

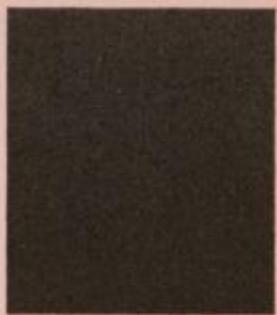
1965

Ta prizidek
 Ti lahki izolacijski betoni
 Za ta svet smo plezali po hribih
 in si tlačili lignit za srajco
 Ne bomo jih več čakali
 Montirajte ventil
 in ko boste spet počivali
 si s kocem pokrite kolena
 Danes smo bosi
 in pijemo vodo na češnje
 Jutri bo malta že suha
 Malta in koža med prsti
 kvass in usnje za ženske zadeve
 opran krompir in bunda in palčka od lučke
 Vse je tu da se zamaže
 da se spraska
 Ampak rok si ne bomo umili z bencinom
 Tu smo prestopili mejo
 Tu bomo črpali nafto
 in od jutra do večera gledali kmete
 pripognjene k zemlji

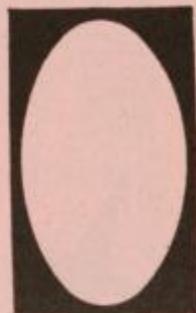
Lancknehti uživajo družbeno varstvo
 To je postavka To je propaganda za žilaste noge
 Toda v laguni ni dima

ni debel pobeljenih z apnom
 V laguni se veter vlači po tleh in maha z drevesi
 V laguni smo trgali brinje
 in ti ki sem ti skvaril telo
 si se odspodaj gledala v gladini kot v ogledalu
 Poldan se naglo spreminja v popoldne
 Dež že pada postrani in moči fasado
 Kam bomo spravili koks
 Kje bomo dobili toplo hrano Kdo bo markiral pot
 Ostal bom čisto pri miru
 Prešteval bom iskre iz lokomotive
 oblekel bom kratke hlače
 in skoz vodo gledal alge razpotegnjene v toku
 Toda to ni več navaden spopad brez posledic
 To je spopad na življenje in smrt

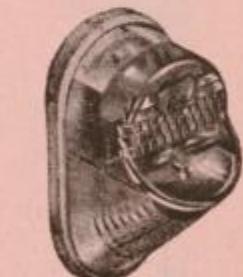
Pod kožo se vidijo jajčne verige
 Tenka razvezana zapestja Golobji pik
 Cel grm samih kant
 znotraj pobarvanih z minijem
 Kuhan in pečen bankrot Elektrika poka v laseh
 Mleko gre čez Zaradi cirkusa pod mostom
 Zaradi žagovine
 Veter je spihal cement iz betona
 Globoko prifilirano trnje okrog presvetega srca jesusovega
 Grozdje na rvvici Oksidirane noge in roke
 dišeče po ribah Me maraš
 Je maščevana pametnost Je plastična vmesna cona
 Od malte rdeče oči skoncentrirane na boršo
 Prah izpod desk Jaz ali ti
 ali požrešni pospeševalnik sladkornih oblakov
 Lux lucis Fons luminis

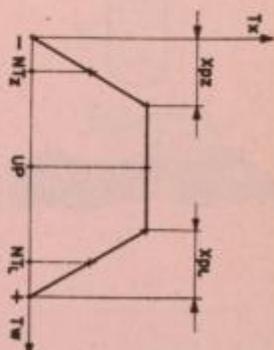
Milnica z rok z embalažo z ženskim kolesom
 Buča na paro Miška v danki
 Asfaltirano košarkarsko igrišče
 Zna valjat priključke
 Zna cele pridige povedat Nizko leteči psi
 Ruta iz počene svile Pest vode
 Po stanovanju hodimo
 Nabiramo slino Paramo mlado čebulo
 V aktovki kruh Z apnom pošpricano perje
 V drevju jesen S kredo označene krtine
 Pljunek Šnops Zamazan vrat Sandali
 Patronažna služba je povožen jež

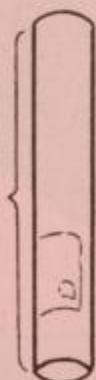

Nizki udarci vulkanizerjev Žarnica za tenis
 Fižoli v zelju Brat osvetljen od sonca ob šestih zjutraj
 Zakaj si ne pripnete značk Zakaj ščijete po detelji
 Toplo gre iz tal cerkveni hlad Mazut
 Mesna solata Pločevina še vedno poka od vročine
 Še vedno grejo baloni iz flaše
 Spravite se ven Pripravite vodo za gašenje žlindre
 Kabel za oblizovanje Vino z otokov
 Navijte si tenko bakreno žico okrog mezinca
 Sprešajte travo po šipo z 8 X 5 cm
 Migajo prsti Traktor se trese Od debla zamazane roke Šamot
 Vinogradniško žveplo Češnja s koščico Roža v barvi
 Gradil bom 10 000 m visoke planine
 Šival bom skupaj nebo in morje Plaval po pasje Žeblje zabijal
 In ti moj, slinasti junec In tvoja mladost
 Kašljajo ljudje v stanovanjih Prijemamo sklede z obema rokama

Potiskana svila in ladijski pod Dva storža
 in v vsakem stranišču po ena muha mesarica
 Useknite se tako da zatrobi Zakurite ogenj

X

Zrak šumi pod kolesi Stol pada iz ravnotežja
Vampi in vata v ušesih Bunker
in zgodba v zmečkanem papirju Kdo je bil hamlet
Kakšna je oblika žoge Koliko dni ima teden
O žolto pšenično polje O kres soline jod
Nosečnica si gleda trebuh Koža maže srajco
Šmir in tito na znamki Speh
in skrahirani basisti vroči kot urin
oblizujuči se kot mačke Ste poravnali račune
Ne delajte zmde Pokrijte se Pojdite v kišo

Vas je zbadalo pri srcu
Ne Jedli smo kruh z medom potem pa so nas boleli zobje
Prav vam je Zakaj pa se vozite z avtobusi Iz teh škatev pride človek
vedno ves pomečkan Ampak povejte vas sploh še kaj na tem svetu navdušuje
Seveda me Sardelice povajljane v moki obad s slamico v zadku kako kašljajo
pometati v zgodnjem jutru vroč radiator terra rossa zalisci
Tudi škripanje vrat
Tudi
Moj bog kako je to zanimivo Tudi jaz šmrknem žganje kadarkoli se me
loteva prehlad
Ja ampak vi ne delate na prepihu
To ne sem pa vedno pripravljen na najhujše Vedno sem pripravljen prodajati
lubenice pred fabriko spati na železni postelji nositi čevlje na boso nogo
To je beseda Bravo Dajte da vam spravim mušico iz očesa
O hvala Ste že kdaj zažvižgali od presenečenja
Ne še
Ste že kdaj dvignili noge tako da vam je sonce sijalo v podplate
Tudi ne
Moj bog kako je to zanimivo
Pa vi Ste že kdaj odprli steklenico z zobmi Ste že videli pariz Ste
jedli polže
Niti prvo niti drugo niti tretje
Zakaj potem rinete z glavo skoz zid Navsezadnje je le res da se nobena juha
ne poje tako vroča kot se skuha

Pa vi Ste se že navadili na hrup
Nasprotno Jaz nikoli ne zapiram oči pred resnico
Ja zdaj ko vas še nosijo po rokah Ampak jutri Jutri vas noben pes
ne bo več povohal
Mislite resno
Vsako delo zahteva celega človeka Odločite se Ali boste jedli ali
brali časopis
Zdaj pa res ne vem Mogoče bi bilo sploh bolje da bi vstal in se
sprehodil
Ste nori Saj vendar slišite kako vam klokota po želodcu
To klokotanje ni moje To je čisto navaden dež ki spira pasji urin
z grmičevja
Prosim ne rukajte Prosim ne delajte vetra
Ce bi bili res kdaj vsaj malo pozorni bi opazili da je na postajah
zmerom kakšen vojak in če bi bili res ves čas v cerkvi bi zdaj ne
smrdeli po žganju
Prosim ne pljujte Prosim ne škripajte z vratu
Ste sploh že kdaj peli v zboru Bi znali napraviti papirnato barčico
Dajte Poskusite Potegnite si kapo čez ušesa
Le počasi Naj se mi najprej oči privadijo na luč Naj se nadiham
svežega zraka
Boste potem res trenirali boks
Res In zato ne bom več poležaval pri ženskah Ženske redijo
Pa moški Vas še privlačujejo
Se Ampak o tem raje kdaj drugič Zdaj moram zračunati koliko strani bi
imela ta in ta knjiga če bi od skupnih 144 strani s 24 vrsticami na vsaki strani
ostalo 80 strani nespremenjenih ostalih 56 pa potiskanih z 32 vrsticami
na vsaki strani

Vedno kadar hočem prdnit pride kdo mimo
 Pssst Če boste tako govorili vas bo odnesel parkelj
 Nikar To me žgečkh
 Vem Ampak treba je zdržati Treba je misliti na jutri
 Kako si to predstavljate
 Tako da stisnete zobe in štejete do sto
 Fantastično Ampak je to res Ne zbijate mogoče kakšne šale
 Še na misel mi ne pride
 Prav Potem se vam ne bom zakadil v trebuh
 Kaj pa jutri
 Jutri bo drugače Vi odidete in jaz bom spet osamljen kot sem bil
 Saj ni res Ne pretiravajte Raje si oblecite bundo
 Zakaj
 Zato da ne boste kar naprej scali
 O to pa ne Tako brez posluha pa spet nisem
 Ne Kdo potem zganja norčije Komu so napoti moji kovčki Komu in zakaj
 To zdaj ni važno Važno je to da so kovčki spet na omari
 Mislite resno
 Seveda Važna so dejstva in ne domneve
 Če je tako bom odnehal Ne bom si več stavil brisače med stegna
 Ne boste se sli več dojenčka
 Ne Kdor drugemu jamo kopljje sam vanjo pade
 Fantastično To je beseda Zdaj vidim da niste član komunistične partije

1937.-1967.

Božidar Bagola: FANIANGELU V SPOMIN

I

mogoče je nalašč deževalo
 priliznjena milost mokrih hrbitenic
 pod skupno streho vprašaj za ročaj
 nobenega nasmeha nisva poteptala

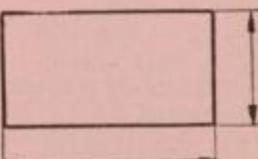
zavidam poškodbo na kolenu
 pogreznjen v votlino zlomljene kosti
 edino v mežanju hrepeniš po ljubezni

hudiči se ljubkujejo v zasmeh
 sin človekov ni brez greha
 nočoj mu je ime dežnik
 in nočem da bi ga
 držali nevede

splahutal sem v črn preplah
 čeprav si govorila ne

II

trpko bleščeče poteze svetosti
 ni miru za obzidjem

POZORI!

VRATA SO ODPRTA,
PICKI SREDI VRTA;
ZATO NE ZAMUJAJTE
DANE SANSE: PLANITE
NA VRT, ZAVIJTE
PICKOM VRAT,
PIŠITE ZA ULTRA
RUBRIKO ROB!!!

posutim s steklenimi vzorci
žarki zapeljani v sočutje

pobiram se s kostmi na hrbtnu
nikdar se ne ponižaj pred malikom
pljuni mi v obraz in glej človeka

obožuje le stvari potrte
razbite ideale in pocestnice
nobena stvar mu ni bolj sveta
od novorojenega mrliča

III

hrup med golimi zidovi
odziv se kotali pod posteljo
nosečnica brez bolečin

ne da bi zbesneli
popotniki med ogrinjali prekipevanja
moj srd ni vestna puščica

prijatelji v svetniškem dremanju
boga ne prenesem v pločevinastih rečeh
trikrat na dan razvrednoteni možgani
stvari imenovane brez posledic

greh najmanjša privolitev
nikakor ne morem pregnati psa
izpod zaraščenih vek

IV

kakor da bi bilo nujno
deževno srečanje brez sledu

prepoznana z umazanostjo šip
vedno manj brezmadežna
in vendar angelska

bil je večer
ponarejenost edinega dne
ko sem živel zraven sebe
ne da bi se spomnil nase

praznično preprosti mimohod

umazanci v barvitosti prihodnjih let
kmalu bodo ceste začele dvomiti
semaforji edini duhovniki
s preroško zapoznelostjo

V

iztrgane oči pred zgodnjim soncem
nikoli ne ugledaš stalnega bivališča
s tujo prevaro na temenu

hiteli so v oblačnem jutru
pozabljeno sožalje
nih koraki so v nadlego
angelska ponarejenost vdanosti
stopil bom pred vsemogočnega
preklel pobožno hlinjenje
in zarohnel

škotski škof

nekoč ko sem bil star
pet let
in je bilo popoldne
okoli dveh
sonce je sijalo
nojkana je bila
v stanovanju
jaz sem bil prej
na stranišču
njo pa je tudi tiščalo
vendar ko sem prišel ven
in potegnil vodo jo ni več
jaz sem šel na balkon
in delal njive
potem pa je prišel nekdo
in pozvonil
in rekel da je nekdo metal
zemljo na servis
in da bo šel na policijo
stisnilo me je v jajcih
in rekel sem da sem jaz
metal zemljo
in sem se igral njivce
predstavljal sem si njivo
šel sem se njivce

Jure Perovšek

podobe se ne bodo zganile
ljudje najlažje obsojajo človeka

VI
očitaš mi povratek v nič
čeprav brez ognjenega kljuna
čutim vroči obroč

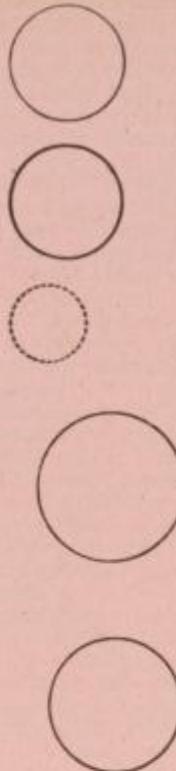
faniangel svetoskrunski
šelev uničenju te prepoznam

razvrednotiti plemenitost
stare vprašajte brez pik
nikoli se ustaviti pri sebi

VII
ko boš nekoč ponovno brala
ne bo v mestu nobenega goloba
le sanje o perutnicah miru
v zagrivenosti splozkih sten

mogoče bodo peli varnejše pesmi
previdno izbrane čudaške reči
človeka bo treba počlovečiti
s pozabo bahaške ustvarjalnosti

noči bodo za spoznanje svetlejše
nikar si ne očitaj zastonjskosti poti
čepel bom na zunanjji šipi

ŠUND

ROMAN

VPRAŠANJE

O SUVERENOSTI NEKE BALKANSKE DRŽAVE

MARKO SVABIC

tedaj opravičeni s tem, ko bodo oddali svojo štafetno palico naprej. Bolničar se je zasukal na peti, da bi stekel za nosilci in nosači. Sredi okreta mu je telo preparamala strahovita bolečina in ga zbilja po tleh. Nekaj trenutkov si je jasno in preprosto domisljal, da je mrtev. Kajti tema ga je ovila, čutil pa ni nicesar več, nobene bolečine, nobene vlažne oktobrske prsti in nobenega ščetanja mokrih, kratko pristriženih travnih bilk. Potem pa mu je bilo jasno, da cogito, ergo sum, s to mislio pa sta prišla kot svetloba tudi bolečina in šegetanje travnih resic. Skušal se je postaviti na noge, pa ga je hud zbodijaj bolečine v križu spet prevrnil na obraz. Bolečina pa zdaj ni hotela kar popustiti, zavest pa ni hotela utoniti v temi. Bolečina se je kar stopnjevala in bilo je jasno, da ne bo ponehal kar tako. Ker je bila zdaj bolečina že več kot neznosna, se je bolničar krčevito zagrizel v travice in jih

pulil in mulil in žvečil. Ko je pospravil s površine enega kvadratnega decimetra vso floro, se je zagrizel v golo prst. Dejstvo, da ima okolina Ljubljane ilovnato-peščeno prst, je prišlo z vso surovostjo na dan med bolničarjevimi zobmi: škripalo je in hreščalo, drobilo se je kamenje, krušili zobje, da so nove bolečine prevpile ono prvo; bile so kratke eksplozije bolečine, ki so takoj zamrle, a bilo jih je toliko, da so se prelivale med sabo v trajajoč venec bolečine. Potem je vse skupaj vendarle postal stalnica, da je s tem postal normalno in v tem znosno. Bolničar je zašepetal: »Preklete kurbe pasje, to mi bojo plačali.« Skoncentriral je vso preostalo energijo, da bi lociral poglaviti vir bolečine. Potem je premišljeval o zadevi, da mu je ,oni šintar zlomil medenico'.

Bolničar je poznal tozadnevne zlome, in prav ob misli na to grozoto mu je postal slabo, da mu je želodec kar

utripal, požiralnik kar valovil, kot kakšna meduza. Najprej je bruhal malo krvi, potem je bruhal malo krvi, malo žolča, malo kislino, malo trave, malo prsti in malo nerazločnih stvari.

S temi zlomi je tako, da se del medenice, kjer je ostri prelom, zasuče noter v trebušno votlino, a s tem še ni nujno, da je ostri rob že storil kakšno škodo, morda da bi razrezal debelo črevo ali jetra ali tako, je pa nujno, da se bo to zgodilo mogoče že naslednji trenutek, če ne obmiruje, kot se je bil znašel na tleh.

Nekoč je neko žensko zbil avtomobil. Udarec jih je zlomil medenico kar na dveh mestih. Ženska sprva od prestanega strahu ni čutila nobenih bolečin. Zato je čakajoč na milico in rešilca kar malo postopala okoli in si pri vozniku avta, ki jo je zbil, celo izprosila cigaretto. Sprehajala se je gor in dol in ker je bila mlada in lepa, voznik pa rasik dedec, prav njen tip,

je močno vrtnila z boki sem in tje po cesti. Ko je prispel rešilec, si je bolničar (prav isti) sprva misil, da gre za neokusno potegavscino, saj na astaltu ni bilo nikjer daleč okoli nobenega razmesarjenega in krvavega telesa in luž krvi in razmetanih mozgan in črev, kot je to navada pri tovrstnih nesrečah. Ponesrečenka je počasi privrtela z boki do resilca, med hojo je odvrgla ogorek in stopila k **njenemu tipu**, ki je bled ko stena slonen na obcestnem drevesu; za kak hipec se je ustavila, toliko, da je pobožata prestrašenega voznika po ustnicah in dahnila vanj, da naj si ne žene k srcu, saj da ni on nič krv, poleg tega pa njej sploh ni nič hudega. Možakar se ji je hvaležno nasmehnil, pri tem pa je začutil, da se je skratka neodoljivo zaljubil v to pogumno in trdno žensko hladne narave in hladne lepote. Zenska je uvidela svojo zmago, počasi je stopila k bolničarju, da je ponovila prejšnje zagotovilo možakarju, da ji sploh nič ni. Bolničar je reklo: »Poglejte, kaj pa tole?« Pokazal je dol k ženskim nogam. Pogledala je tudi sama in tedaj je zavresala od bolečine. Kriji je namreč počasi tekla kot dve vrvi po notranjih straneh nog na tla, kjer se je zbirala v čedno lužico. Gotovo bi se zgrudila, če je bolničar ne bi vajeno podpril in hitro položil na nosila v rešilcu. Med vožnjo ji je nudil prvo pomoč; dvignil je krilo, pas za nogavice in hlačke pa previdno slekel; sprva je bil misil, da gre za poškodbo zunanjih spolovil, zdaj pa se je izkazalo, da gre z notranjo poškodbo... ob tem pa je vsak bolničar, zlasti pa še med vožnjo, brez moči. Ženski je dal kiskovo masko, a brž ko se je osvestila, jo je bolečina znova vrgla v nezavest. Kriji je pa se kar naprej curkoma lila iz vagine; kirurg mu je pozneje povedal, da se ima ponesrečenka za življenje zahvaliti le hitremu ukrepanju, voznikovi spretti nagli vožnji, zlasti pa bolničarjevi prispevnosti, da je takoj ugotovil, da gre za notranjo poškodbo spolovil, s čimer se je znal obrniti na pravi naslov.

Kaj pa se je s to žensko zgodilo?

Ko je torej koketno vrtnila z boki (medenico) cele poi ure gor in dol po cesti, sta ji dva kot skalpel ostra robova zlomljene medenice, obrnjena v trebušno votlino, dobesedno odrezala oba jajčnika, levega in desnega z jajevodama vred, od maternice, tako da se je kri stekala v maternico, od tod pa seveda naprej, kot čišča namreč; to je pokazala operacija.

Zenska je izgubila poldruži liter krvi, seveda pa tudi oba jajčnika. Možakar — udeleženec nesreče — je prispel na kliniko kake poi ure po prvi operaciji. Ker je bil izobražen človek, je ob krvi na cesti takoj vedel, da bo nesrečnica potrebna transfuzije. Tudi je že bil pri vojakih, da je svojo krvno grpo poznal na pamet, mimo tega pa je bila ista zapisana tudi v vojaški knjižici, ki jo je imel slučajno pri sebi. Hitro testiranje krvi ponesrečenke je bilo glede na skupino voznikove krvi pozitiven rezultat, tako da je bila možna direktna transfuzija voznik-ponesrečenka. Čeprav so mu zdravniki odsvetovali, je možakar vztrajal pri tem, da odda kar poldruži liter svoje krvi; zdravniki so bili nepopustljivi, da so možne

zelo hude komplikacije že pri izgubi enega litra krvi; viali so se šele potem, ko je voznik podpisal narekovano izjavo, češ da se čuti krivega za nesrečo in da je zdaj edino, kar mu more oprati obrav pred ljudmi in zlasti pred ponesrečenko samo, takšno dejanje. Seveda pa so imeli prav zdravniki, ne možakarjev slepi ponos. Ko je oddal tisti poldruži liter krvi, mu je pričelo brenčati po glavi, a spet iz ponosa, tega ni moral omeniti; šele ko je vstal z ležišča in si popravljal rokav, šele ko je storil dva koraka, se je izkazalo, da je njegovo telo sicer zelo močno, moško, a se zdalec ne tako, kot njegov duh, volja. Kot pokošen se je zgrudil med vrat. Vse v vsem: tako je bil rezultat tega ponosa tak, da so tudi njega obdržali v bolnici. Možakar je ob najizdatnejši hrani peti dan že vstal in se sprehodil po sobi, telo je očitno že nadomestilo kakšen del oddane krvi, a za vsak primer je vseeno moral ostati tu še dva dni. Zdaj, ko je mogel sam hoditi, seveda ni kar gledal v strop in zrak. Glavna sestra je občudovala njegovo voljo, poštenje in značaj sploha, in iz te naklonjenosti si je možakar skoval obisk pri ponesrečenki; znano je, da se bolniki oziroma pacienti ne smejo kar tako sprehajati po oddelkih in tujih sobah. Zenska je bila še vedno slabotna. Možakar je nemo obstal pri vznožju njene postelje. Dolgo sta se gledala, pogleda sta bila topla, žametna, ljubeča. Možakar je zašepetal, ali mu bo mogla kdaj v življenju odpustiti to grdo nesrečo. Zaprica je oči, nasmehnila se je, kot da ji je zdaj odleglo vse hudo. Gotovo jo je stalo brezmejnega napora, da je čisto malo, komaj opazno dvakrat pokimala. Potem je spet odprla oči, bledica njenega obraza je bila aristokratsko lepa in nežna, oči so bile vlažne. Utrnila se je solza, malo počakala v koticu med dolgimi temnimi trepalcami, potem je spozela prek senca na blazino in za njo je na belem žametu kože ostala svetla sled. Možakar je stopil k zglavju, stegnil roko in mehko in ljubeče obriral mokro sled; potem se je naglo sklonil, vroče poljubil hladno čelo, se strumno zravnal in hitro stopil do vrat in naprej, ne da bi še kaj pogledal nazaj.

Tudi bolničarju se je utrnila solza. Zakaj?

Zenska je čez nekaj mesecov okrevala, možakar jo je prihajal medtem obiskovat sleherni dan, prinašal je rože in rože in še rože, mimo vseh tistih majhnih neumnih sladkarij in takih otročatij, ki se jih nosi bolnikom. Po njenem okrevanju sta se že čez nekaj dni vzela.

Kaj pa ženska, je ozdravela popolnoma?

Ne, to ne, to pač ne. Toda ljubezen gre preko tega.

Da gre ljubezen preko otrok, potomstva?

Kdo pa to pravi. Rečeno je le, da ženska poslej seveda ni več proizvajala jajčec, ker jajčnikov ni več imela. To pa še ne pomeni, da sta mlada zakonca obsojena na življenje brez smotra, inkarnacije. Kadar si bosta zaželeta potomstvo, bosta imela dosti izbire: stopila bosta v sirotišnico in si tam izbrala dojenčka, ki jima bo najbolj pogodu, brez primere bolj verjetno pa

je, da se bosta odločila za otroka, ki ga bo nosila in rodila žena.

Kako, brez jajčnikov?

Kajpada. Z možakarjevim semenom umečno oplojeno jajče XY ženske bodo nastanili v ženini maternici. Tam se bo oplojeno jajče lepo razvijalo naprej, tako kot je to normalno z oplojenimi jajčeci že od pamтивka.

»Daj že vstani, no,« so klicali od rešilnega voza, bojda so bolničarjevo valjanje po travi pripisovali njegovi lenobi.

»Hitro, mudi se...« so priganjali.

Preklete kurbe Šintarske, kaj bo z mano...« je tisto ječal bolničar, premakniti pa se ni upal niti toliko, da bi pogledal, kaj se pri rešilcu godi. Tla so malo zabobneta in že so pri tekli do njega stirje intervencijski miličniki z nosili; ocitno je šoter zaslušil, da z bolničarjevim zdravjem nekaj ni povsem v redu. Vtem se je od rešilnega voza razleglo voznikovo jadkujoče vpitje:

»O ti prekleti idioti, pa naj vi ste res navadni Šintarji...«

Sintarji pa so bili že spet na delu. Vlačili so bolničarja sem in tje po trati, hoteli so ga postaviti na noge, in bolj ko je bolničar jamral, da naj pazijo, da naj ga previdno položijo na nosila, z večjo vнемo so ga intervencijski miličniki skušali postaviti na noge. Bolničar je ob neki posebno izraziti eksploziji bolečine zamrmljal.

»Moji jačniki, moji jačniki...«

»A jajca ga bolijo!« so vsi hkrati nekam veselo vzkliknili intervencijski miličniki. »To pa ni hudega, brate, samo kdaj pa kdaj si jih je treba izprazniti,« je reklo eden od četverice.

»Jačniki, jačniki, ne jajca...« je v omedevici bledel bolničar.

»Kakšni jačniki, jajca, ne pa jačniki,« se je bil spet eden pripravljen prerekat.

»Čakaj, mogoče pa le ve, saj končno je pa bolničar in se na te stvari spozna,« je reklo drugi.

»Simulant,« je ugotovil tretji.

»Ampak Ciril bo umrl, če ga ne spravimo hitro v bolnico,« je ostro prekinil zdraho četrти intervencijski miličnik.

In so ročno zadegali bolničarja (zdaj je bil v nezavesti in tako ničesar ni čutil) na nosila, potem pa hajd v kaškem drncu k rešilcu. Šofer je vil roke nad glavo in nad ranjenim dr. Bačnikom:

»Če bo tale še živel, kaj ste počeli z njim, dam glavo stran.« Pri tem je s kazalcem nakazal, kje naj bi šla glava stran.

Šoferjevo jadkovanje je prebudilo bolničarjev profesionalni čut za plemenito dolžnost, hipoma se je s poslednjimi naporji utrgal nezavesti in se prevabil na bok, da bi videl, kaj je celo šoferja kot kompletnega laika tako razburilo. Imel je kaj videti! Tudi bi imel za kaj ponovno pasti v nezavest.

»Mene niso ubili, mogoče me niso, ampak tegale ste pa, madona fiks, če ga niste, barabe neumne...« je šepetal.

Intervencijski miličniki pa se niso dosti menili za sitnarjenja, strpali so v rešilcu še bolničarja, porinili šoferja za volan in zaloputnili za njim vrata.

Bolničarjeva visoko razvita poklicna zavest pa je bila tu odločilna. Brez pomisla je postavil na kocko lastno

življenje in se vrgel v fanatično reševanje tujega. Ranjenec je že umiral. Nataknil mu je kisikovo masko, čeprav ni verjel, da bo kaj doсти pomagalo. Zajec je tičal drugje: ko je umirajočemu sezul čevlje in skele hlače, ga je popadla groza, da tega še nikdar. Ves spodnji del telesa je bil temno moder in popolnoma mrzel. Šofer je pogledoval nazaj.

»So pa od hudiča,« je rekel skozi odprto lino, »da ti ga prevezemo, kot da bi bil trebuh noge ali pa roka, če piči kača!«

»Jože ne se hecat, ne se hecat,« je hysterično hropel bolničar in na vsak način skušal odstraniti prevezo, »dirkaj, naj kolesa stran padejo, samo dirkaj!...«

Jože je z neprekinitenim zvočnim signalom zdirkal po Prešernovi (tudi s hupo si je skušal pomagati) cca 125 kilometrov na uro.

»Kaj je to,« je naenkrat zakričal.

Pred delavsko menzo in daleč proti Šiški, daleč proti Centru, daleč proti Bežigradu je valovala zbita množica ljudstva.

Ko je Mojmir Stahanović ves pretegnjen in udrtih sivih lic završil delo na svojem delovnem mestu v TVP (tovarna valovite pločevine), se je iz Vrbove ulice, tu stoji tovarna, podal proti delavski menzi. Čeprav še zelo mlad, imel jih je kakšnih petindvajset, več gotovo ne, je bil korak nekvalificiranega delavca že zelo utrujen, zamolkel, pršen. Oči so gledale mrzlično. Po naporni drugi izmeni drila pa se je prek zenič plazila senca blaznosti.

Ze od daleč mu je padla v oči nenevadna gneča v samem križišču pred delavsko menzo. Potem je slišal vzklike, parole, videl tanke, vojake...

»Klinici hulganski,« je pomisliš.

Ustavl se je ob robu gruče. Stopil je na prste.

»Pa zakaj ležijo kar na zemlji,« je pomisliš.

Sredi vse zmešnjave je videl stati oficirja. Oficir je nekaj govoril, očitno razlagal.

»Pa kaj je njemu treba, da se bruka,« si je misliš, »on je gospodin, on ima svega i svačega!«

Pritekli so novi ljudje in novi študentje, nekateri so se hoteli prerivati, da bi prišli boj v osredje, tako se je kdaj pa kdaj kdo obregnil vanj.

»Pa kaj je ovim ljudem,« je pomisliš.

Čokat in plečat študent v modri šuškavac-vindjakni in z velikimi zavanhanimi muštacami in z zakriviljeno pipo med zobmi ga je že dolgo opazoval. Potem je kar naenkrat pristopil in mu pomolil list papirja, na katerem so bile s pisalnim strojem napisane mnoge besede. Student je rekel:

»Si ti delavec, tovariš? Na, tote vzemi in prečtaj!«

Stahanović je bil najprej samo záčuden. Vzel je papir in malo gledal črke, vendar je umet prebrati samo z velikimi črkami napisano besedo:

POZIV. Potem je pa kar pobesnel:

»Taki hulgani hočejo, da mene zabejavaju,« si je misliš.

»Pa šta zajebavaš,« je zakričal na brkaču in vrgel vanj v žogico zmeškan papir. »Povej, kaj boš se ti tukaj iz mene zajebaval, če sem ja delavec. Ja sam pošten!«

Študent je jadrno pobral šila in kopita drugam trosit svoje lističe.

»Mrtvu jim majku jebem v grobu,« si je misliš Stahanović in odšel po stopnicah dol v menzo. »Služio sam i ja armiji,« si je dejal, ko je spuščal stopala.

Notri se je težka sopara pretakala med debelimi stebri in lebdela nad mizami pod nizkim stropom, dražljivo je dišalo po slastnih jedačah. Za njim je prišla po stopnišču gruča delavcev, ki jih je sicer sleherni dan srečaval tod.

»Pa zakaj se gurajo,« je pomisliš, ko je garderoberka vzela njihove plašče prej kot njegovega, čeprav je sama dobro videla, kdo je prišel prej.

Sedel je k mizi pri drugem stebru, kajti vedno je sedel na najbliže prostoto mesto.

Debel plavolaska s črnimi brki je pripeljala mimo voziček s priborom in kruhom.

»Kaj ima za jesti,« je vprašal.

»Vse,« je zavreščala z visokim glasom strežnica.

»Pa daj onda meni,« je rekел, ker se je spomnil, da se včasih reče tako.

»Saj nisva krave skup pasla, drugič se pa najprej spomnite, kaj bi rad, potem pa pridite, ne pa tako zafrakavati!«

»Kdo zajebava, kdo zajebava?«

»Bom poklicala upravnico, če boste grozili,« je vreščala strežnica.

»Pa nisam ja, ja samo kažem, da donešeš onaj meni!«

»Trije meniji so trije,« je mirneje zavreščala, »dejmo, dejmo, saj niste sami!«

»Ti samo donesi meni!,« je malo zbegano menil Stahanović, ker se je zbal, da pravzaprav ne ve, kaj meni v resnici je.

»Dobro, prvi meni je goveja juha, kurji paprikaš-polenta, kompot...«

»Uredu, može, donesi mi taj meni!«

Potem je začel čakati in gledati po navzočih. To ga je malo umirilo, zbulilo mu je tek. Prišel je starejši delavec, velik in močan, s kačketom na glavi in z debelo usnjeno torbo v roki. Torbo je položil na tla kraj mize, se usedel in rekel:

»Prosto to?«

»Može,« je rekel Stahanović.

»Kaj pa danes imajo?« je vprašal došli, medtem ko si je slučil siv površnik in ga obešal na naslonjalo stola.

»Ne vem, bogami, ja sem lepo vprašal, pa je kričala, da će zvat kuharicu,« se je pritožil Stahanović.

Možakar je odmahnil z roko, češ da že sam ve, pa se tu ne da storiti ničesar.

»En pir bom požrl,« je rekel in suho miljasnil z jezikom.

»Pa kaj imajo zunaj enega vraka?« je rekel Stahanović.

Možakar se je ozrl in gledal nazaj.

»Kje?« je rekel.

»Pa famo, vani.«

»Kje?«

»A nič niste videli?«

»Kaj? Ne, nič,« je rekel možakar prizadeto, kot da bi mu Stahanović povedal take stvari, ki se ga tičejo osebno, pa mu jih je nekdo ves čas nalač prikrival.

»Pa neka buka i galama, hulgani, armija, narod...« je rekel Stahanović, zdaj že bolj malomarno, ko je videl, da možakar ve še manj kot on.

»Kako, saj sem šel zdaj mimo,« se je upri možakar.

»En pir pa ene vampe,« je rekel takoj nato, kajti strežnica je pripeljala Stahanovičev menu št. 1.

»Vampi so zmanjkalci,« je rekla strežnica in naliila Stahanoviču juho z rezanci.

»Kaj pa imate potem?«

Strežnica ni hotela takoj odgovoriti, saj je bilo vendar očitno, da nima sto rok; pred Stahanovičevim krožnik juhe je postavila krožnik paprikaša in polente.

»No kaj imate, no?«

»Vse,« je zavreščala strežnica.

Možakar se je sklonil nad Stahanovičev glavno jed in si jo ogledoval cisto od bližu. Potem se je sklonil nazaj in se namrdnil:

»To je ena sama velika kurbarija, tile državni piščanci! To je papir, pa ne meso! Dajte meni eno kranjsko pa krompir pa zelje!«

»Kranjsko, krompir, zelje, pivo, kakšno pivo —

»Ta veliko flašo!«

»Veliko pivo, še kaj?«

»Ne, samo hitro, grem na šiht, punca,« je rekel možakar in se zasmjal.

Stahanović je medtem ob juhi načel že peti kos kruha. Pojedel ga je zelo hlastno in hitro, v dveh zalagajih k zadnjima dvema žlicama juhe. Ročno je izvršil rokado krožnikov. Potem se je z gusom ozril proč.

»Pa šta ova žena donese kukuruz,« je rekel in se zazrl v možakarja po pomoč.

»Jej, jej, polenta je pa ja dobra,« je menil možakar.

»Pa nisam došo ja tu da jedem kukuruz, u Sloveniju.«

»Kaj se boš finega delal, doli v Turčiji še tega nimate,« je bil kar na lepem ranjen možakarjev nacionalni ponos.

»A nemoj tako, druže, nemoj tako!« ga je posvaril Stahanović.

Potem sta obmolčala. Stahanović je premestil polento na izpraznjeni jušni krožnik, v rdečo omako pa je nalomil štiri kose kruha. Možakar je z lačnimi očmi sledil njegovi sleherni kretnji.

»Si lačen, momek?«

»Pa nisam ti ja jeo, čekaj, od potujišnjem,« je rekel Stahanović.

Strežnica je spet privozila mimo svoj voziček, postavila pred možakarja oval s kranjsko klobaso, krompircem v kosih in zeljem ter steklenico piva na kozarec, pred Stahanoviča pa je postavila skodelico komposta. Stahanović je rekel:

»Nosi taj kukuruz za krmaču.«

Možakar je rekel:

»Dajte še malo kruha.«

Strežnica je brez besede segla v globok jerbas, ki je visel na vozičku, in vrgla v košarico na mizi kakih osem rezin kruha. Krožnik s polento je jezno postavila k ostalem umazanemu posodju v spodnjem nadstropju vozička, nakar je tiho in jezno odšla naravnost naprej.

»U, ta je pa huda,« je rekel možakar.

Stahanović je gledal, kako je možakar najprej popil kar iz steklenice nekaj dolgih goltlajev piva: steklenico je previdno postavil na mizo, in med-

Ne zamudite, drugič je na vrsti višek!

TRETJI KORAK SO SIJAJNA ZNAN-STVA

Marko Švabić

Tega ne povem zato, ker bi hotel povedati kaj posebnega; niti ne povem ob tem lastnega mojega mnenja, ali se mi zdi stvar pomembna ali banalna. Povem zato, ker mislim, da je treba povedati kar se le da, da tako s tem, ko

se pove, tisto prične trajati, ne pa da kar omahne s časom vred v črno luknjo, kjer ni nobenih črt in nič preostalega, o čemer bi se dalo reči, da je. Kajti trenutkov sploh ni v naravi. Trenutki so pak zabeleženi (četudi grafično) časi, deli časa: čas je pa ravno tista črna luknja, v katero ven in ven vse, kar je, grozi vgniti. Zapomniti si je treba brez razlike sleherni premik, vsako točko tudi, ki vztraja kje v času, drugače bodo naši otroci rekli: »Saj vi pa lažete. Tega sploh ni bilo. To ni res. Potem bodo otroci umrli v krivi veri, da vsak del časa ostane na veke kar sam po sebi nekje narisani, zabeležen, da je to ena od lastnosti (ali celo dolžnosti) časa, da se, ko je izrabljena/prešela, položi kot faktura k ostalim fasciklom na pisarniški polici večnosti. In naši otroci tedaj nikoli ne bodo ovisjani z resnico, da temu ni tako. Stvari so jasne, kot je na široko zelo razprena neodgovorna miselnost, da kaka stvar ni razumljiva. Zakaj vse, kar zaznamo, je jasno v tem, ko ima robove. Bistveno pa je zaznano zabeležiti, če ne, ni nič, smo

KJE SO MEJE (NE) SVOBODE? dimitrij rupel

(Slovenija, maj 1971)

Ta zapis, ki niha med novinarskim potrošilom in kritično analizo, ima za središče svojega zanimanja politična dogajanja okrog univerze. Prezgodaj je, da bi se lahko — kot to zlahko vero počno drugi, predvsem pa prenekateri politični forumi — omejili od teh dogodkov, jih s široko potezo odbrisal in odklonil. Prav tako pa se bo morda zdelo navajanje nekaterih podatkov neaktualno. Zato bom poskušal na kar se da sintetičen način poročati, nato pa pregledati, kaj se lahko naučimo za v bodoče. Gre torej za t. i. študentsko gibanje, za študentovski radikalizem, za vprašanja revolucije in družbenih sprememb, za vprašanja partijske discipline in samoupravljanja, za družbeno kritiko in reprezijo te kritike.

Začnimo od predpostavke, da je slovensko študentsko gibanje pozitivno in revolucionarno zaradi svoje »nepripadnosti« kateri od obstoječih oblastnih struktur, da vnaša s svojo »eksperimentalno« usmerjenostjo v naš prostor preprič, ki je že dolgo potreben (o tem je avtor tega zapisa razpravljal v članku Velika bitka — za faso do, v Komunistu dne 2. aprila 1971). Gotovo je ta predpostavka le deloma upravičena, zato želim o njej zapisati nekaj opazk in opozoril.

Nekaj let so si že študentski voditelji prizadevali, da bi dosegli politizacijo zvezne študentov in študentskih množic sploh. O politizaciji je bil govor v času Pivca, Marenka, Baškoviča in še prej, potem pa vedno več in več. Politizacija pa nekako ni bila mogoča. Še naprej je ostajala kot edini instrument »gibljive«, »aktivne« politike — Tribune, ki so jo imenovali zaprto, študentom oddaljeno, glasilo elite in kaj vem, kaj še. Politizacija je bila slejkoprej »forumska«. Od časa do časa, recimo v vprašanju kreditov, štipendij, zdravstvenega zavarovanja, delovnega statusa študentov, so se v javnosti oglašali predstavniki ZSJ, ki je tako postajala relativno uspešen študentovski sindikat. Tudi ob volitvah je nastopala organizacija sama, in ko so študentovski predstavniki, razen dveh izjem ostali nekako ob robu politične arena, ni bilo nobenih množičnih protestov. Organizacija študentov pa se je uspešno prilagodila razmeram na tržišču političnih skupin in za njene parlamentarne predstavnike navadno pravijo, da so usidrani nekje pri robu levega krila, karkoli že ta nalepka pomeni. (Morda na tem mestu ni odveč omeniti nekega značilnega postopka politične strukture proti »neizvoljenim« študentskim predstavnikom: vodstvo skupščine je bilo pripravljeno le tem ponuditi nekakšen »mešan« status neuradnega poslanca, ki bi mogel razpravljati v skupščini, ne bi pa mogel za svoje početje niti odgovarjati, niti se ne bi mogel zanj formalno zavzemati — z glasovanjem; tako bi bilo nekako zadoščeno načelu študentske prisotnosti v skupščini, seveda brez nevarnosti »motenja«.)

V najnovejšem času — težko bi za začetek navedli karkoli pred t. i. Aškerčeve ulico (demonstracije zoper Mora in tržaške fašiste so bile trdno vpete v »uradni« protokol — bile so izredno funkcionalne z ozirom na jugoslovansko državno politiko) — se je zgodilo, da sta se forumska štu-

dentska skupnost (SŠS) in študentsko gibanje razšla v nekaterih bistvenih točkah, oz. da se je med študenti spoprela nekaj, kar ni bilo vnaprej premišljeno in vodenos strani uradne politike na univerzi (IO SSS, UK ZKS). Ta »razhod«, ki se je oblikoval predvsem kot neformalna, svobodno razširajoča se skupina študentov v t. i. AO-ju (akcijski odbor), se ni dogodil kot prejšnja leta, ko sta se recimo razšla UK in Tribune (ali še prej, npr. leta 1964, ko je šlo za Perspektive, za bistveno ostrejše razmere med »starimi in mladimi«, za reformo in za zadnje obračune s stalinizmom).

Zdi se, da sta se dokončno razšla »režija« in »spontanost«, kar seveda pomeni, da je režiser postal brez igralcev, oz. da so na oder pridrveli igralci, ki jih režiser ni predvidel. Nenadoma so odšla za stalno, ta hip ni mogoče prerokovati, kolikor niso, je to pripisati še vedno močnemu vplivu struktur, ki raje vidijo »revolucijo z daljnogledom« kot izliv »domaćim nepravilnostim«. Zunanjopolitična orientacija nekaterih študentovskih radikalcev, ki je v načelu nesporna, se dobro prekriva s tistimi naročili politike, ki opozarjajo na nevarnosti z Vzhoda in Zahoda, na slabljenje obrambne sposobnosti v primeru preostrega kriticizma — kakor so tudi ta naročila pravzaprav nesporna. Dejstvo je, da je mogoče v akcijah in naročilih, ki so tako dolgoročna in dalekosežna, marsikaj več zmanipulirati kot v onih, ki ciljajo na zgrešeno urbanistično politiko, na nesoramerna merja v plačah ali na nekatere probleme v JNA. Prvič zavzemanje za svetovno revolucijo (tako je razumeti nekatera stališča Tribune in nekatera prejšnja zborovanja) ne obvezuje nikogar na kaj več kot vzklikanje, kakor je tudi prestiž naprednosti in ostrine kaj hitro pridobljen; drugič: grožnje o »zunanjih sovražnikih, ki komaj čakajo, da se v Jugoslaviji kaj zgodis ne morejo postati predmet teoretične diskusije ali poglobljene kritike, saj nobena informacija ne more izčrpati vse resnice — niti ni nihče dobro informiran, saj se ne ve, kje je »prva roka«.

Kdo je novi sogovornik v politični diskusijski teh dñi? Kdo pravi upornik? Kje je meja, zoper katero sili upor? V diskusiji se največkrat omenjata novi AO in Tribune. Kaj je AO? Akcijski odbor zaseda na filozofski fakulteti in vanj lahko vstopi katerikoli študent. Zdi se, da je v začetku temu odboru botrovalo priporočilo samega IO SSS in UK ZKS (saj je formalni naslov akcijski odbor pri izvršilnem odboru SS), kajti v diskusijah na UK (okrog Aškerčeve in delovanja urednikov Tribune v zvezi s tem) je bil glavni očitek Koncu, Zlobcu in Deklevi, ki so pripravili, a ne dotiskali posebno številko Tribune, da so delovali na svojo roko, ne da bi se vključili v tako »široko demokratično tvorbo, kot je bil AO«. Kasneje se je tudi v AO-ju, tako sklepamo kot očividci in »sopotniki« — ne kot »pravi« udeleženci, marsikaj spremeniilo. Kako se ne bi? AO je odprta oblikovanju lahko vstopi, kdor želi. No, AO se je po »Aškerčevi« akciji, ki je bila že sama problematična, saj se je razvlekla preko odrejenega prostora in časa, pošteno kompromitiral predvsem ob obisku Chaban-Delmasa. Kompromitirala pa se je očitno tudi Tribune, saj je imela z izdajo številke, ki poroča o tem obisku, rekli bi, precejšnje težave, da ne govorimo o težavah, ki so povzročile širidesetnevnji premor izhajanja rednih številk. Glavni greh AO-ja,

ki so se mu, kot je znano, pridružili uredniki Tribune, s tem pa, tako kaže, tudi obarvali njegovo dejavnost, pa je letak, ki nosi naslov »Tovariš«, ki je bil izdan za potrebe agitacije na dan OF, oz. za razkrinkanje početja ljudske milice ob obisku Chaban-Delmasa in za splošni protest zoper mlačno jugoslovansko politiko (v njem je govor o rdečih burzujih, o vilah na Tirolskem, o nesorazmerjih v plačah ... — o tem natančneje poroča Tribune, izredna številka, maj 1971). AO je izgubil podporo uradne politike. V politiku na univerzi sta se vmesala milica (zaplemba transparentov, med drugimi tudi »Proletarci vseh dežel, združimo se!« in »Dol s francosko vlado!«; nato pregon študentov Franka in Strajna, še prej tepež v veži nasproti izvršnega sveta) in javni tožilec (zaplemba letaka »Tovariš«). Drugi upornik je najbrž Tribune. Najzanimivejša podrobnost v zvezi z njo je gotovo način, kako so tiskarne ena za drugo, čisto samoupravno, odklanjale natis. Tribunina »domača« tiskarna — železniška — se je premisila po nekaj dneh zatrdnih obljub; nato pa (navajamo po Tribune): »V tiskarnah, kjer bi moralni tiskati Tribune, so si izmišljevali najrazličnejše izgovore. Od strojev, ki so se pokvarili, pa do tiskarjev, ki so zboleli ali pa so jih poslali na orodne vaje ...«. Uredniki Tribune tudi pravijo, kako ni bila za verižno reakcijo tiskarn, ki so jih prosili za natis, kriva nobena »visoka intervencija«, ampak dejansko prepričanje tiskarniških funkcionarjev samih: menda ga je pomagal zbuditi direktor Tribunine domače tiskarne, ki se je napotil po pisarnah svojih kolegov z veliko črno mislio. In kaj je v teh štirih nenatisnjeni številkah Tribune takega, da ne dopušča stika s svetlobo?

Gre za t. i. novosadski tekst, ki sta ga podpisali dve ex-funkcionarji zveze komunistov na novosadski univerzi, Radojka Cicmila in Milosava Bulajića, naslov pa se glasi: Metodi političkog obračunavanja ili šta se može desiti pojedincu pa i čitavoj organizaciji SK na univerzitetu u Novom Sadu. V tem tekstu razkrivata avtorici na dokaj prepričljiv, avtentičen način (ki ga seveda pogojuje osebna prizadetost) razmere v novosadski zvezi komunistov, v kulturnem življenju tega kraja in sploh odnose, ki so — piscu teh vrstic so se zdeli opisi realni — direktno povedano, stalinskični, oz. vsaj ne kažejo tiste podobe organizacije ZK, ki jo sicer proklamiramo.

To je nekakšna faktografija-kronologija dogodkov, oz. nekaterih elementov situacije na univerzi v Ljubljani. Dopolnititi bi jo morali še s številnimi podrobnostmi. Seveda bi morali razložiti tudi nekatere bistvene zadeve, ki pa jih je ta trenutek težko razložiti. Naj nanizamo samo nekaj vprašanj: kakšno je bilo in kakšno je zdaj razmerje med »spontanim« študenti in univerzitetno organizacijo ZK? Ali je sekretar (Gojko Stanič) v svoji dvojni funkciji (nasproti »establishmentu« je zagovornik študentov, nasproti študentom predstavnik oblasti) propadel (saj smo slišali glasove, ki so zahtevali njegov odstop)? Ali je UK ZKS dolžna izvajati »državniško-politiko — saj nenehno nastopa kot »moderator«, »reprimator« avtentičnega »revolucionarnega« razpoloženja? Ali je enostnost študentskih dejavnikov potrebna, čeprav bi bila navidezna? Ali je lahko družgačna kot navidezna? Ali se ob tem vprašanju ne sproža vprašanje monopolja neke politične organizacije, konkretno ZK? Kaj je zveza komunistov konkretno ponudila

študentom, da bi si jih pridobila? Ali mora študentsko gibanje poslušati ZK, če mu ta le grozi in zahteva izpolnjevanje direktiv? Kaj konkretno storí ZK, da bi zagotovila »konsenzus«? Ali spodbuja kritično razmišljjanje na podlagi resničnih informacij? Na podlagi katerih informacij naj se ravnajo nezadovoljne energije (brionski plen je misterij, seja slovenskega CK-ja je »zunanjam« opazovalcem v dobršem delu zamolčana ...)?

Zdi se, da je univerzitetni komite izgubil nekaj tistega dostojanstva, s katerim je prejšnja leta (Buče, Dolanc) uravnaval politično situacijo na univerzi. Ce ni drugega, o tem pričajo številni »ekspresni sestanki«, njihovo trajanje do poznih nočnih ur, panični sklici pred in po demonstracijah, dolgotrajna in mučna ugibanja o tem, kdo je nevaren, kdo bo nastopil, kako se bo obnašal, od kod je pričakovati napad, ali je ali ni res, da je nekdo zatulil »Chaban-Delmas fašist« itd. Nato »gasilski obiski predstavnikov UK po fakultetah, razsipanje preplaha in zahtev po budnosti, strah pred tožilcem in policijo ... Klici o anarhizmu in frakcionalstvu, hkrati pa si voeminčno držanje v ozadju gibanja, Iskanje konteksta v navadnem članstvu nedosegljivih višinah (odnos med političnimi vrhovi) ali nepredvidljivih tujih računih (zveza — republika; država — tujina).

Dejstvo je, da se predstavniki Tribune ali AO-ja na sestankih UK-ja obnašajo »vulgarno«, da nočejo postušati do konca diskusij, ki so jim namenjene s »pedagoške distance«. Očitki, da v obnašanju voditeljev »gibanja« ni pravega mišljenja, ljubezni do analize, držijo. Vendar — ali ni v teh očitkih ravno tista »star« analiza, ki je pripeljala do stanja, kakršno je (zdomč, diferenciacija), tista analiza, ki je sicer akademška in teoretična, vendar odpuščajoča, kompromisarska in v bistvu eksapistična? Ali ni ta analiza — tu reproduciram anonimne izjave pa tudi javna mnenja predstavnikov študentov — samo mostiček, ki spaja »star« in »nove« revolucionarje? Ali ni ta govorna etiketa prejkoslej znak razredne vzgoje? In zavračanje parlamentarizma nam mora biti — če ne iz »domačih izkušenj — razumljivo iz konteksta študentskega gibanja na zahodu.

Kaj je sprožila Aškerčeva cesta? Najprej pozitivno:

1. krha se tip vnaprej pripravljenih, reziranih demonstracij — sposoben vodja in dober program bi povedel množice;

2. študentje so občutljivi za družbene probleme — odpirajo nove nivoje — različne od deklaracij in resolucij — čeprav so načelna izhodišča ponekod identična z uradno politiko;

In negativno:

1. relativna naivnost nastopajočih in odobravajočih, moraliziranje, demagogija, verbalizem — frustrirani aktivizem — idealistični humanizem;

2. »mostiček« med »star« in »novo« levičo: tistimi, ki niso zadovoljni s splošno usmeritvijo družbe (stari razočarani borci, »izigrani« (penzionirani) mojstri revolucije, pro-sovjeti ... nacionalisti ...) in naivnimi radikalni, iskrenimi poboljševalci sveta (Tribuna, AO ...).

Kot je mogoče sklepati iz teh točk, gre za gibanje, ki se bo morda šele razživelilo, razvilo, morda se bo celo bistveno preobrazilo ... Na nekem globljem nivoju pa se je s študentskim premikanjem zgodilo

se prepustili neodgovorni le-nobi.

Namreč:

V sredo, 28. aprila leta 1971 sem ob 13. uri koračil iz Name pod arkadami Mladinske knjige do prehoda za pešce, ki je najbližji gostinskemu lokalnu Rio. Isti prehod sem prekoračil in stopil v omenjeni lokal z namenom, da popijem malenkost piva. Namero sem uresničil, to naj ostane le omenjeno. Pri mizah so sedeli mnogi ljudje, ki pa jih žal ne poznam, tako da si z njimi spodnjega trenutka ne morem pomagati kovati v zgodovino. Vendar to tako ni pomembno, kajti za selekcijo skrbijo in je odgovorna narava sama. Pri mizi tik levo za vhodnimi vrati je sedelo omizje Ivana Mraka, ki je bilo to pot pomnoženo za nov obraz. Ta je bil doktorja Aleša Beblerja; tako sem imel — v skladu z bon-tonom — veliko srečo spregovoriti nekaj besedi s tem Alešom Beblerjem. Sedel je na moji levi, pred njim je stalo na mizi do polovice popito šilce vinjaka ali konjaka, a bržkone raje vinjaka, poleg šilca pa je na mizi ležal še nič prebran ljubljanski Dnevnik z dne 28. aprila 1971. Časnik je kazal lice, na katemer je bila slednja fotografija, posneta v slovenski ljudski skupščini: v prvi vrsti so stali tle možje: Stane Kavčič (s Stanetom Kavčičem sva se že dnakrat v najinih življenskih rokovala. Bilo je v majniku ali pa juniju leta 1968, ko je skupina Katalog topumno zahtevala od vlade denar za lastno revijo. Lepega dne pride glas, da tovaris predsednik sprejme predstavnike skupine v audienco. Na sprejem nas je šla kar cela horda — našteval ne bi, ker v nekaterih rečeh mi spomin pesa, lahko bi prišlo do zamere. Stane se je začudil: »A kar toliko? Sem misil samo dva ali pa tri ... Pa smo se rokovali. Tako nas je moral naseliti v neki zelo veliki dvorani, mislim, da v severozahodnem delu palače. Potem se je veliko govorilo o demokraciji. Tovariš predsednik se je strinjal, da živi tudi takška skupina, za kakršno se je Katalog predstavil. Ampak mi komaj napraskamo za šole skupaj,« je rekel. Ob neki priložnosti pa je dejal z razširjenimi rokami: »Grem po cesti drevo luna pika bum! amen. Kakšna pesem pa je to! Take znam pisati tudi jaz.« Lakaj nam je postregel s pomarančnim sokom, bržkone zahteva protokol vrgojnost. Ob naši ločitvi smo se pristrčno rokovali, jaz pa Staneta Kavčiča odtlej ni-

koli več nisem viden od blizu.); Sergej Kraigher (fotografija, kako se rokujem s Sergejem Kraigherjem, je ena mojih najljubših fotografij. Na njej sem tako pristen. Izhaja pa ta fotografija, ki jo je na licu mesta posnel Edi Šelhaus, s sprejema ob prazniku Armade v domu JNA. Gostitelja sta bila predsednik skupščine in poveljnik ljubljanske divizije, general Sekirnik, če me tu spomin ne izdaja. Bilo je decembra leta 1968. Moram pa priznati, da je bilo to rokovanje na absolutno formalen, v bistvu hladnem nivoju. Kako drugače neki, če sem bil eden od mnogih povabljencev! Banket je bil izdan, vojaki, ki so bili tu na dolžnosti strežev, so se priljivo klanjali levo in desno; nepozabni časi, to bom pravil še enukom, da bodo posni name. Napravil pa sem na tem banketu začetniško napako: pustil sem se pohopati nekim mladim, malce nespodobnim nižnjim oficirjem, katerih gručice so se vsi resni ljudje ogibali. Tam smo skupaj razdirali šale na račun mojih tedaj za tiste čase, zlasti pa ravno za ono sredo naravnost predzro dolgih las. Oficirčki so bili okajeni in so rekli, če sem baba ali kateri hudič. Od srca smo se nasmejali. Resni ljudje pa so nas gledali postrani. Tako sem se onemogočil pri vseh tamkajšnjih možeh, tako da zdaj žal nimam nobenih imenitnih spominov, razen na rokovanje s tovarišem Kraigherjem in tovarišem Sekirnikom.); France Popit (v mojih dnevnih zapiskih verjetno bolj podrobno piše, kako se je dogajal moj prvi neposredni kontakt s Francetom Popitem. Vendar raje ne bi pričel brskati po zapiskih, ker to me vedno izvirja, da na koncu ne vem več, kaj je bolj poglavito in kaj je manj poglavito. Je pa tako, da se z manjšimi potrošniškimi artikli oba preskrbujeva v istem trgovskem lokalnu, namreč v Mercatorjevi trgovini v Gregorčičevi ulici. Bilo je letos januarja, osekakor pa v globoki zimi, to menim po tem, ker je bil tovariš Popit običen v eleganten siv zimski plašč, na glavi pa je imel mehek popoldanski klobuk, ko sna se srečala v trgovini. Franceta spožnaš takoj: je visok, lep, fin gospod, njegove oči so malec hladne. Ko sem ga viden tam s košarico v roki med makaroni, moko in Enimi starčki, sem si rekel: »Svašta... Sekretar Partije v špeceriji. To nema nigde! Clovek iz ljudstva torej...« Potem sva kupovala milijon raznih stvari, ki nama jih naročijo žene. Težko sva

še kaj več, ali ni v vprašanju, zakaj smo »zafurali« revolucijo prisotno neko podvrašanje o povrnitvi v staro stanje pred »zafurjanjem«? Kreniti z vzvratno vožnjo do nič točke in začeti vse znova? Ali ni to »podvrašanje« prisotno v vseh vprašanjih kot: Kaj je ostalo od Pariške komune? Kaj je ostalo od OF? Kaj od revolucije? Kaj od KPJ? Kaj od asketizma povojskih let? Kaj od obljub o pravični družbi?

In drugi obraz? Videli smo, kako so se nekaterim od tistih, ki so še do nedavnega podpirali študentsko gibanje, zasvetile oči, ko so s svojo kritiko izvali »vladajoče«, da so se prišli pogovarjat z njimi. Končno »iz oči v oči!« Ali ni v tem neka stara ambicija — onih, ki se v resnicu ne želijo ukvarjati z revolucijo, ampak hočejo prekoleske zavzeti položaj, ki bo raven »oblasti«, oziroma postati toliko enakopraven sogovornik, da bo možno pogajanje? In še: ali ni v tem novem »marksizmu-leninizmu«, ki se skozi nove filtre spet kaže kot najmodernejsa teorija (treba je opozoriti, da so v Franciji, kjer nastopa skrajna levička prav s teh pozicij — zgodovinsko gledano v obratnem položaju kot v SFRJ) koketna kljukica za stare marksiste-leniniste-staliniste?

Zahteva po »vulgarnosti«, po »odkritosti«, po »razčiščenih računih«, zmrdovanje nad progami, češ da so diplomatske mreže za čimveč neenakih interesov, kritika ZKJ, da vse preveč podpira državniške manipulacije in jih legitimira — so dobrodošla inovacija v političnem življenju. Gole, velike-lepe zahteve po čistosti in človečnosti, ki se prelivajo v rožnato alianso z nepremaganimi kompleksi — pa niso inovacija.

Res je — da sta danes partija in njen prostor v globoki krizi. Partija odmira — pa ne dialektično, da bi se razpršila po vseh svetovih — ampak disto neumno, tako da zahteva — v nekem nedoločenem imenu stare solidarnosti — poslušnost in permanentno akcijo, ne da bi nudila stvarni temelj zdrževanja v novem, v množičnem, v inteligentnem (univerza naj bi bila izvidnica delavskega razreda). Ta prostor je sladka paša za manipulante in reakcionarje. Socialna (in sociološka) osvežitev »gibanja« je v tem, da se o ZK ne sprašuje z vidika apriorne vrednosti, ampak funkcionalnosti (ZK naj bi našla svoje место v kritiki ekonomskoga in političnega sistema — ne v njegovi legitimizaciji — kar seveda pomeni neko izvornejše pojmovanje politične borbe in vzpostavitev partije kot dejanske stranke). To pa so za ZKJ usodna, skoraj nemogoča vprašanja in ko pričakujemo odgovor, smo lahko kvečejem v tesnobi. Odgovor študentov je vabljen, vendar nevaren in izrabljiv za marsikaksno recesijo. Kako pospremiti to gibanje? Da bi le ostali pri vprašanjih, ne da bi se avtomatično zapirali v odgovore in odgovornosti samoumevnim, večnim strukturam! Seveda meja odgovornosti ni neko naključje, ampak družbeni dogovor (upam, da ta beseda še ni do kraja izrabljena) in sleherno vpitje po načelnih svobodi (ideálni humanizem) vodi samo v totalitarizem. Zato je treba raziskati mene (ne) svobode. Raziskovanje pa je spraševanje o tem, kaj in kako vprašanja in odgovori pomenijo, kakšne ideologije in mitologije se skrivajo in kako se skrivajo za različnimi sistemi, pomenjanja/označevanja. Tu se odpirajo novi svetovi, ki niso zgolj reprodukcija ideologij in mitologij.

SLEPI NABOJ KALIBRA 155 mm ZA HAUBICO primož žagar

V Magazinu misli in se nekajkrat tudi zaveže predsednik republike konference ZMS, Živko Pregl, star 23 let

— Na tem položaju imate gotovo tudi svoje lastne ambicije. Kakšne so vaše osebne ambicije?

»Jaz sem zelo ambiciozen. Lahko mi verjamete, da sem tako ambiciozen, da svojih ambicij ne morem vezati za nobene funkcije. To z drugimi besedami pomeni, da bi bil ravno tako vesel, če bi bil še naprej predsednik komisije (predsednik komisije za idejno politično delo in razvoj ZMS, op. p.).«

— Ali bi lahko to pojasnili?

»Jaz mislim, da je treba v tej družbi dosti narediti. Jaz mislim, da človeku funkcije ponujajo veliko možnost, da nekaj naredi. Ze od majhnega gor sem zastavljen z idejo, da pravica mora nekje biti, in sem v zvestobi tej ideji prav trmast.«

— Kaj je za vas potem pravica?

»Zame je pravica konvencija ljudi, dogovor ljudi, kjer bodo ljudje nekaj imeli, nečesa pa ne, in bodo tudi, če nečesa nimajo, pristali na to. To apliciram na to, da zato, ker eni nečesa ne bodo imeli, drugi ne bodo imeli nekaj več.«

— Tega pa zdaj ni, ne?

»Točno, ni. Jaz to situacijo, v kateri to ugotavljam, vidim v dveh dimenzijah. Prvič, pravice ni, drugič pa marsikje ta pravica je, pa ljudje niso prepričani vanjo.«

— V kakšno neposredno pravico ljudje, recimo, niso prepričani?

»Nobeden ni prepričan, da ima kdo zadostni velik osebni dohodek.«

— Tako je torej s tem?

»Ravno zaradi te trmaste zvestobe pravici se mi često dogaja, da mi ljudje razlagajo, boš že videl, ko te bo življenje izucilo, kot da sem naiven. Jaz lahko, da sem naiven, samo moram reči, da se mi v življenju ni še nič zgodilo, zaradi česar ne bi vztrajal. Zato sem pripravljen ostati še naprej trmast.«

— Je to komunizem, ko govorite o konvenciji kot pravici in tako naprej?

»Mislim, da je to komunizem, s tem, da ne mislim, da bo tako leta 1980 kot so izračunali, ampak, da je to zelo zelo daleč. Kljub temu pa vidim realne procese v družbi, ki nas k temu peljejo.«

— Povejte enega od teh realnih procesov?

»Dvig kulturnega nivoja ljudi. Ta se mi zdi najbolj pomemben, ker ljudje, ki govorijo o komunizmu kot utopiji, ponavadi pravijo, kje pa bodo ljudje tako pošteni, da bodo vzeli toliko, kot potrebujejo.«

— Kakšen je ta proces neposredno, kakko je treba dvigovati kulturni nivo?

»V prvem delu je moj odgovor zelo konvencionalen, krepitev materialne baze. Jaz ne mislim, da je to največja vrednota naše družbe, krepitev materialne baze. To omenjam, ker je to prvi pogoj, da se zgodí še vse ostalo, formiranje nadaljnjih samoupravnih odnosov, izobraževanje ljudi. To so stvari, ki so konvencionalno dolocene, ki nas bodo do tega pripeljale.«

— Katere pa so tu nekonvencionalne stvari?

»Nekonvencionalno pa se začne s tem, da vrlada recipročna vrednost v odnosu med bazo in nadstavbo, nadstavba vpliva nazaj na bazo.«

— No, to, kar naj bi bilo nekonvencionalno, je zelo bližu marksističnim učbenikom, mislim?

»Saj lahko da je, drugače mi pa ni nerođno, če je podobno.«

— V redu, razumem. Dobro, kako se mislite vi boriti proti kapitalnemu vplivu, ki se pri nas hitro širi. Kapital zopet vzema svoje stare položaje, z mišljencem vred, seveda.

»Jaz se že borim proti kapitalnemu vplivu, ko v biltenu naše akcije 1975 pišem mladim ljudem v delovnih organizacijah, da moramo zdaj, ob stabilizaciji, poleg novih sistemskih ukrepov terjati tudi večji vpliv v samoupravljanju, večji vpliv na kadrovsko politiko v podjetjih, ker enostavno ni res, da je vsega krv Mitja Ribičič, delovne organizacije pa nič.«

— To je pre malo, kako se še borite?

»Je, ja, jaz študiram ekonomijo. Sem v četrtem letniku. No, moram reči, da sem nekaj časa mislil, če hočeš rešiti naše probleme, mora biti dober ekonomist, moraš enkrat zračunati, kakšna je situacija v resnicu, in potem problemov ne bo. Predstavljal sem si, da je tu prisotna absolutna resnica. No, sem se tudi tu prepričal, da ni nobena stvar absolutna in mislim, da rešitev za to ne tiči v makronivoju, ampak moramo rešitev iskat v sami substanci naših družbenih odnosov.«

— Kaj potem zastopate, kakšno smer?

»Mislim, da je najprej treba ustvariti pogoje, da bo vsak dal vse od sebe. Mislim, da tega ne bomo dosegli do zadnje pike z materialno stimulacijo. Mislim pa, da bomo to dosegli z ogromno demokratičnimi diskusijami, kjer bo vsak spoznal, da iskanje bližnjega ne more roditi nobenega sadu, kjer bo, ta misel me zelo mori, zato jo malo težko formuliram, kjer se bo vsak posameznik v čisto moralnem smislu praviljen poštenja držati.«

— To mi je všeč!

»Nočem biti noben krščanski moralist, samo jaz mislim, da so z dolgotrajnimi diskusijami da dosegli pri ljudeh spoznanje, da se resnično samo z delom lahko nekaj naredi, in, da je vse tisto, kar se ne ustvari z delom, špekulacija takšne ali drugačne vrste, da je to lahko dobro samo za posameznika, ne pa za vse in, da se dā ljudi tudi prepričati, da jim ne bo vseeno, če je neko dejanje slabo za vse, čeprav je ob tem dobro za posameznika. Tu ne gre za totalno, kolektivistično gledanje, ampak, gre za to, da človek ne more biti človek na samotnem otoku. Ena misel mi je zdajle ušla. Ah, da, mislim, da se dā dosegli, da se bomo ljudje obrnili »najprej k sebi, da bomo najprej od sebe terjali požrtvovljenost, marljivost in vse. Mislim, da se da dosegli taka stopnja zavesti, kjer se ljudje ne bodo ubadali samo z vprašanjem ali sproblemom, zakaj bi jaz delal, če pa drugi ne. Mislim, da se da vzpostaviti zupanje ljudi, in to je mislim, danes problem.«

— Etične in moralne vrline govorijo iz vas?

»Ja, mislim, da je treba to najprej.«

— Da premagate tisto, kar je slabo?

»Jaz kot demokrat mislim, da se da z argumenti dosegli vse, ampak, bom nekaj dodal k temu. Mi vse preveč problemov skušamo reševati na parcialnem nivoju.«

— Kaj je tu parcialni nivo?

»Mislim, da danes ne moremo več dosegati uspehov v naši politični bitki zgolj v ozkih okvirih, recimo, v eni delovni organizaciji, v eni občini, v eni šoli. Mi bomo v neki ožji sredini dosegli začasne uspehe, ampak ob tem, ko jih nismo dosegli tudi v sosednji sredini, se bodo te poražene sile znova pojavile tudi v, rekel bi, očiščeni sredini.«

— Dajte, povejte malo bolj konkretno?

»Dokler bomo v gospodarstvu imeli ne samoupravne odnose, teh stvari ne bomo mogli reševati v šolstvu, in narobe. Nameč, dokler v gospodarstvu v celoti ne bo prevladal kriterij delovne afirmacije človeka, njegova resnična sposobnost, marljivost, in bo ta premocijski sistem temeljil tudi na marsičem drugem, toliko časa si mi zaman prizadevamo dosegli samoupravno šolo. Samoupravnost jaz razumem tu kot bistvo samega pouka. To pomeni, da bo, recimo, dijak kreativno vključen v pouk, da si bo prisvajal novo znanje v namenski ustvarjalni diskusiji, to je na način razmišljanja.«

— Torej, vse te reči lahko spremeni na boljše samo z argumenti, torej z dokazovanjem, da je, vzemimo, to boljše kot ono, in tako naprej?

»Jaz sem govoril o nujnosti globalnosti naše politične bitke. To praktično pomeni, da bomo mi nekje še danes dosegli spremembu vodstva neke tovarne, nekje pa ne, da pa moramo dvigovati revolucionarno temperaturo tudi tam, kjer tega ne bomo dosegli. In to je pri mladi generaciji specialno zahtevno in zapleteno delo, ker je mlada generacija racionalno nastrena v pozitivnem smislu. Hoče videti rezultate svojega dela, v pozitivnem smislu, pravim, čeprav hoče kdo tudi zasluziti, ampak ne več, kot stari. In zato je mlade ljudi izredno težko, je pa to nujno, prepričati o tem: učimo se, razmišljajmo, usposabljajmo se, kritiziramo tisto, kar je kritike protrebitno, čeprav danes ne rodi sadu.

Važno pa je, da je ta pritisik prisoten, in nekega dne bo ta pritisik postal dovolj močan, da bo dosegel odločilne premike. Predvsem je težava v dolgotrajnosti usposabljanja revolucionarnih sil med mladimi, ker mladi ljudje hočejo akcijo in rezultate takoj. Nismo pa vedno tudi tako sposobni, da bi te rezultate dosegli.«

— Nasilje pri dosegli odločilnih premikov ne pride v poštev?

»Jaz mislim, da nasilniška ideologija v naših razmerah ni več potrebna. Spominjam se tistega Strindbergovega reka: »Kdor nima argumentov, kriči.« Mislim, da mi imamo argumente.«

— Argumenti, povejte enega?

»Argumenti so tiste vrednote, ki jih jaz podrazumevam pod komunizmom. Mislim, da ni treba nikogar prepričevati, da je svoboda potrebna stvar. Mislim, da smo v demokratizaciji dosegli takoj stopnjo, ko lahko dosegamo z mobilizacijo ljudi brez nasilnih sredstev odločilne premike.«

— Je tisto gibanje, ki so ga imeli na Kitajskem pred leti nasilno ali nenasilno gibanje?

»Kulturna revolucija?«

— Ja, to.

»Jaz mislim, da v fizičnem smislu ni šlo za nasilno gibanje, mislim pa, da je šlo v intelektualnem smislu, ker, če je kaj za Kitajsko značilno, je, na osnovi informacij, ki jih jaz kot Jugoslovan sprejemam, značilno to, da tam ljudi nič dosti ne prepričujejo, da ljudje niso nič kaj dosti prepričani. Ampak, po drugi strani pa,

se znašla v samopostežniškem režimu, veliko spa tekala gor in dol, da sva odkrila iskano blago. Ponovno sva se srečala na ozki potki poleg police s toaletnimi potrebščinami. Tovariš Popit je z robom plašča pometel na tla skladovnico toaletnega papirja. Bil sem zelo krič neljube prigode, zato sem hitel pobirati fascikle nerodnega namena in govoriti: »Pustite, pustite, bom že jaz.« Tovariš Popit pa je rekel: »Hoala, hvala lepa, saj ni treba, in je tudi sam pobiral. Potem je kakšna dva zavitka naložil v svojo košarico, jaz pa dva v svojo in sva se jela pririvati z ostalim ljudstvom pred blagajno.« Mitja Ribičič, dalje mož, ki ga vsled slabih kvalitet slike nisem mogel spoznati po imenu, je pa mogoče, da je bil soproga dalje stoječega Edvarda Kardelja, torej Pepca Kardelja, ali pa kdo drug, sledič trije može pa so bili Josip Broz, njegova soproga Jovanka Broz ter Zdenka Kidrič, ki pa se je vsled omenjene kvalitete slike spet ni dalo prepoznavati, a sem se še iz predprejšnjega dne spomnil, kar sem videl na televiziji, da je zasedala takšno pozicijo, ki je seveda nepozabna (tu naj spet hitro povem priložnostno anekdotu o mojem morda prvem srečanju z Zdenko Kidrič: v pozrem aprilske popoldnevi — isti april istega 1971 leta — sem imel nujno pot, z avtom sem brzel s Kolezijo po cestici, ki se mogoče imenuje Bičje, do kina Vič. Moja nujna pot je naprej držala po Tržaški in še naprej po Prešernovi cesti. Toda kako priti iz Bičja na te ceste, ko pa je na koncu Bičja obvezna desna smer v Aškerčeve ulico, one ceste pa so na lev strani? Prometnim predpisom in lepemu vedenju automobilista navkljub sem zapeljal kar na pločnik ali ploščad pred kinom Vič. Zraven kina je nekakšna državna palača, kjer se takisto kdaj pa kdaj zbirajo možje. Tako sem med prečkanjem ploščadi srečal pred to palačo Zdenko Kidrič. Mladega voznika me je pogledala zelo jezno in mislila si je: »Kako so nevzgojeni!« V opravičilo veliki tovarišici povem, da je moja nujna pot takrat držala na polikliniko v Njegoševi ulici, s takšno nesramno bližnjico pa sem si isto pot dodobra skrajšal. Drugače pa tega seveda ne delam); naprej stoji mlajši mož, ki ga nisem mogel spoznati, menim pa, da ga tudi v prirodi ne bi spoznal, gotovo pa dobro poznam njegovo ime in njegov veliki opus; naprej po tipični drži in tipičnem belem plast-

rončku spoznam Lidijo Šentjurc, na njeni desni, kot poslednji mož prve vrste na na fotografiji, pa je še Stane Dolanc, ki ga je meni težko zgrešiti, saj ga poznam še iz prejšnjih časov, ko je bil na dolžnosti še poleg uredništva Tribune, enkrat pa sva se v tistih časih srečala prav v gospinskem lokalcu Rio, ko je v opoldanskih urah ves utrujen prišel do pisarne na okreplilo (a naj se še tukaj rajši oprem na anekdoti: tiste čase sem v Tribuni urejal literarno gradivo). Nekoč pa sem si zazelel pomagati urejati politično rubriko. Slo je za intervju s Stanetom Dolancem. Moja pomoč rubriki je bila v tem, da sem stopil v sosednjo sobo, kjer je še dandanašnji eden od prostorov Univerzitetnega komiteja, fotografirat izprševanca. Hotel sem narediti kaj zares izjemnega v enkratnega, zato sem dolgo motril sekretarjevo — to je Dolančeve — delovno sobo. Na lepi polici je stala plastika rudarja. Prosil sem Dolanca, naj se da fotografirati s tem rudarjem — da bo bolj proletarsko, sva v duhu razdrila suho šalo, potem sem ga fotografiral še v desetih različnih pozah, zdaj pri oknu, zdaj za mizo, zdaj s knjigo, zdaj s peresom... Lepo se zahvalim, spominjam se, da sem pomisil, kako lepo bi bilo fotoreporterjem na tem svetu, če bi jim bili vsi možje pripravljeni tako izdatno pomagati. Poanta je klasična: v kamери ni bilo filma. Pomisil sem, kako gre, nak je kruh fotoreporterja. Pomisil sem tudi, da se amaterjem kaj takega ne zgodi nikoli. Prežalostil sem mnogo dolgih ur. Nazadnje pa sem rekel: »Nič. Stane Dolanc še ni umrl.« In sem z epileptično kristalnojasno zavestjo in z močno kontrolo te zavesti vložil film v aparat in stopil na UK. V predsobi sem malo čakal. Ko je nekdo odpri orata Dolančeve sobe, sem bliskovito pomolil aparat skozi spranjo in kar na stezo prisnil. To sem nekajkrat ponovil. Epilog: nastala je perlektna slika, boljše tudi zdaj, ko je mož še večji kot prej, nisem nikjer zasledil.)

v notranosti fotografije, se pravi v ostalih vrstah, nisem mogel spoznati nikogar, česar mi ne gre zameriti, saj prvič je bila kvaliteta reprodukcije slaba, drugič pa mi jih ni treba poznati, kot je izključno moja zasluga, da spoznam može prve vrste. Za ilustracijo: bella glava v skrajnem ozadju je bila nemara Jake Avšiča, kdor je tem stvarem bolj več, naj me popravi, hvala. Vsi možje v dvorani so stali kot se včasih stoje v cerkvi,

objektivno vzeto, danes na Kitajskem ni možno iti v prepričevanje tistih milijonov ljudi. V nekem smislu je bilo tudi pri nas tako po vojni. Ljudje so sprejemali širši družbeni interes, čeprav je bil ta zaradi stopnje razvitoosti velikokrat v protislovju z individualnim. Mislim pa, da je bilo takoj nujno in da je bilo tako prav. Mislim pa, da danes jadramo v drugo skrajnost. Zanjo mislim, da je manj pravilna. Mislim, da se to vidi v prenizkem družbenem standardu, tu mislim na otroško varstvo, na socialno, to.

Torej mislite, da ne bi šlo z udarom na vse in zoper vse, kar preti naš socialistem odvesti na desno? Tu mislim na kapitalni vpliv, na zasebniško usmerjenost in posebne koristi, ki imajo prednost pred družbenimi koristmi, a se zaradi »zdravega razvjeta« skrivajo za družbenimi.

»Mislim, da to kot osnovni princip bitke ne more biti uspešno. Lahko to v enkratni obliki opozori na problem, ampak, kot princip to ne more biti uspešno.«

— Zakaj ne more biti uspešno?

— Ker so ljudje vedno manj na to občutljivi. To postane del igre, to postane del tega, da je naša družba demokratična, ker na ta način ni mogoče prisilno formulirat kritike in ker tako ni mogoče prisilno formulirat vizije.«

— Kako ocenjujete tiste, ki so za to, za nasilno udarnost?

— Nagibi so zelo različni, in bom jaz spet povedal, kako ocenjujem ene, druge, tretje. Eni so tisti, ki samoupravnih poti ne poznajo, niso z njimi seznanjeni, drugi so tisti, ki so samoupravne poti že uporabili, pa niso bili uspešni in tretjič, so tisti, ki jim je do bitke zaradi bitke in ne zaradi cilja.«

— Je to vredno, ta drugi razlog?

— Mislim, jaz podpiram samo drugo variante, razumem pa vse tri in vem, zakaj nastajajo.«

— Francija 1968, zakaj je bil takrat udar študentov in delavcev, če se naslonite na svoja spoznanja?

— Zaradi tega je do tega prišlo, ker družbe poti niso dovolj učinkovite in, če mi je dovoljeno, tudi ta pot ni bila dovolj učinkovita. Mislim, da je učinkovita pot tista, ki je sposobna postaviti tak program, ki bo lahko spodbudil vse tiste latente energije, ki v ljudeh so, v revolucionarni smeri.«

— Ali bi bilo treba prepričevati? Mislite pri omenjanju vseh teh poti na prepričevanje, ne?

— Najprej bi bilo treba formulirati program, ki najbrž ne bi smel biti preveč konstanten, ker to ne bi smela biti šablon, ker družbene sile niso take, da bi jih s šablono osvajaj, ampak bi bilo treba v program uesti ustvarjalne cilje, vrednotne, pozicije.«

— Mislim, da se ne dá vedno tako ravnati. Kje so tu mere za učinkovitost in uspešnost?

— Mislim, da danes v družbi nimamo problemov, ker bi bili ljudje pokvarjeni, ampak zato, ker smo vzpostavili tak sistem pozicij ljudi, ki poraja protislovja. Mislim, da smo sami zato pripeljali do tega sistema, ki nam danes ni všeč, ker je v družbi, kot reakcija na povojno obdobje prevladal pragmatizem, ali bi pa jaz rekel povojno administrativno obdobje, ker naše povojno obdobje ni bilo dogmatično, ker smo šli v spopad s Stalinom, ali je pa bilo, in da to misel pojasmim, da v tej odsotnosti teoretične kulture mi ne vedno vedno, kakšne so posredne posledice

neke naše odločitve. Naše odločitve nam tako marsikdaj porodijo bistveno drugačne rezultate, kot si jih želimo.«

— Tako mi govorite. Kaj pa, če stvari ne razumete oziroma ne razumete ljudi, ker kot predstavnik establismenta, dobre plasti, ne morete dojeti tistega, kar se dogaja v nižinah?

— Najprej je odprt vprašanje establismenta, najprej vprašanje nižav, nasledje mislim, da zgodovinski interes delavskega razreda ni vprašanje samo nižav. Skušam razumeti čim več stvari, ki se v tej družbi dogajajo. Verjamem, da vsega ne razumem. Upam, da me bo tisti, ki ga ne razumem, kdaj začel prepričevati o tem in ne bom več želel biti predsednik republike konference ZMS, dokler mi bo večina partnerjev rekla, da jih ne razumem.«

— Kaj pa bo potem z ambicijami?

— Ja, ne morem biti ambiciozen mimo interesa ljudi. Jaz do takih interesov nisem pasiven, jaz jih skušam prediskutirati, v tem prizadevanju nisem sam.«

— Ambicije same terjajo tudi odnos do stvari?

— Ja, brez dvoma, ker so moje ambicije v tem, da nekaj naredim za naš napredok.«

— To se mi zdi preveč parolsko rečeno?

— Jaz res tako mislim.«

— Koliko sploh ambicije vplivajo na delovanje za napredok in tako?

— Imam ozke ambicije. Moja osebna ambicija je prispevati čim bolj k temu, da bo čim več ljudiv plivalo na svojo usodo, in tudi sam bi bil rad vplival na svojo usodo, to je vse, kar me žene.«

— Kako bi vplival na usodo?

— Vplival bi rad bil na to, da bi lahko delal tisto, kar me veseli, da bom študiral tisto, kar me veseli, da bom lahko živel tako, kot si želim.«

— Ali je to resnica res, ali pa so besede izrečene tudi zaradi taktike?

— To je absolutna resnica zame, ker jaz resnično mislim, v sferi mojega dojemanja in doživljanja je to, kar govorim, absolutno res, ne vem pa, če bo to lahko tako sprejeti, kot je rečeno, in to deia to resnico relativno.«

— Ampak, mene zanima, kakšna je vaša konkretna ambicija?

— Namreč jaz bom govoril v takih konkretnih ambicijah, kot jih jaz konkretno vidim. Zame je v tem trenutku osnovna konkretna ambicija to, da bi čim več mladih ljudi vedelo, kaj se dogaja okoli njih. To je merilo zelo neosebne ambicije. Samo, zame moje delo v zvezi mladine ni poklic, ampak je moj angažma, ki ga izredno celovito in poglibljeno doživljjam. To je tudi moja moralna preokupacija. Ko sem 1968. leta prenehala biti predsednik mladine v Šiški, je bila moja največja želja, biti še eno leto predsednik mladine v Šiški, čeprav sem moral takrat iti v nekem smislu na višjo funkcijo. Takrat sem čutil, da bi lahko v Šiški res kaj naredil. Se danes si zelo želim delati v nekem aktivnu. Zato se mi še danes ne zdi izguba časa diskutirati s komerkoli o čemerkoli. To mi, če malo pomislim, dela težave, ker bi moral kot predsednik RK ZMS marsikdaj tudi ceniti svoj čas in moral bi biti sposoben delati selekcijo med stvarmi, ki so pomembne za celotno organizacijo ZMS in stvarmi, ki so pomembne samo za mišljenje posameznega sobesednika. To sem hotel reči, ko sem dejal, da imam preveč ambicij, da bi jih vezal samo na eno funkcijo.«

— Vaša osebna ambicija torej ne pomeni tudi vladati?

— Ne, ne.

— Moram vam pa povedati, da sem slišal trditve, po katerih si vi neznansko želite nekoč postati predsednik vlade in, da ste vse svoje ambicije usmerili na doseganje tega cilja. Nadalje, grem po teh trditvah, vi te svoje predsedniško-vladne želite odkrito glasno govorite?

— Vidite, jaz nisem tega nikoli rekel, da bi želel biti predsednik vlade. Moram reči, da to tudi ni moja preokupacija, nadalje, da sem zadovoljen na slehernem delovnem mestu, kjer lahko delam z ljudmi. Bistveni pogled ne usmerjam k sebi, in če me bo to v naši kadrovski politiki pripeljalo do možnosti, postati predsednik vlade, bi najbrž ne bi bil principielen, zvest sam sebi, če bi se tega branil.

— Kako ste zvesti sami sebi?

— Jaz sem pripravljen delati, kjer kolikor je treba.

— Za kakšen prid?

Ne odgovarjate neposredno.

— Verjetno je malo težko pričakovati, da bova midva v celoti razmišljala na isti način in, da bom v celoti razumel vprašanja in, da bom dal tak odgovor, kot bi ga vi hoteli, v istem mišljenskem sloju. Verjetno bi se zgodilo kaj podobnega, če bi jaz spraševal vas.

— Ampak, ljudje delajo predvsem za svoj prid, to se vidi, to zasebništvo?

— Samo, jaz mislim, da so ljudje v takem položaju, da takoj razmišljajo. Mislim, da bi ljudje marsikaj naredili za splošen prid, če bi imeli to možnost, marsičemu bi se odrekli, če bi bili prepričani, da to koristi družbi, ne pa nekemu posamezniku.

— Vi potem verjamete v ljudi tako, kot je verjet Gorki?

— Nobena stvar ni absolutna, tudi ljudje niso absolutno takšni, za kakšne jih imam jaz.

— Za kakšne jih imate?

na pogrebu ali pa pri igranju himne. Mitja Ribičič celo malo sklanja glavo, kot da bi imel globoko v sebi občutek kakih žalostnih krivide; to je kajpak le videz, vsak človek na svetu se vede ob serioznih momentih na svoj način, mogoče je omenjenega prav opisani.

Aleš Bebler je popil droben požirek iz šilca. Mogoče je bilo še od prej, ko me še ni bilo pri mizi, govora o teh rečeh, a spominjam se, da je rekel, pri tem je na nitro mežikal z vekami, kot to dela vselej, kadar premišljuje in govori hkrati:

— Danes pa kateri časopis ošpreš, v vsakem je druga ideologija. Saj človek se ne spozna več.

Ohrne se k meni in reče:

— To je takšna zmeda. A sploh še kdo ve, kaj je prav? A vi (— tu se misli mladenič Marko Švabič —) mogoče veste?

Jaz: »Vem.«

— A mislite, da je to prav?

— Ne, Mislim, da je to tako narobe, da se sploh ne da povedati.

— A sploh še kdo ve, kaj bi bilo treba?

— Jaz vem, kaj, rečem, istotno tudi mislim, a ko hočem v tisti sapi kaj malega povedati (saj človek nikoli ne ve, kdaj ima življenjsko šanco), opazim, da pravzaprav nimam nobenega konkretnega predloga, ki bi ga mogel z vso resnostjo položiti pred resnega človeka in isti predlog potem tudi zavzeto podpirati in braniti do same sijajne zmage. Bom pošten. V tistem trenutku mi je prišla na misel puhla misel, ki jo imam velikokrat. Misel je, da se red naredi le tako, da vse od kraja pobiješ. A trenutek je bil krízen (prav zategadelj vreden zgodovine) in taka ideja bi bila, če bi jo bil položil predse, grda, prostaška, nič-semkaj-sodeča, predvsem pa bi me morda za Beblerjeve večne čase napravila puhlega. Zatorej sem rajši molčal. »Kdo ima danes sploh še prav?« Pokaže na opisano fotografijo. »Ali imajo tile prav?«

— Ne, rečem, »kje neki, to pa že ne.« In se smejem, mogoče se smejem trapasto, ker delam to v navzkriju z navadami na glas.

Jasno je, da morajo imeti vsi možje svoje velike ideje. Ce se prav spominjam, se Aleš Bebler ni nič smejal, saj v resnici ni bilo nič smešno, kot sem si domisljal, saj sem povedano misil resno, kot drugače sploh ne bi mogel odgovoriti. Potem nismo več govorili o teh rečeh, jaz pa sploh nisem več govoril, sa-

— Za splošen prid, ampak, v tem je tudi moj osebni prid.

— To me zanima?

— Zato, ker jaz v uresničevanju teh svojih idej, v prispevanju k uresničenju komunizma, doživljjam veliko osebno zadovoljstvo.

— Ali je to tisto, kar dela ljudi za vodje? Jaz mislim, da je to?

— Postati vodja, motivi za to so zelo različni. Res mi ni nič do tega, da bi bil vodja in se tudi nič vodje ne počutim. Jaz predvsem mislim, da naredi človeka za vodjo njegova sposobnost za delo kot splošna kvaliteta in njegova pripravnost za delo.

— Kaj, če tako široko delujete za družbenе koristi, ker je za tem, lahko tudi ne čisto zavedno, zasebna korist, ki bo čim večja, čim bolj vidno bo delovanje za družbenе koristi, in je ta zasebna korist, mogoče sami tega še ne čutite, vodstveni, predsedniško-vladni cilj?

— Malo težko, častna beseda, vskršam to vprašanje. Jaz, ko se borim za družbenе koristi, mislim, da je to perspektivno zame tudi osebno. Namreč znotraj teh družbenih koristi pa je tisto, ko si želim, da bi ljudje delali tisto, kar hočejo, da bi tudi jaz delal tisto, kar hočem.

— Verjamem, da tu obstaja neresnica.

— To se nanaša na tisto, ko ste rekli, da je redkost, da so pripravljeni delati za splošen interes. Mislim, da je takih res bistveno več, kot se nam zdi. Lahko bi se tudi jaz znašel v vrstah tistih, za katere bi rekel, da predvsem sebe vidijo, v kolikor ne bi doraščal v sredini, ki je bila politično dovolj razvita, da mi je pokazala, kje se pa v naši družbi dà nekaj delat tudi za družbo, in tu je rezultat tega dela.

— Kakšna je bila ta sredina?

— To je bila družina, v kateri sem rojen. Imam dva starejša brata, ki sta se družbeno udejstvovala in mi odpirala oči. Imama napredne starše, hodi sem v šole z naprednimi profesorji in starejšimi vrstniki so me kmalu pritegnili v mladinsko politično delo. V tem vidim problem demokratičnosti naše družbe, ki nekaterim omogoča biti družbeno aktiven, omogoča, da družbi nekaj prispevajo, drugim pa takih vrat ne pokaže. Od tod dokaz, da je demokracija resnična nujnost družbenega razvoja, ker edino demokracija stimulira ljudi, da lahko nekaj storijo za družbo in tako za sebe. Od vajenca, ki gre v vajensko šolo zato, ker so doma reverži, da bo čimprej prišel do kruha, in, ki hodi v vajensko šolo, kjer ga učijo samo piliti, nič pa misliti o odnosih in, ki hodi na praks v tovarno, kjer pometa, namesto, da bi se

mo smehljal sem se, mogoče sem bil malo rozik, samo poslušal sem še, kolikor se je le dalo. Najprej se je govorilo o popisu. Aleš je reklo:

»Moja hči je v Beogradu. Ona se je dala zapisati za Slovenko, njen mož za Srba, kene, otrok je pa Jugoslovan, ha-haha, ja kaj pa češ druga...«

Potem se je govorilo o nekem pisatelju, nemškemu židu.

Potem se je govorilo o ljubljanskem Dnevniku:

»Jaz tega nisem še nikoli bral, pa sem ga danes kupil, da vidim, kam so me intervjuvali.«

Potem se je govorilo o Primožu Zagariju:

»Ja, kdo pa je spet ta, kje pa dela?«

In:

»Aha, ali je kaj v sorodstvu s tistimi Zagariji s Tolminskoga?«

Potem se je govorilo o Venu Pilonu.

Potem se je govorilo o Problemih, o Magazinu, vendar samo toliko, da se je razjasnilo, v kateri številki (rečeno je bilo — v rdeči) je intervju s pok. Pilonom. Aleš Bebler je reklo:

»Aha, v rdeči številki Problemov. To pa moram pogledati.«

Potem se je govorilo:
»A ti še zmerom stanuješ tam, kjer ste imeli gostilno?«

»Prosim? Ja, Ja.«

Potem se je govorilo o Karli Bulovec:

delovno usposabljal, ne moremo pričakovati, da bo pripravljen svoje cilje uresničiti preko družbenih.«

— Dva dneva sta minila, in jaz bi začel pri sredini in pri bratih in pri očetu, torej pri vzgoji, ki vam je dala take poglede?

»En moj brat je asistent na gradbeni fakulteti, drugi je zdaj glavni urednik Mladine.«

— Se kaj v tej zvezi?

»Onadvaj sta šla v bistvu po isti poti kot jaz, tudi sta se družbeno udejstvovala na osmletki, gimnaziji in na fakulteti.«

— Očeta sem tudi omenil.

»Točno, starši. Oče je uslužbenec pri Emoni, bivši Prehrani, in je name tudi vseskozi pozitivno vplival v tej smeri, za katere sem se odločil.«

— On je bil partizan?

»On je bil predsednik odbora OP v Sentvidu, terenec je bil. Mati je gospodinja, prav nič gospodinska gospodinja, zelo razgledana in še danes v teh zapletenih razmerah koristna svetovalka.«

— Komu, vam?

— Meni.«

— Je res to?

»Jaz, recimo, svoje intervjuje, govore, članek, dam poleg drugih tudi njej v po-prejšnjo presojo.«

— Pokažite, če ste bili morda premalo taktični?

»Bom pojasnil. Oba starša sta na mojo podobno vplivala predvsem v smislu spoštovanja, poštenosti, odkritosti, iskrenosti, delavnosti, tovarištva in jaz sem to aplikiral v zvezi mladine. Jaz bi te stvari kazal tudi očetu, samo on nima časa.«

— Srečno družinsko okolje?

»Ja, ja, vse življenje šem živel v dobrih razmerah, ugodnih, in sem se dobro počutil.«

— Vaš oče je direktor, ne?

»Direktor sekcije, ne, direktor direkcije Grosista, tam na Šmartinski cesti.«

— Koliko imate plače, za očeta, se mi zdi, ste mi tudi prej govorili?

»Moj osebni dohodek je 2.800 dinarjev, očetov nekaj pod 400 jurjev, samo, ali je to res, zdaj že dolgo nisem vprašal, včasih smo moralni v šoli to povedati.«

— Vidite, prej ste rekli, da je za vas odprto vprašanje, kaj je to establišment. Vi ste zame človek iz establišmenta, socialistični establišmentiranec iz socialističnega establišmenta. Na eni strani ni manjkalo denarja, dobro se vam je pač godilo, na drugi strani pa mislite socialistično teoretično...?«

»Ta teoretičnost je meni odveč, dosti je, če rečete, vi mislite socialistično.«

— To dvojnost o establišmentu in socializmu, če mi lahko razložite?

»Jaz tu ne vidim nobene dvojnosti, ker mislim, da socializem ni več filozofija rewežev, ne samo zato, ker bi pač socialistično mislili tudi tisti, ki niso reweži, ampak, ker se socialistični cilji, socialistične naloge ne rodijo v fazi materialnega blagostanja, ampak so precej več.«

— Ali ste mislili na blagostanje v svojem ali splošnem pomenu?

»Misli sem v splošnem pomenu, ker je tudi socializem potreba družbe in v tej družbi posameznika in ne v tej družbi posameznika, izoliranega od vseh drugih tokov. No, in zato mislim, da ni nič nenormalnega, da jaz kot človek, ki nisem nikoli stradal, ki sem vedno užival toplino družinskega kroga, mislim socialistično. Ravno v tem vidim jaz proces transformacije delavskega razreda, ko delavski raz-

red niso več samo ljudje in niso vsi ljudje, ki jim gleda palec iz čevlja.«

— Prej sva govorila o nasilni, udarni poti, po kateri bi prisli do odicnih družbenih premikov, in o nenasišni poti. Kaj, če ste zato proti udarni akciji, ker ste bili vseskozi v topiem gnezdu?

»Mozna je tudi takša interpretacija, in marsikdo je tudi res zato proti udarom, jaz sem pa tako povedal, da v naših družbenih razmerah vidim ucinkovitejše poti za napredok družbe od nasišnih poti.«

— To ste že povedali!

»Ja, samo jaz to zdaj ponovim. Možno je, seveda, da sem jaz s tem determiniran.«

— S tem gnezdrovstvom?

»Ja, z gnezdrovstvom in, da zato, ker sem v topiem gnezdu, mislim, da udar ni najbolj ucinkovita pot. Samo, obratno me nobeden še ni prepričal, tudi tisti ne, ki mu ni bilo naklonjeno razvijati se v toplem gnezdu, kot sem se jaz, in tudi za tistega vidim jaz neudarno pot za reševanje njegovega problema. Ampak, tišo, kar se mi ob vašem vprašanju postavlja, in kjer imam jaz sam največ vprašanj do sebe in do ljudi podobnega socialnega izvora, kot sem jaz, je pa, ali imam ob svojem relativnem materialnem blagostanjem dovolj posluha za to, da bi tudi po mirni poti hitreje reševali probleme ljudi na dnu v socialističnem smislu in, drugič, zdi se mi malo problematično, da ima lahko moja zavzetost ali nezavzetost za te ljudi zanje materialne posledice.«

— Povejte, kdo so ti na dnu?

»To so najnajčešči dohodkovne kategorije delavcev, ostareli kmetje, upokojenci, otroci vseh kategorij.«

— Zakaj se vam zdi malo problematično?

»Mislim, da vpliv teh ljudi name in na meni podobne ljudi, v socialističnem smislu podobne ljudi, ni zadosten. Siti lačnemu ne verjam.«

— Ko mladi ljudje zavzemajo družbenne položaje, vidim, da jih je mnogo, ki so prav tako prišli iz topnih gnez. Zakaj je tako?

»Prvič je res, da je ogromno mladih ljudi na položajih prišlo iz težkih socialističnih razmer.«

— Jaz zdaj ožim vprašanje na politične javne funkcije.

»Jaz pa mislim isto kot prej.«

— Kako?

»S precej večjim naporom kot jaz, s precej več samoodgovodovanja v materialnem smislu, kajti samoodgovodovanja, in to ne v materialnem smislu, sem tudi jaz dosti doživel, takó.«

— Imate kakšne dokaze?

»Seveda jih imam, nisem rekel večina, ampak, da so tudi iz delavskih razredov prišli na položaje.«

— Pa so iz topnih gnez tudi?

»Mislim, da na položaje pridejo eni in drugi, da pa do položajev pride prema lo ljudi iz nižjih socialističnih slojev.«

— Zakaj?

»Zato, ker so kanali te vertikalne drže v naši slojevitvi družbi malo deformirani.«

— Ne tako teoretično, ali se da povedati bolj razumljivo, bolj neposredno?

»Delitev delovnih mest v družbi prema lo temelji na resnični sposobnosti in delu, in dohodki so prema lo utemeljeni z delom. Človekov položaj v družbi je vse preveč statusno opredeljen.«

— Proti temu se vi borite?

»Točno, točno, točno.«

— Se vedno vztrajate pri tem, da udarna borba ni potrebna?

»Se vedno, zato, ker bi udarna borba v tem trenutku najverjetneje postavila situacijo na glavo tako, da bi se v tej, na glavo postavljeni situaciji znašle na dnu in v omejeneh delovnih možnostih tiste sile, ki so si nakopali na najrazličnejše načine znanje in sposobnost za družbeno delovanje in, ki so te svoje sposobnosti v največji možni meri pripravljene posvečati kategorijam, ki so sedaj na dnu. Situacija torej ne bi bila zgolj obrnjena na glavo, obrnjeni bi bili mnogi nosilci, ki danes pomenijo perspektivo za vse.«

— Kako nosilci?

»Napredna inteligence.«

— In zakaj naj bi bili ti prizadeti?

»Kolikor gre za revolucionarno akcijo, bi se najbrž sile zamenjale, če ne, nima pomena. Mislim pa, da danes obstaja predvsem problem novih rešitev. Mislim, da napredne sile v naši družbi nimajo dobra izdelane osnove, na kateri bi mobilizirali vse, kar je v naši družbi naprednega. Mislim, da je omejevanje zanje v družbi osnovni problem.«

— Ali bi bili ti nosilci zamenjani, ta napredna inteligence?

»Očitno vsak, ki uporabi revolucionarno akcijo, ima to za dokaz, za izraz udarne akcije, s tem hoče nekaj spremeniti, če ne akcija nima smisla.«

— S tem, ko pravite, da bi bila zamenjana napredna inteligence, najbrž štejetе ljudi, ki bi izvedli udar, za nazadnjake?

»Jih, jih, samo morate dati dosti prostora za pojasnitev misli. V družbenih razmerah, kjer položaj obvladujejo napredne sile, se nujnost udarne akcije izkazuje kot racionalna samo proti sistemom, ki ima položaj v rokah in to pri nas so napredne sile.«

— Je to definicija, je to aksiom?

»To je aksiom.«

— Mi lahko poveste, kdo so te napredne sile?

»Te so del članov ZK in del nečlanov ZK. V socialnem smislu pa se nahajajo v vseh slojih, ni jih mogoče fizično opredeljevati.«

— Kakšen je element naprednosti, kako se kaže?

»V naših sodobnih družbenih razmerah se naprednost kaže v dilemi: parcialni in globalni interes, kratkoročna in dolgoročna odločitev.«

— Tu je treba pojasnitve.

»Mislim, da je napreden tisti, ne glede na socialni izraz, ki je sposoben ugotoviti, s kakšnim dejanjem, jaz vam zelo fizikalno predstavljam, pa moram malo, na kakšen način bo res pridobil tisti delež v družbi, ki mu gre.«

— Delež v kakšni obliki?

»Delež v materialnem, duhovnem in političnem smislu, ki mu gre. V sedanji konstellaciji družbenih sil bi se moral nekdo nečemu odreči, nekdo pa bi moral nekaj pridobiti. Tu ni objektivnih kriterijev, stvar družbene konvencije je, kolikšen delež naj komu pripada, glede na njegovo delo. Mislim, da bo revolucionarni sistem tisti sistem, ki bo v celoti omogočil takšno konvencijo. Tudi ta sistem bo treba izboriti.«

— Zanima me, ali sem napreden ali nazadnjaški človek, če rečem, da je treba mnoge nosilce zamenjati, ker je družba v zagati prav zaradi nosilcev? Recimo, mnogi nosilci, ki odločajo ali odločilno vplivajo v družbi, so preživeli že, recimo, štiri reforme, sploh so sprejemali odločitve o reformah, in posledice njihovega delovanja so zdaj dobro vidne in ugotovljive?«

»Napreden, a rahlo neinformiran. Strinjam se, da pri nas odgovornosti skorajda ni. Drugič, mi verjetno naših neuspehov ob raznih reformah ne moremo pripisati zgolj pokvarjenosti ali neodgovornosti posameznikov. Verjetno bosanskih rudarjev, skopskih železarijev, djerdapskih židarjev ne moremo imeti za pokvarjene ljudi, pa vendarle so bili zagreti za vse pritiske, ki so se usmerjali na federacijo in, ki so prispevali k neuspehu reforme.«

— So ti krivci?

»Zaradi tega je prihajalo do vedno novih emisij, zato je prihajalo do neurejenosti našega ekonomskega sistema, ki je destabiliral v ekonomskem in političnem smislu velik del ljudi in delovnih organizacij.«

— Samo projekti so tisti, ki so vse podrli? Oziroma, vse se spusti na delavce?

»Verjetno bi bilo treba vprašati naše politične predstavnike v Beogradu, v kakšnih razmerah so se ti projekti spremeli.«

— Na kaj ste mislili, ko ste rekli: razmere?

»Licitacije, pritiski, izsiljevanje.«

— Kako mislite, izsiljevanje?

»Izsiljevanje, manipulacija, mahanje z mnogimi argumenti, ki pa samo to niso bili, so pa relevantni zbujni strasti in politične špekulacije.«

— Ta pa na delavce krivdo vali, bo rekel kdo, in ta se nalašč zelo megleno izraža in diplomatsko, to pa jaz mislim.«

»Nesporno dejstvo je, da pretirana emisija povzroča inflatorne tendence, nesporno dejstvo je, da je na osnovi takih pritiskov prihajalo do pretirane emisije. Ne mislim, da prej našteti neposredni proizvodnici niso zaslužili takšne družbene pomoči. Mislim pa, da v Jugoslaviji niso takšne sistemske razmere, v katerih bi se lahko demokratično ugotovilo, kdo takšno pomoč potrebuje. Ustavni amandmani te razmere napovedujejo. Ustavni amandmani v kritični situaciji železarijem, rudarijem, židarjem načrti ne bi pomagali kaj pride. Treba je stvar začeti pri začetku in zato gremo v ustavne amandmaže z nekaterimi hipotekami, ki jih z ustavnimi amandmaži ne moremo rešiti, temveč z nekaterimi izrednimi ekonomskimi ukrepi, finansiranje proce Beograd-Bar, finansiranje namakanega sistema v Makedoniji. Ne rečem, da ti objekti niso potrebeni, toda no ustavnih amandmažih bodo o njih odločali vsi ljudje Jugoslavije in njihovo koristno uporabo bodo nadzirali vsi ljudje Jugoslavije. To razumem pod enotnim jugoslovanskim trgom.«

— Včasih, kadar gre za občutljive stvari, spominjate svojo govorico v tipični politični jezik, to je pa jezik, v katerem ne moreš prijeti ne začetka ne konca, ampak samo sredino. To je vprašanje?

»Mislim, da ima vsakodan področje dela svoj jezik, tako tudi politika in midva sva ob najobčutljivejših vprašanjih govorila o političnih vprašanjih. Politični jezik ni enostaven, ker ni enostavne politike. Kdor v politiki pričakuje enostavne rešitev, bo nezadovoljen. Politika je delo ljudi z ljudmi. Pa vendarle mislim, da je nazadnjaška gospodarska zbornica v dodeljevanju Kraljigerjev načrad mnogim direktorjem, ki beležijo poslovne rezultate, a nikakršnih samoupravnih, kar pomeni, da tudi po-

»Ja, se še spomnjam, takrat precej po vojni, kene, je risala take ogromne plahte, kar na ovojni papir...«

»Hahahaha, pa ja, ko pa nisva imela denarja...«

»Pa imaš te reči še spravljene, ali se je razneslo?«

»Se, še, pridi si enkrat pogledat.«

»Bom, s čim je že risala, s tušem?«

»Z ogljem, z ogljem.«

»A, točno, z ogljem, se spominjam, da je bilo nekaj črnega na belem, take, take, no, mikelandželovske figure so bile gori.«

Nazadnje se je govorilo še o tem:

»No, saj tukaj je prijetno. Bom še kdaj prišel, seveda čisto neobvezno. Pa k tebi bom enkrat prišel, da se bova kaj sama pomenila, ko ne bo teh mladičev, kene, zraven.«

Potem vstanejo in si dajo roke. Nazadnje vstanem še jaz, in ko dam roko, rečem: »Zelo me je veselilo, zelo.« Tega tudi nikoli ne rečem, taka navada ni moja. Potem da na glavo klobuk in gre.

Kaj sem rekel na začetku?

poslovni rezultati ne bodo dolgo trajali.«

— Poslovni uspeh je ne glede na njegovo vrednost zaradi tega nič?

»Očitno je šel ta poslovni rezultat na račun nekoga, na račun standarda delovnih ljudi, na račun možnosti za ustvarjalno delo ljudi, na račun njihove perspektive, kajti treba je vedeti, da se da poslovni rezultat v naših neurejenih tržnih razmerah in v naši neurejeni gospodarski strukturi doseči tudi na račun produktivnosti tretjega. In konec concev, odnosi med ljudmi so cilj, poslovni rezultat pa je sredstvo.«

— Tisti ljudje, ki misijo, da se dā z udarnimi akcijami zboljšati družbeni red, so to nazadnjaški ljudje?

»V globalu ja, v mnogih konkretnih primerih pa ne.«

— Konkretni primeri me zanimajo ves čas.

»Ja, profesorji, ki razlagajo učencem, naj se učijo, s politiko pa naj se raje ne ukarjajo. Nujnost udarne akcije v tem primeru razumem tako, da se tu ni več kaj prepričevati, ker je očitno, da gre za ljudi, ki želijo iz dijakov narediti fahidioce.«

— Udariti po teh učiteljih?

»Da, udariti.«

— Zoper tiste, ki na račun poslovnih uspehov jemljejo samoupravljaljske pravice, tudi udariti?

»Tudi, tudi.«

— Kako udariti, pravzaprav, s čim?

»Bom povedal. Mislim, da bi jih bilo treba zamenjati, a bom pojasnil naprej. V našem demokratičnem sistemu je zato potreba volja kolektiva. Ni mi žal, da je naš sistem demokratičen, ampak mislim, da bo trajalo precej časa, preden bodo kolektivi pripravljeni storiti take udare.«

— Jaz pa mislim, da ne bi bilo treba doliči časa, da bi bilo treba dati samó znamenje?

»V Sloveniji vlada ozračje pretirane navezanosti na nekatere močnejše delovne organizacije, ali bolje, na njihove direktorje, ki bojda lahko rešijo našo nezavidljivo gospodarsko situacijo. Nekateri od teh direktorjev to zaupanje v celoti opravičujejo, razumem tudi nujnost razvoja na osnovi novih propulsivnih panog, toda spet in spet trajnih rezultatov ni in jih ne more biti ob odhaljanju samoupravljanja.«

— Kako si predstavljate ta udar? Pričelo delavci in rečejo: marš ven! No, jaz zdaj govorim čisto po domače, neuradno, ko rekel.

»S tem, ko sem rekel, da morajo zamenjati svoje direktorje, ki zanemarjajo samoupravljanje, čeprav se trenutno morda rojevajo dobri ekonomski rezultati, predpostavljam, da so bili po prejšnji naporu po spreobrnitvi direktorjev zmanj predpostavljam tedaj tudi pripravljenost za to, da direktorje odstranijo. To pa je v bistvu spet prepričevanje, paže se to še tako zdi udar.«

— Nasilje to ni?

»Ni. Udar, ki mislim, da je danes nujen, je večja odločnost v prepričevanju.«

— Vi ste najbrž kot človek tudi proti nasilju?

»Ja, sem, ja, ja.«

— Zakaj? Ste se kdaj analizirali? So bile slabe izkušnje?

»Nimam nobenih slabih izkušenj. Mislim, da nasilje ničesar ne reši. Nasilje pride prav proti nasilju, ki skuša iztrebiti ne-nasilne.«

— Ste tudi proti vojnam nasprotnik, ver-

jetno, kajne?

»Jaz nisem pacifist. Mislim, da bi se boril, če bi me neko jutro zbudila ruska koračnica ali italijanska govorica pod oknom, in prav je, da se Vietnamci borijo.«

— Kaj pa, če bi bila uradna linija takša, da Rusi vkorakajo, kaj pa potem?

»Zame je to absurdna predpostavka.«

— Tega ne razumem, pravzaprav niti nočem razumeti?

»Mislim, da kakorkoli stvari obrnemo, ni v interes Jugoslavije, da bi vanjo prikorakal kdorkoli, in da v našem sistemu političnega odločanja nihče ne more takšne odločitve sprejeti.«

— To so zanimive stvari, kasneje bi vas rad še spraševal o Rush in o takih nepacifističnih zadevah. Zdaj pa tole: ali je nasilje, če gredo študenti na ulice in demonstrirajo, recimo, zaradi podražitve mleka?

»Ni nasilje.«

— Ampak, kljub temu pa so elementi nasilja notri, v takih sprevodih, je tako?

»Drugače je zame to stvar, ki ne koristi in ne škoduje.«

— Zadeva je neutralna?

»Nevtralna glede na vzroke, ki so pripeljali do podražitve mleka.«

— Ali velja udar delavcev zoper direktorje tudi za politični svet, mislim, se da postopek prenesti tudi v politični svet?

»To velja za vsako delovno mesto.«

— Tudi za politični svet?

»Tudi.«

— Kako lahko s prepričevanjem deluješ?

»S prepričevanjem.«

— Kako?

»Ja, s prepričevanjem. V političnem kot v vsakem svetu velja razmerje sil. V končni posledici razmerje sil teži na prepičanju. Položaj človeka, ki ima vsajeno takšno ali drugačno prepričanje, njegova podpora takšni ali drugačni politični usmeritvi, je rezultat prepričevanja celotne družbe. Očitno naša družba sprejema takšno razporeditev ljudi, kakršno imamo. Sveda to ni statična slika. Pomemben je faktor časa, ki je potreben, da sile, ki z obstoječo strukturo niso zadovoljne, prepičajo družbo o nujnosti spremembe: z novimi zakoni, z ekonomskimi ukrepi itd.«

— Stoletja se bomo prepričevali, komunizem bo čez milijon let?

»Po moji logiki komunizma ni pričakovati čez milijon let. Moja logika mi ni sposobna dati odgovora na vprašanje, čez koliko časa bo komunizem. Na vsak način pa so premiki, ki dokazujojo, da se komunizmu bližamo ob sicer mnogih konkretnih odstopih.«

— Konkretni odstopi, kateri so, recimo?

»Organiziranost kmečkih zadrug, skromna beseda kmeta v njih, to trenutno kmetia ne približuje komunizmu.«

— V redu. Ali lahko ljudi, prežete s položajno slastjo, pripravimo do odstopa s prepričevanjem? Glejte, mnoge vplivne nazadnjaške strukture ne odstopijo, ne gredo v pokoj, in to ne zato, ker so potrebne, ampak zato, ker so prežete s slastjo sedenja na položaju, ki ga imajo že ne vem kako dolgo.

»Da, toda s prepričevanjem koga, ko ga je treba najprej prepričevati? Predvsem je treba ugotoviti, če so te strukture odveč resnično večini prizadetih ljudi in ne morda samo tebi ali meni.«

— Mogoče gre to tudi z referendumom?

»Ne, ampak na osnovi razgovorov in na osnovi tega, kako te strukture do koga delujejo. Če so nekatere strukture zdaj odveč tebi in meni, to ne pomeni, da so zdaj odvečne tudi drugim, in ne bi bilo principielno, če bi jih zamenjali zaradi načju.«

— Kaj pa, če midva veva, da so strukture nazadnjaške, ampak večina ni tega mnenja, prepričana je o naprednosti in koristnosti struktur, toda midva imava, vzemiva, prav, ker to se dogaja, da kdo sprevidi pred drugimi, kaj pa zdaj?

»Ne vem, ne vem.«

— Kakšen je zdaj recept?

»Prepričevati morava ostale ljudi in dosegati, da se večina z določeno strukturo ne bo več strinjala. Ampak, naprej, ravno tako morava biti midva izpostavljena prepričevanju, da je taista struktura v redu, a da ni ustrezna tista, ki namega ugaj. Rezultati teh diskusij so kadrovske spremembe v naši družbi, kajti za vsako strukturo, za vsakim posameznikom posredno ali neposredno obstaja interes. Neposredno tako, da nekdo nekoga neposredno podpira, brani ga posredno tako, da demokratizacija naše kadrovske politike poteka tako počasi.«

— Praktično, kako se naj to počenja, to prepričevanje?

»Morda je moja predstava o družbi preveč komplikirana. Toda mislim, da je za zamenjavo neke strukture treba doseči večinsko mnenje o tem.«

— Kako? Recept bi rad, to tu ste mi že povedali.

»Najin delež pri tem je v tem, da ob sleherni priliki ljudem predvičujeva delo kot vrednotu in, vidite, spet sva pri etiki.«

— Konkreten recept me zanimal, kako naj prepričujem, da je ta struktura nazadnjaška, kako naj, recimo, kmetske prepričujem, s kakšnimi besedami, da je vrla nazadnjaška?

»Dokažite jim, ljudem, da bi vrla lahko storila za njih več, kot stori. Lahko imate celo prav, to pa še ne pomeni, da boste ljudi v to tudi prepričali.«

— Kaj pa, če me dā vrla v zapor?

»Mislim, da je to v naših slovenskih razmerah tako neznačilen pojav, da nanj ni mogoče abstraktno odgovoriti. Ko boste povedali, kaj je slovenska vrla zaprla, vam bom povedal, kaj mislim o tem. Jaz vam moram tu še nekaj odgovoriti...«

— Jaz zdaj premišljujem o tem, kdo je v zaporu.

»Ljudje smo inertni, radi imamo zanesljive stvari, vrabcu v rokah, in zato je vsaka oblast nujno sinteza najrazličnejših pogledov. Oblast je taka, kakršno narod zasluzi. Mislim pa, da je značilnost socialistične ureditve v tem, da v njej obstajajo možnosti, da je narod dinamična kategorija, v kateri je mogoče prepričevanje o tem, da oblast ne ustreza več, da jo je treba zamenjati.«

— Skupina praktikov in teoretikov ne bi težko prepričala ljudi, da je ta oblast zastrela in nenapredna?

»Mislim, da to ni res.«

— Kaj ni res?

»Ni res, da bi skupina agitatorjev uspeila. Tisoči in tisoči manj sprehinj teoretičkov in praktikov bi dokazali bolj sprehinj, da naša oblast rezultate daje, da pa seveda ni idealna.«

— Nič pa to ne pomaga, če se socialne razmere večini ljudem poslabšujejo.

»Seveda ne, zato ne ostanejo pri tem

Jaz mislim, da je treba na današnji stopnji razvitiosti ljudi prepričevati, in sploh ne mislim, da je to enostavno delo. Bolj enostavno je biti nasilen in se po izvršenem nasilju znati pred istimi nerešenimi vprašanji.

— Katera je tista stopnja razvitiosti, ko lahko uporabljajo nasilje?

»Zasebna družbena lastnina nad proizvodnimi sredstvi kot prevladujoča kvaliteta. Mi imamo zasebni proizvodni sektor, a tvori le majhen del v procesu proizvodnje.«

— Razočaran sem nekako. Zakaj, zdaj nisem prepričan, da bo zveza mladine tista udarna organizacija gibajočih se množic, ki udarja v zidove položajništva, ob pozabebijanje oblasti, ko postanejo položaji zasebnih, čeprav so ustanovljeni zaradi družbenih koristi. Kaj boste odgovorili?

»Vsekakor, kdor pričakuje od politike spektakularnih dogodkov, mora biti razočaran. Danes je politika splet neštetih drobnih, vsakodnevnih, trdovratnih anomimnih spopadov, ki terjajo ogromno energije, a rodijo malo rezultatov. Mislim, da je tako prav. Človek se ne dà na hitrico prepričati.«

— Gotovo se da hitreje doseči, bi rekel, zmago novega z energijo, ki jo ima v sebi gibanje množic.

»To ni prepričevanje človeka, to je osvojitev človeka. Nam pa ne gre za osvojitev koga.«

— Jaz mislim, da je danes potrebna osvojitev, ker dobro vidimo koridorje, po katerih prihaja k nam zahodni, kapitalni vpliv. Vas sem slišal govoriti angleške besede v pisarni.

»Morate tudi povedati, kaj sem rekel v angleščini?«

— In the office, in O. K., to se spomnim!

»Včasih mi uide very well. Naj začnem od zadaj. Angleščina mi je kot jezik izredno všeč. O. K., very well so moje muhe enodnevnice, kot je muha enodnevница izraz: v redu. Zame je muha enodnevница, če zadnje čase ljudje govorijo, ta slika je pa v redu, prej so in pozneje bodo govorili, ta slika je zelo lepa. Kapitalni odnos je odnos osvajanja. Izbijati ta klin z drugim klinom pomeni za nas, za socializem zanesljiv poraz.«

— Kako to veste?

»Za osvajanje ljudi, s čimer razumem propagando, podkupovanje, manipulacijo, imamo precej manj sredstev kot zahodni ali vzhodni osvajalci. Če bi se spustili v osvajalne vojne, bi bili nujno poraženi.«

— Stalin ni bil poražen?

»Stalin bo poražen. Premagalo ga bo prepričevanje neosvojenih ljudi. Ne odrekam se osvajanju zato, ker imamo kot majhna dežela malo možnosti v osvajalskih vojnah, temveč zato, ker marksizem komunistično vizijo osvojenih ljudi ne potrebuje, celo več, izključuje se z njimi, in potrebuje svobodne ustvarjalne ljudi.«

— Toda, prepričevalni čas je počasnejši od časa, v katerem se bo pri nas zakoličil kapitalni odnos. Kako ravnati zdaj?

»Kapitalni odnos je redno prisoten v nekaterih obdobjih naše družbe, postal pa ne bo prevladujoča kvaliteta, dokler način naše družbene produkcije ne postane kapitalen. Da pa se to ne bo zgodilo, vidim jamstvo v ustavi, ki kot akt prisile one-mogoča vračanje nazaj. Za ta akt prisile smo se dogovorili, je zgoj zabetoniranje naših, že osvojenih pozicij.«

— Rad bi od vas nazorno navodilo, kako je treba čisto praktično izvajati prepričevalni postopek?

»Treba je začeti pri najnižjem sodelavcu, prepričati njega, in potem, da morata prepričevati naprej in tako dalje. Izrabiti je treba slcherno priliko, formalno in neformalno, sestanke in vožnje v službo, treba je pisati in tako prepričevati, treba se je obnašati dosledno svojim načelom. Verjetno ni treba vsakomur razlagati svoje celotne življenjske filozofije, toda v vsakem pogovoru in dejanju ji je treba biti zvest.«

— Vi tako ravnote?

»Ja, vedno. Jaz izpopolnjujem in uresničujem svoje prepričanje noč in dan. Mislim, da je vredno razpravljati z vsakomur, in glej absurdno misel, zdi se mi, da v naši družbi premalo razpravljamo, ostajamo na površini.«

— Ali naj zveza mladine postane udarna organizacija, organizacija, ki bo šla tudi na ulice, ki bo šla skozi podjetja, ki bo dobesedno trkala na vrata ljudi, ki so zagrešili nedemokratičnost ali prisvajanje družbenega položaja, ki bo neosveščene delavce na kraju samem, denimo, v proizvodni dvorani osveščala s svojo množično navzočnostjo, skratka, da bodo člani te organizacije v udarni akciji brez nasilja?

»Mislim, da zveza mladine mora biti udarna organizacija. Udarna bo toniko, kolikor mladim v zvezi mladine bo o nujnosti tega prepričanih. Vse bom storil za to, da bo ten čim več. Zveza mladine mora biti kritična do vsega svojega okroja. Delovati mora tam, kjer je lanko učinkovita. Zato zveza mladine ne bo demonstrirala po ljubljanskih ulicah, naj bodo strukture v delovnih organizacijah do mladih boj odperte. Ce pa ze bo zaradi tega demonstrirala, se bo zavedala, da s tem na problem zgolj opozarja, da pa mora za razresitev se mnogo mnogo storiti.«

— Trkanje na vrata nazadnjenskih volij in njihov izgon s položajev, osvesčanje delavcev na kraju samem, recimo, v proizvodni dvorani, če je treba, tega ne?

»Točno, samo na kraju samem, na kraju problemov samih je treba delati, v proizvodni dvorani morajo tisti mladi ljudje, ki so prepričani, da je vodstvo slab, prepričevati o tem tudi druge, kolikor tudi sami niso že v večini.«

— Premišljujem, če vaša stališča o udarnosti in neudarnosti, o nasilju in ne-nasilju ne izvirajo tudi iz previdnosti? Ste previdni?

»Na vsak način sem bolj umirjen kot ne. S previdnostjo človek vedno nekaj čuvava in zdajle mislim, da sem pripravljen zelo previdno čuvati svojo idejo, ali zakaj previdno? Gre za to, da je zame izhodišče moja ideja in, da se bojim za idejo bolj kot zase. Moram pa priznati, da doslej še nisem bil postavljen glede tega v nobeno kritično preizkušnjo.«

— Borbenega duha nimate v sebi, ker stvari zožite in pravite, da borbeno organizacije ne bo?

»Mislim, da sem se se zelo borbeno pripravljen zavzemati za svoja stališča, da je takšnih ljudi premalo, da se zato razvijamo počasi in ne zato, ker bi nam manjali pretepači.«

— Jaz mislim na ideoološko trdne pretepače, če je že ta beseda?

»Jaz pa mislim na ideoološko trdne prepričevalce.«

KRISTALNA VAZA iztok geister

1. Kič je razložljiv iz umetnosti (ven) ne zato, ker je nasprotje umetnosti (ne-umetnost) ampak zato, ker je strukturi komponenti umetnosti.

1.1. Umetnostni izdelek je strukturiran najmanj dvostransko: sporočilo in čud.

1.1.1. Sporočilo je informacija iz druge roke.

1.1.2. Čud je progresivna modaliteta informacije, nastale na poti od čuta do čusta.

1.2. Neumetnostni izdelek — kič je najmanj enostransko strukturiran: sporočilo.

(Kristalna vaza npr. sporoča lepoto. Sporočena lepota ni samorazkrivajoča se lepota, zato se ji ni mogoče čuditi. Opozorilo: navdušenje ni izključeno.)

1.3. Industrijski izdelek je strukturiran enostransko: čud.

1.3.1. Industrijski dizajn je duša industrijskih izdelkov — otipava jim čud. Industrijski izdelki so živi za razliko od kičastih predmetov, ki so brez utripa.

PROBLEMI
PROBLEMI
PROBLEMI
PROBLEMI

2. Priča smo razpadu umetnosti na kič in industrijski dizajn. Definicija kiča: Kič pomeni realizacijo umetnostnih motivov, ki pa je potvrdjena zaradi hipersenzibilnosti oziroma stilne neprimernosti. (Knauers Lexikon).

Definicija industrijskega dizajna: Industrijski dizajn je takšna dejavnost, ki odreja oblikovne kvalitete industrijskih izdelanih predmetov. Te oblikovne kvalitete vključujejo tudi zunanje oblike, vendar se prvenstveno nanašajo na tiste strukturalne in funkcionalne odnose, ki nek sistem pretvarjajo v koherentno celoto. (ICSID).

3. Naravni iznajdkti (cvetje itd.) so bili vedno izven umetnosti. Naravni dizajn ustvarja njih čud.

P. S. Preganjanje kiča predvideva kulturni genocid!

TEŽAVE (SPO-) RAZUMEVANJA (odgovor janžekoviču) ivan urbančič

Odgovarjam na vprašanje, ki ga Janžekovič zastavlja v polemičnem zapisu »**Kako je s slovenskim modrosvojjem?**« (Nova pot, št. 10–12, 1970), v katerem omenja moj članek »**O slovenstvu in filozofiji**« (Problemi, št. 91–92, 1970). Janžekovič mi očita, da sem se na »čisto nemogoč in povsem nerazumljiv način« spotaknil ob njegov pred leti objavljeni članek z istim naslovom (Nova pot, 1967, str. 439–66). Vprašanje, ki ga v zvezi z mojo pripombo

o tem članku Janžekovič postavlja, je. »Kako je mogel Urbančič zapisati kaj takega, mi je uganka«.

Naj pri odgovoru na to vprašanje izhajam iz zadnjega stavka omenjenega Janžekovičevega polemičnega zapisa, kjer on meni, da bi bilo dobro, če bi »najprej poskušala drug drugega razumeti, potem pa pisati v duhu dialoga«. To sprejemam in to naj velja. Toda razumevanje kot pogovorjenja, pisanja, pogovarjanja, razpravljanja ipd. je najbrž nenavadno zapleten fenomen, kar ve vsak, ki se je vsaj malo seznanil s hermenevtiko. O tem me neposredno prepričuje tudi Janžekovičev polemični zapis.

Najprej moram povedati, da svoje pripombe o Janžekovičevem članku nikakor nisem razumel tako, kakor jo je razumel on. To razliko razumevanja se mi zdi sedaj prav težavno pojasniti, ne da bi začel v preobširna razglabljana. Lahko samo opozorim na nekatere reči. Najprej na to, kako pojmujem **ideologijo** (o tem sem pisal v Problemih št. 83–84, 86, 87, 88); da je na to, da razumem neosholastiko v dočasnem smislu kot ideologijo (kar sem poskusil pojasniti v članku »O slovenstvu in filozofiji«) in nazadnje na to, kako sem razložil notranjo zvezo med slovenstvom kot specifičnim narodnim gibanjem in njegovo filozofijo — posebej neosholastiku.

Vse to — tu le omenjeno — priča o mojem pojmovanju, da je za slovenstvo, fakšno, kakršno se kaže iz njegove zgodovine (in drugačnega pač ni — o željah ni, da bi govorili), neotomizem ali neosholastika **zares** bila njegova avtohotna »filozofija«, zrasla iz njegovih takih taj. Kaj hočem s tem povedati? Mar ne vem, da je bil tomizem uvožen na Slovensko, kar priznava tudi Janžekovič, in da bi torej ne smel govoriti o tem, da je zrasel iz pravih tal slovenstva? In vendar to lahko v nekem smislu govorim. Ta »neki smisel« mi pokaže, če se vprašam, zakaj pa se

* Naj mimogrede pripomnim, da se mi zdi raba besede **modroslovje** za filozofijo več vidikov neustreznata. 1. Beseda »**modroslovje**«, če z njo mislimo na filozofijo, že principiarno zabrisuje zares neodpravljivo razliko med filozofijo in znanostmi, saj pravimo npr. »družboslovje«, »naravoslovje« ipd. Če sedaj rečemo še »modroslovje«, razvrščamo s tem že co ipso filozofijo med te znanosti, kar pa — zgodovinsko in principialno gledano — nikakor ni mogoče, ne da bi a) ali posili pomena, ki ga imajo moderne znanosti, b) ali posili nepoljubni pomen filozofije, ki nikakor ni znanost v modernem pomenu besede, c) ali povsem zameglili razmerje med filozofijo in znanostmi. 2. Razen tega tudi prevod besede **philosophia** z »modroslovje« ni besedno pravilen, če nakazuje »philos« — »ljubezen« in »sophia« — »modrost«. »Modro-slovje« je tedaj tavtočka vtorba: »modrost« pomeni že »vednost«, ki je izvorno govorna, torej »slovje«; pomensko je »modro-slovje« zato »slovenske-slovje«, kar pa ne ustreza besedi **philosophia**. 3. »Filozofija« je mednarodni termin, ki je tudi pri nas postal zelo domač in splošno v rabi. Tudi Nemci so opustili svoje posebno ime »die Weltweisheit« in splošno uporabljajo »die Philosophie«. Kratko malo ni pravega razloga za neprimerno slovenjenje besede **philosophia**, razen če ne želimo biti trmasti lokalni puristi.

je ravno takrat na Slovenskem tako hitro, tako izključno in za toliko časa (recimo od 1880 do prve svetovne vojne) uveljavila neosholastika, ne pa katera druga »filozofska smer«, ki jih je bilo na svetu vedno dovolj? V prispolobi povedano vprašujem, katere so bile tiste posebne »moči« na »tleh« slovenstva, da je samo tovrstno same tako hitro vzklilo in se tako močno razraslo in spodnirilo vse drugo? Omenjene »moči« v tleh slovenstva sem poskusil razložiti v svojem članku in tega ne bi ponavljalo.

Ce je torej slovenska neosholastika v tem smislu **avtohtona** zrasla iz tal **takega** slovenstva, je tudi razumljivo, zakaj sem zapisal: »Ubogi slovenski narod!« Ta vzklik je rečen s stališča **zahteve** naroda po udejanjenju sebe kot dejanskega subjekta, zahteve, ki je lastna novoveškim narodnim gibanjem. Kot tak ta vzklik pove: slovensko narodno gibanje se v vseh svojih aktih (od katerih je eden tudi njegova »filozofija«) samo onemogoča na svoji poti k svojemu »cilju« — **subjektnosti**. V zadnji opombi torej nočem reči, da **Janžekovič** misli, da je neosholastika avtohtona slovenska filozofija, temveč jaz sam to mislim, **kako** to mislim, je razvidno iz članka.

Moja pripomba k citiranim Janžekovičevim besedam o Vebrovi filozofiji torej nikakor neće biti ironična do **Janžekovičevega** stališča (češ za Janžekoviča je edino prava slovenska filozofija tomizem ali neosholastika, kar da mu nepremišljeno podtkim in pred čemer se mora zdaj on upravičeno braniti), temveč je ironična v nekem popolnoma drugem in usodenjem pomenu do **takega slovenstva**. Res pa je, da je moja pripomba napisana tako, da dopušča tudi Janžekovičeve razumevanje, čeprav tak pomen ni bil njen izrecni namen in bi bilo to iz pozornega branja mogče zaznati.

Poglejmo še, ali je moja »uporaba« Janžekovičevih besed res tako »čisto nemogoča in povsem nerazumljiva«, kot pravi on. Se mar njegova misel, ko se vprašuje, kako je s slovenskim modroslovjem, ne giblje v razponu razlikovanja slovensko-neslovensko modroslovje, v razponu uvožena-avtohotno zrasla slovenska filozofija? Tak **način razmišljanja** mora kmalu ugotoviti, da so bile vse med Slovenci razširjene filozofske ideje uvožene (kar bi veljalo za večino evropskih narodov). Ce pa so bile **vse**, tedaj postane tak način razmišljanja brez pravega smisla. Do neke mere smiselnost postane še vprašanje, zakaj je bila »sprejeta« ravno ta in ne **ona** filozofija in ali je to v kaki zvezi s celotnim zgodovinskim žitjem in bitjem »sprejemajočega« ljudstva ali pravzapravnega naroda, kar nam daje vpogled v to, da je tako »sprejeta« filozofija vendarle **avtohtona**. In vendar sam Janžekovičev **način premišljanja** na relaciji slovensko-neslovensko modroslovje že implicitne (s takšno začasitvijo samo) predpostavila možnost nečesa takega, kot je avtohtona — v naslednjem smislu: docela neuvožena, tako rekoč slovenskemu ljudskemu značaju po naravi prirojenja — filozofija; predpostavila to, čeprav Janžekovič pravi, da je predmetna teorija kot uvožena vendarle **postala** slovenska. Taka nezgodovinska začasitev vprašanja namreč neogibno prikrije vprašano stvar. Zdi se mi, da taka začasitev premisleka lahko izvira le iz nepristnega, zunajfilozofskega obravnavanja filozofije. Zato sem v kontekstu premišlja-

nja, ki ga navaja Janžekovič v svojem zapisu, prav proti takemu **načinu** obravnavave tudi zapisal pripombo: »Se danes hoče Janžekovič... nekakšno avtohtono slovensko filozofijo...« Torej mi tu ni šlo za vprašanje, **katera** filozofija (ali neosholastika, ali Vebrova ali marksistična ali katera druga) naj bi veljala za neuvoženo slovensko filozofijo, sploh mi ni šlo za to, katero Janžekovič proglaša za bolj ali manj slovensko in ali to sploh počne, temveč sem želel samo opozoriti, da je tak **način razmišljanja** docela **nefilozofski**, ki v konkretnem primeru izhaja iz določene ideologije. Prav zato se mi tudi ni bilo treba podrobnejše spuščati v Janžekovičeve razpravljanje, čeprav sem njegov članek — klub njegovi nasprotni domnevi — vendarle prebral.

Z dosedanjimi opozorili sem — vsaj upam — približno nakazal tisti pomenski prostor, ki je odločilen za razumevanje Janžekoviča tako sporne pripombe iz njegovega članka, in opozoril, da je ta pomenski prostor vendarle nekajlik drugačen od tistega poenostavljenega, ki ga podnika Janžekovič. Zato se mi zdi od njega zelo prenaglijeno dejanje tudi tisto gnilo jajce »nezmanstvenosti«, ki mi ga kar hitro vrže v obraz.

Opozoriti moram še na nekaj, kar je v mojem članku Janžekoviču videti grdo. V članku namreč trdim, da neosholastika, kolikor je ideologija, sploh ni zmožna razumeti nobene filozofije. Iz tega je Janžekovič sklepal, da to v zvezi z omembijo njegovega članka leti tudi nanj. Toda iz mojega izvajanja ni nikjer mogoče reči: sholastika ali neosholastika = Janžekovič (ali kdor koli drug). Pravim samo: sholastika ali neosholastika po svojem **principu** in možnostih, ki jih ta princip sam daje, ni zmožna razumeti pristne novoveške filozofije, ne odpira ustrezega vidika načina; nekdo pa je sholastik ali neosholastik samo tedaj in samo toliko, kolikor sprejme nase in spolnjuje tiste zahteve in možnosti, ki jih oni osnovni princip vsebuje in odpica. S tem pa ni rečeno, da kot človek nima nobene prostosti več do omenjenega principa in njegovih zahtev. Zato menim, da zmore Janžekovič razumeti vsako pristno filozofijo samo, kolikor se ne zapre in ne zabubi v neosholastično (ali katero drugo) ideologijo. Pri tem je vsa teža tega pogoja zbrana na možnosti osebnega preboja tega »neo«, po katerem je neo-sholastika ideologija (torej na možnosti preboja ideologije — kar velja danes za vsakogar). Ali Janžekovič ta pogoj izpoljuje, ne vem zagotovo, še posebno, če premislim naslednje.

Stvar ustrezega horizonta razumevanja (t. j. hermenevtike) je namreč tudi to, kako Janžekovič speli »per absurdum« temeljno novoveško metafizično stališče subjektivitete subjekta, ko hoče to subjektiviteto in samopostavljeno evropskega človeka razumeti iz abstraktne populne samovolje **izoliranega** posameznika in tako osmešiti to »absurdnost«, češ: Urbančiču pač ni treba brati mojega članka, saj — po teh »teorijah« — »sam odloča o tem, kaj je Janžekovič napisal in česa ni napisal«. Vprašam: le po čem se to Janžekovičeve »stališče« do pristne novoveške filozofije razlikuje od tistih zelo tipičnih slovenskih neosholastičnih »stališč« Aloisa Schliora, Franca Kosca, Ivana Juriča, Luke Jerana, Andreja Pavlice in stališč drugih naših neosholastikov do novoveške filozofije, ki sem jih nekaj omenil v svojem

članku in ki odkrivajo **popolno** samoizključenost teh avtorjev iz možnosti pristega odgovornega razumevanja novoveške filozofije, njihovo ideološko zaprtost? Ali Janžekovič resno misli, da s takimi »bleščimi duhovitostnimi« lahko prizadene **zgodovinsko** nepoljubno novoveško metafizično stališče? Če gre samo zato in za moje neznačne poskuse in se me je hotel Janžekovič samo nekoliko privoščiti, se takoj vdam. Prava reč! Toda kako bo s tem novoveškim metafizičnim stališčem samim, če si ga — **recimo** — nisem po naključju jaz le izmisli ali če to stališče (ki povrhu ni »moje«) morda celo nosi našo dejansko zgodovino kot dobo moderne tehnike z vsem, kar ta doba »vsebuje«? Reči hočem, da so take duhovite parade danes nesmislene v pristni filozofiji, da pa so smiselne v ideoloških sporih, kjer gre predvsem za pridobivanje pristašev.

Korigirati moram še neko Janžekovičeve trditev. Ni namreč vodilna misel moje razprave ta, da je »narodna gibanja omogočila in sprožila novoveška filozofija z Descartesom na čelu«. Govorim le o tem, da je novo zgodovinsko **samorazumevanje** evropskega človeka, ki ga utemeljeno izreka novoveška metafizika subjektivitete od Descartesa naprej, tisti »prostor«, v katerem se narodna gibanja lahko sprožijo in godijo. Ne mislim torej, da je »preokret v modroslovju šele omogočil narodna gibanja« (kot povzema Janžekovič), temveč pravim, da tako ta filozofija in novo človekovo samorazumevanje kakor tudi narodna gibanja (in s tem meščanstvo, znanost, tehnologija, tehnika itd.) prihajajo iz bistveno istega usodnega **izvira**, ki ga tu ni mogoče bližje določati. Prav zato tudi ne bi bilo mogoče reči, da je bila ta filozofija kak »odraz« takih narodnih gibanij in vsega prej omenjenega. Pri tem mi ne gre za kake dlakocepne distrikcije, temveč za tisto bistveno, kar nosi in omogoča razumevanje teh razmerij.

Nazadnje naj povem, da mislim, da je filozofija kakega naroda tesno povezana z zgodovinsko usodo tega naroda (o tem priča moj sestavek »O slovenstvu in filozofiji«, posebno njegov sklepni citat iz Fichtea); toda odločilen je **prav način razumevanja** te povezanosti. Razumevanje te povezanosti je gotovo odvisno od predhodnega razumevanja tega, kaj menimo s »filozofijo« in kaj z »narodom«. In tu se mi vidi, da je začetek razlike med mojim in Janžekovičevim razumevanjem povezanosti naroda in njegove filozofije, če se govorii o »slovenski filozofiji«. Razumeti pomen, ki ga imenuje ime »filozofija«, se pravi iz sprejetja določene eksistencialne možnosti odgovorov na vprašanje, kaj je filozofija. Tak odgovor pa ni poljuben in je z vidika govorjenja o narodu določen celo z dveh strani: 1. iz tega, kar je filozofija vedno že bila kot filozofija, in 2. s strani **naroda**, ki ga pred novim vekom evropske zgodovine, t. j. v srednjem in starem veku, kratko malo ni bilo kot naroda — kot samostojnega in samodejavnega in samovladajočega se subjekta, kot nacionalnega gibanja, ki ima cilj spostavljati se nenehno kot subjekt. In če je **vsa filozofija, vsa evropska metafizika zgrajena na vpraševanju in odgovarjanju o bivajočem v celoti** in o njegovem vrhovnem početu in je prevrat **novoveškega** metafizičnega odgovarjanja na ono vprašanje v tem, da je zanj bivajoče pravzaprav po človekovih subjektivitetih sami spostavljeni kot **objekt**, kot **pred-met** v razmerju do

subjekta kot predstavljajočega (producirajočega!), tedaj je med narodom (subjektom) in metafiziko subjektivitete (kar je vsa novoveška zgodovinsko odgovorna filozofija, ki je v vseh svojih razlikah bistveno **ista**) najtejnje notranja **zveza**, ki v svoji bistveni enozačnosti vendarle dopušča neke moduse (o tem ravno govorim v svojem članku).

Iz rečenega pa lahko zaslutimo, da je evropska filozofija prav v svojem perečinem vpraševanju in odgovarjanju o bivajočem v celoti vendarle **bistveno zgodovinska**, iz česar moremo uvideti, da pri premiestku razmerja med narodom in filozofijo ne odpira katera koli filozofija iz evropske zgodovine zgodovinsko odgovornega vidika, ki bi omogočal ustrezno zagledati to razmerje. In historicistično Janžekovičeve »stališče«, za katerega je filozofija »skupek sestavov, ki si v marsičem, nekateri prav v osnovnih tezah nasprotujejo«, kakor pravi Janžekovič, prav gotovo ne odpira zgodovinsko ustreznegra vidika na razmerje med filozofijo in narodom. Prav tako takega vidika ne odpira nobeno iz katere koli predkartezijanske filozofske pozicije določeno pojmovanje filozofije. Še manj pa to zmore ideologijo. In ker je razumevanje česar koli najtejnje povezano s centralnimi filozofskimi vprašanji in odgovori o bivajočem v celoti, prihaja pri dejanskem spolnjevanju razumevanja do takih težav, kakršne so se pokazale iz podvedanega.

Kako bo torej spričo takih — še vedno netematiziranih — težav razumevanja česar koli razumevnega sploh s **sporazumevanjem** ali tako imenovanim in danes mnogo omenjanim »dialogom«? Ali ni pri nas na Slovenskem zelo blizu »možnost«, da se bo tak »dialog« spremeni v širjenje in »obdelavo« nekakšne »dialoške ideologije« (t. j. trenutnim razmerjem ustrezne ideologije »dialoga«)? Ali bi bila **taka** ideologija dialoga zares kaj **bistveno** drugačna od mahničevske nestrpne ideologije? Ali ne bi bila pristna misel nezačelenatako na eni kakor tudi na drugi strani **takega »dialoga«?**

* O tej problematiki govorim nekoliko podrobnejše v študiji o slovenski filozofiji, ki je sedaj v tisku.

DE BELLO CUDERMANICO taras kermauner

(Nadaljevanje s prejšnje številke)

Vrnimo se spet k Cudermanu in njegovemu članku, ki nam je, priznajmo, priložnost za razpravljanje o nekaterih sirsih zadavah. Iz Cudermanovega že navedenega citata — njegov avtor je danes eden najbolj gorečih ter doslednih zagovornikov obravnavane »revolucionarne« slovenske tradicije — je lepo vidno, prvič, da mu gre še zmerom predvsem za politično dimenzijo kulture, da vidi bistvo kulture v političnem boju, se pravi, da obnavlja situacijo izpred petih in več let; ker mu drugi slovenski kulturniki ne sledijo v zadostni meri in ker se mu očitno

zdi, da Prostor in čas le ni dovolj aktiven, dovolj agresiven in učinkovit, da konkretna praksa te revije ni sorazmerna z njenim programom in načelnimi manifestacijami, druge revije oz. knjige, ki jih izdajajo njihovi sodelavci, pa so bodisi konservativne, pristajajoče na etablirano politično družbo (kot recimo Sodobnost), ali pa zmedene (kot recimo Problemi), ostala dela slovenske kulturne produkcije pa so enako strukturirana, skepta, da je slovenska kultura v krizi. Po vsem videzu v krizi ni bila v času Besede, Revije 57 in Perspektiv, ker se je tedanja perspektivska grupa znala in hotela boriti zoper etablirano politiko. Saj pravi o današnjih problemovski grupi, o tistih slovenskih kulturnikih, ki se ukvarjajo z analizo Idej, ideologij, Idealov, ne pa s konkretno politično akcijo, takole: »Boj za resnične kulturo pa je bil navidezen, saj so šli mladi v akcijo z geslom o zgrešenosti akcije, ki skuša spremeniti svet, s čimer seveda niso napadli starejših, pač pa so zanikal smiselnost bržkone edinega živega gibanja v povojni slovenski kulturi, ki se je pričelo z revijo Beseda in končalo s Perspektivami. Ker pristajajo na svet, kakršen je, seveda ne morejo priti v navzkriž s politiko, ampak jo celo podpirajo.« Horizont Cudermanovega premišljevanja o svetu je nenehoma političen in še to na poseben način. Ne le da je prva naloga živega gibanja, žive kulture političen boj, temveč še več: kriterij živega in pravega, resničnega je »priti navzkriž«, biti »zmeraj kritičen do etabliranih političnih sistemov«, »upreti se političnim težnjam«. In že smo v klasični slovenski revolucionarni tradiciji, ki je, tako mislim, v veliki in celo odločilni meri tradicija nemoci: tedaj je bila tako rekoč edina realita tuja oblast (cesarska in božja), sleherno avtonomiziranje, subjektiviranje naroda, postavljanje na lastne noge (glej posebno Urbančičev članek o narodu v nacionalni številki Problemov, kjer je to vprašanje filozofsko obdelano) je bilo mogoče le z negiranjem te — tujе — oblasti, ki je bila politična. Subjekt se je lahko sam sebe zavedel, utemeljil in razvili le z negacijo danega, ker ga je to dano pretirano utesnjevalo, ne priznavalo, izničevalo. Zato ga je moral on sam izničiti (kot izničevanca). To pa je lahko počel le na osnovi tistega, kar je do zdaj bil: se pravi, kar je do tedaj imel; a imel je, kot dobro vemo, le Duha, Ideje, Ideale, Vrednote (vero v Enakost, Pravico itn.). Ce se je hotel historično, biološko, socialno, individualno realizirati — kar je zakon evropskega subjekta, ki je veljal tudi za nas — je moral razglašati za resnično to, česar materialno ni (Ideje), za lažno, slabo, vrednostno neeksistentno to, kar materialno je (oblast). Nenehni boj zoper kakršno koli oblast, politiko, ekonomijo, sploh materialnost (kot nerescico in zlo) je temelj naše revolucionarne tradicije, ki je zaznamoval vse slovenske kulturnike, tudi perspektivštvo, in je postal problematičen šele v zadnjem času, ko je problemovska grupa začela premišljevati, ali je vztrajanje v tej ideologiji (ne pa Resnic), v tem modelu resnice res nujno; ali res ne moremo že narediti drugega koraka in se približati Evropi, se pravi, da bi

za nas veljali tudi drugi zakoni evropske subjektivitete, tisti, ki so odločili za že subjektivirane, avtonomizirane, osamosvojene, »osvobojene« narode. Odločiti se je treba, da moramo prej ko slej le postati normalen narod. Idealen ne bomo nikdar (a želja po idealiteti je samo znak »nerazvitosti«; misel, da je mogoče dosegči idealno stanje. Sintezo, je značilnost eshatoloških gibanj neavtonomiziranih, odvisnih, kolonializiranih, nesamostojnih narodov); tudi Angleži, Francuzi, Italijani in drugi niso idealni narodi, v njihovi družbeni zavesti je ogromno kritike, tudi politične, vendar se — kot celota — obnašajo kot zreli narodi, takšni, ki vejo, da je vsaktera politična oblast pač ena od — bolj ali manj slabih, a realnih — form in jih samic, ne pa tuja sila, ki je zgolj negativna in jo je treba nadomestiti s Pozitiviteto, z Resnicami. Ekonomija, politika, policija, institucije itn. so s stališča skoraj slehernih potreb in malo zahtevnejšega intelektualnega modela nezadostni, problematični, »odtujeni« ipd. momenti, vendar so realni deli istega. Zrel narod se ne more še kar naprej iti skrivalnic: Resnica je (nerealizirana) Ideja, dani svet (politike, ekonomije ipd.) pa je neresnica, laž, zlo kot tako. Zato se pripadniki zrelega naroda obnašajo do politike sicer kritično (in včasih celo skrajno odklonilno — tudi pri nas bo še prišlo do takšnih kritičnih situacij, in tedaj bo čas za ugotavljanje, kdo je konkretno na kateri strani, na strani represije ali »svobode«, tako kot se da to že zdaj ugotavljati za obdobje likvidacije Besede, Revije 57 in Perspektiv), niso pa dolžni, da bi bili zmerom samo in predvsem politiki (tako kot morajo pripadniki nerazvitega naroda in razreda hrenjeni samo po Revoluciji, delati iz vsega svojega življenja revolucijo, se opredeljevati — kot ljudje — samo ali predvsem glede na ta kriterij — in se odreči svoji svobodi, skušanju neznane). Pri zrelem evropskem narodu nastopi doba delitve dela; in kultura je en segment v tej delitvi. Ni mogoče več zahtevati, da kultura totalizira vse. Tem diktatorsko-totalitarističnim težnjim, ki jih je kultura nerazvityh narodov poddelovala od religioznih gibanj in jih mora neogibno zmerom predajati eshatološki, to je totalitarni politiki, se je treba končno odreči. Treba se je odpreti realnemu življenju, ne pa samo sanjati o svečeništvu Ideji (posebno če je narod res že tam nekje okrog svoje mature in zato kulturnikov ter ostalih pripadnikov naroda res ni več mogoče prepričati o neogibnosti absolutnega revolucionarstva — to je tudi razlog, da je perspektivaška grupa še lahko dovolj radikalno revolucionirala, prostorinčasovska pa kljub vsem debenjakovskim deklaracijam ne more, saj so za revolucionarnost potreben različni pogoj, predvsem pa resničen, eksistenco sodelavcev zadevajoč spor z etablirano materialnostjo; spor voditeljev tina Debencja z etablirano družbo je očitno le retoričen).

Da ne bo nesporazuma, bom skušal biti še bolj natančen. Nikakor nisem za glorifikacijo politike, kakršna je (bojim se, da bi bilo komu prijetno, kaj takšnega mi očitati). Sleherni kulturnik je — in bo ostal — tudi civilni člo-

vek, ki ima svoj realni odnos do politike, ekonomije, policije in ga je, kot državljan, kot socialno bitje, dolžan povediti ter se za svoje potrebe potegovati. Sam sem prepričan, da je v tej naši etablirani politiki še zmerom mnogo preveč stalinizma, da je v marsičem zelo nesposobna, se pravi, da je premalo realne demokracije, se pravi organiziranih in mobilnih gibanj, hkrati pa da je tudi premalo »reda«. Vendar »reda« ne enačim s stalinistično predstavo o redu, temveč z evropsko, s tistem, za kar se že nekaj let zavzemam: s strukturalizacijo, diferenciacijo, stratifikacijo, se pravi evropsko organizacijo družbe. Za normalno poslovanje dovolj simpatične in približno sprejemljive družbe sta potrebna oba dialektično nasprotjujoča si elementa: gibanje in stratifikacija, mobilnost in stabilitost, enotnost in diferenciacija, ideologija in strukturalizacija; fleksibilnost (ki nam manjka) je mogoča le ob prejšnji veljavi statičnih količin (in tudi te nam manjka), še zmerom nismo iz »revolucionarne« postali dovolj »uradniška« država, kakor je na drugi strani res, da je tradicionalna revolucionarna ideologija bistveno izgubila svojo živost, učinkovitost, realnost in zato že čuti potrebo — z njenim gibanjem vred — po temeljnih iniekcijah fantazije, prodornosti, vere, aktivnosti, ki si jih obeča dobiti morda od študentskih, »novolevičarskih«, »anarhističnih inovacij — vendar, ponavljam, bo to mogoče samo ob sočasnom, ne ideološkem in vertikalnem, temveč horizontalnem in »vsebinskem« stabiliziranju). Veliko hujšo bitko pa bi bilo treba voditi, in sam se je po svojih močeh udeležujem, zoper temeljno slovensko mitomansko religioznost, zoper tisti temelj tradicionalne slovenske strukture (tudi revolucionarne), o katerem ves čas pišem in ki ga imenujem vladavina Idealov-Idej-Vrednot (transcendence) nad realnim čutnim življenjem (imanenco); tu sta si »revolucionarno« in konservativno krijo čisto blizu, obe izhajata le iz sekulariziranega, laiciziranega katolištva. Omenjena bitka ni utopični boj za osvojitev Absolutne prihodnosti, temveč narobe realna bitka za odstranitev že presežene in zato danes napačne, neučinkovite, zavajoče ideološke strukture (megastrukture), ki povzroča celo vrsto travm, saj ni hujšega za družbo (in za posameznika, ki družbeno situacijo interiorizira), kot če sta njen vrednostni sistem in niena ideologija v nasprotju ali nesoglasju z njeno realno praksjo in imperativi čutnega življenja. Ta bitka je danes temeljnega od boja zoper etablirano politiko, ki vendarle že postaja samo relativen in laičen segment družbe (ne pa njena sakralna Resnica), medtem ko Norme, Ideali, Morala ipd. vse kar smo podedovali iz idealistične tradicije, še zmerom uveljavlja svojo pravico na sakralnost, splošnoveliavnost, absolutnost, človeškost. Poglavitni slovenski teror in domačo represijo vidim danes v navzočnosti te tradicionalne ideološke strukture, v njenem nenehnem ekskomuniciranju dejanskega čutnega življenja v imenu Pravega, Resničnega in Človeškega (afera z Maškarado je le eden od simptomov). In če je moderna, avantgardna slovenska kultura zoper kaj

uperjena, potem je ravno zoper to dejstvo in hinavsko, blokirajočo, življenje onemogočajočo tradicijo. Boj zoper etablirano politiko bo potreben v tolk, kolikor se bo ta politika tudi praktično zavzela za ideološko tradicijo in začela ponovno, le da zdaj na drugem terenu, na terenu proti ematiziranju človeškega telesa, likvidirati realno življenje, realno produkcijo. Žal moram zapisati, da sta obe analizirani strugi slovenskega »humanizma«, konzervativna in »revolucionarna«, v tem boju na strani tradicije, na oni strani.

Cuderman (ob njem pa vsi mogoči prostorinčasovski ideologi, od Gradišnika, ki se je že takoj na začetku začel zavzemati za domačo, »zdravo«, »lep« oblačenje in zoperstrup zahodnoevropske mode, pa do Zalokarja in njegovega strastnega zavzemanja za Smisel) takole opiše slovensko avantgardo: »Oboroženi z odkrito amoralistično filozofijo (v svetu vlada Moč in ne Morala) — s čimer odkrito pove, da je za moralistično filozofijo in za svet, v katerem vlada Morala in ne Moč — kar pa je ravno temeljno prepričanje slovenske tradicije, ki veruje, po krščansko, da je tak svet mogoče uresničiti — »imajo proste roke za cinično quasi filozofsko pisanje, s katerim ustvarjajo na Slovenskem duhovno zmedo, in s poceni senzacijami odvračajo misli od aktualnih in akutnih družbenih problemov«. Iz tega stavka je očitno, da je sleherno pisanje drugačno od tistega, ki si ga je zamisli Cuderman, ne samo napačno, temveč da ustvarja duhovno zmedo, se pravi, da je — kot v časih revolucionarne tradicije — potrebna enotna, ena, edino resnična akcija in misel, vsaka dejavnost, ki se s to osrednjo nacionalno in svetovno ne strinja (ki je od nje samo različna, niti ne nasprotna), pa je aktivna vnašavka zmede. Spet smo pri pojmu duhovne, idejne zmede, ki je bil tako popularen v Ziheljovih časih in za katerega je povsem naravno, da ga je obudil ravno Cuderman: vsaka totalitarna misel, ki moralistično zahteva od vseh pripadnikov določene socialne enote isto, enotno akcijo, ki je akcija Resnice (se pravi sakralno akcijo), mora obravnavati vse druge misli kot zmedo, kot aktivno prikrivanje očitne Resnice. Eksperiment, iskanje, tveganje ji je tujie, saj vendar vemo, kaj je Res in kaj ne (eksperiment ji je mogoč in dovoljen le v relativnem obsegu, v iskanju načina, kako to Resnicu podati, nikakor pa ne kot iskanje še nedane, neobstoječe resnice oziroma vrednostnega modela, s katerim si bom — pragmatično — svetil na svoji »vjugavi« poti). Vse slovensko avantgardo iskanje — ki je realna in prav nič »začetniška«, prav nič še »neizčiščena«, možnostna produkcija — od Ohojevcov pa do grupe 443 in Tribunašev — je za Cudermana le impotentna, a hkrati temačno zla namera, ki si izmišlja »poceni senzacije« (te so najbrž celotno njihovo delo, ohojevske razstave, kamasutra, likovne priloge Problemov), da bi »odvracača« publiko od »aktualnih problemov«, to je od Resnice (kajti takoj zvemo, kaj so ti aktualni problemi: avtor svoje nasprotnike osumniči in obdolži, da »politiko... v težavah

celo podpirajo, zlasti če je treba negirati tiste probleme, ki so bili v kulturi do leta 1945 temeljni: nacionalni in socialistični).

Naj pojasnim tudi pristajanje na realiteto, pojem, ki ga Cuderman očita vnašavcem zmede kot njihov naglavni greh, saj se z njim odpovedujejo radikalni eshatološki kritiki in negaciji realitete. Znotraj Cudermanovega — tradicionalnega, revolucionarnega — sveta je sleherno nekritiziranje realitete (dane ekonomije, politike itn.), sleherni odmik od totalne kritike te realitete, se pravi sleherno pristajanje na realiteto skorajda zločin, vsekakor pa nekaj najslabšega: izdaja Resnice. To je razumljivo in dosledno (saj je realiteta — danost — Zlo, Resnica pa zgolj v Idejah, v posameznikovi notranosti, iz katere jo je treba s politično-socialno-kulturno akcijo realizirati v materiji, materializirati). Ni pa izdaja Resnice v mojem sistemu in svetu. Če zame Resnica ni v predeksistentnih Idejah in če dana realiteta ni zlo po sebi, če je odnos med idejami in realitetu povsem drugačen, potem ne zadeva ta stavek, to stališče, nobena moralna odsodba. Pristajanje na realiteto pomeni zame že nekaj let predvsem eno: odpoved tradicionalnemu slovenskemu idealizmu, Idejam-Idealom kot edini Pravi resnici, premik k realnemu, čutnemu, skušenjskemu življenju kot nečemu realnemu in nezleemu. Pristati na realitetto mi pomeni začeti se orientirati znotraj te materialno-čutne realitete kot znotraj edinega prostora, ki je človeku na razpolago tisti hip, ko se je odpovedal idealistični religiji dane transcendance. Pristati na realitetu nikakor ne pomeni odpovedati se revolucionarnosti, če pod revolucionarnostjo ne razumemo aplikacije Idealov na stvarnost, temveč produkcijo *novega*. Tradicionalna revolucionarnost je eno danost (materialno) zanikala v imenu druge (duhovne). Nova »revolucionarnost« (ime je zasilno in problematično) gre najbrž zoper sleherno danost kot Vrednoto, ki jo polagamo na svet, vendar pa »pristaja« na sleherno danost, kajti samo iz danosti se je mogoče orientirati »naprej«; tudi mutacija je zmerom mutacija danega. Dano torej ni Zlo in novo Dobro, temveč je novo samo realizacija človekove potrebe po produkciji, po refleksiji, po svobodi, po igri, realizacija zakona mutiranja in prakse. Priznam, da sem v svojih člankih rajš poudarjal besedo konzervativnost kot revolucionarnost (a v tem nisem bil sam, opozarjam recimo tudi na strastni Rožančev »konzervativizem«), vendar je bilo to zmerom razumeti v določenem kontekstu: da se opredeljujem zoper revolucionarnost, kakor smo jo pojmovali Slovenci, zoper tisto revolucionarnost, ki jo imenujem v tem članku tradicionalno: pojem »konzervativizem« pa mi je izražal mojo potrebo po svetu, ki lahko živi sam iz sebe, brez transcendiranja v *Absolutno* prihodnosti, v svet Idej. Šlo mi je torej za poudarjanje sveta, v katerem so ekonomija, politika ipd., realni, normalni, »večni« elementi; za to, da je treba ta svet realno spremnijati, živeti v nenehni spremembji, ne pa znova razmišljati o ponovni, »tretji« Revoluciji, ki bo pa končno zares postavila

stvari na prava mesta in svet zgnetia po modelih Idealov. Princip in prakso negiranja sem prenesel iz negiranja materialne realitete in njene čoveske »odtujenosti«, »reiciranoosti« v negiranje idealne »realitete«, torej idealitet; v njej videvam pravi odtujeni čoveski in človekov čutni svet (kolikor niso te ideje samo modeli, hipoteze, pripomocki nase prakse; kot taki pa seveda niso predeksistentni svet idealitet, temveč le instrumentalni svet prakse). Jasno je in ne delam si nikakršnih utvar: problemi revolucionarnosti, realitete, idej, produkcije ipd. se zdavnaj niso rešeni in s tem svojim premisilevanjem ne bi rad nicesar zapri. Ves čas hocem povedati eno samo stvar: pojasnitri razliko med slovenskim tradicionalnim revolucionarstvom in avantgardo, hkrati pa zapisati nekaj besed o svoji zivljenjski poti oz. usodi oben perspektivaskih podskupin (jedra in mlaših) v zadnjega pol desetletja, hkrati pa se seveda obraniti pred čestimi, nemalo agresivnimi, zelo samoumevnimi in kar se da moralistično samozadovoljnimi napadi tradicionalnih revolucionarjev, ki pa, to je temeljno dejstvo njihove eksistence, ne delajo nikakrsne revolucije, ne povzročajo niti šokov in shizm in preljomov in konfliktov in odločinih trenj v slovenski družbi, temveč se zadovoljujejo z napadi na amoralistično avantgardo.

Tu pa smo zdaj spet pri našem začetku. Krog se je sklenil. Ne vidim možnosti, da bo revolucionarna tradicija še kaj dolgo mogla vzdržati pri svoji »revolucionarnosti«; med njo in »konzervativco« je zdaj ni več mnogo razlike. Spominjam se še, da je Cuderman opredelil krizo slovenske kulture ne samo z izdajavstvom avantgarde, temveč tudi s tem, da je »vedno manj življenja v »osrednjih, tako imenovanih nacionalnih institucijah«. Bi lahko pravi revolucionar sploh kaj tega zapisal? Ali niso te osrednje institucije ravno leglo danosti, reprezentance (kar vse jim je perspektivaška grupa obilno očitala)? Tudi tu Cudermana ne sumničim nikakrsne amoralnosti in osebne nedoslednosti. Nedoslednost, ki se je pokazala med njegovo revolucionarno proklamacijo in njegovo realno prakso, je višjega reda: izhaja iz njegove »revolucionarne« tradicije. Nacionalne kulturne institucije so namreč nastale kot kvintesenco slovenskega Duha (Idej-Vrednot) oziroma slovenske Kulture nasproti tuji in tujčevski materialni realiteti (politiki, itd.) kot nacionalne oporne točke Gibanja. Konsekventnejše revolucionarstvo, ki vodi v likvidacijo tega narodnega Duha (in v to je vodila misel ter praksa tiste grupe, ki jo Cuderman hvali: besevodsko-perspektivaške), ker vodi v likvidacijo narodnih Vrednot in Naroda (pojmovanega na tradicionalen način), odpravlja seveda tudi vsakrsne osrednje institucije in jih želi nadomestiti samo s takšnimi, ki so izraz vsakokratne konkretnje kulturne produkcije. V odpravi oz. notranji oslabelosti teh institucij ne vidi krize slovenske kulture, temveč samo naravén znak njene notranje — in pozitivne — prestrukturacije, laicizacije, desakralizacije. Ohranjevanje teh institucij za vsako ceno (a ohraniti takšne, kakrsne so bile, se pra-

vi zares produktivne, jih ni mogoče, o tem imam tudi svojo posebno skušnjo) tradicionalnega revolucionarja povsem približa konservativcu in prakso obeh zidentificira (konservativec se boril za njihovo ohranitev morda z malo več politično taktičnimi razlogi, v bistvu pa mu gre za isto: za vladu Duha, slovenskega duha in njegove pomenske strukture — le da pri tem več računa na neogibno politično pomoč).

Tu smo seveda zašli v tisti del Cudermanove obravnave, ki ga ne nameoram komentirati, saj sem o njem povredil že dovolj (in ne nameoram pri tem ponovno izzivati svete jeze poslancev utelešenega slovenskega nacionalnega Duha; Boris Pahorja in Alojza Rebule); rad bi samo pokazal, da je v nujni notranji zvezi z vsem že povedanim. Tradicionalna revolucionarnost je namreč obenem tudi strastno obujanje nacionalizma, te naravnost paranojične skrbi za narodnostnost našega Naroda; tudi tu je Cuderman popolnoma enak svojim prostorinčasovskim sodrugom. Takole piše o »resničnih vzrokih naše sedanje kulturne zagate: Nekdanja slovenska kultura je bila v resnici močno nacionalno obarvana, a to zato, ker je bila najstneje povezana z narodovimi potrebami, ker je bila živa kultura. Naša zdajšnja kultura očitno ni živa (in doživja krizo)... Prej ali slej si bomo torej morali postaviti vprašanje, kako to, da naša kultura nič več ne poganja svojih korenin iz narodovih potreb«. O teh potrebah Cuderman ne govori več direktno, zato smemo sklepati, da gre pri tem na eni strani za tipično slovensko — narodno — potrebo po kritični negaciji etablirane politike, na drugi pa splošno za realizacijo slovenskih Idealov-Vrednot. Ta realizacija je lahko edina prava slovenska narodna potreba. Sleherno sklicevanje na Narod, kakor ga doživljamo v zadnjem času, temelji v tej potrebi, obnoviti nekdanjo narodno situacijo, nekdanji narodni ideološki konflikt in skušati udejantiti vse sanje slovenskih narodnjakov od Gregorčiča do Rebule in Pahorja. Realna slovenska kulturna produkcija, ki je v zadnjih letih toliko kot še nikoli in ki je, o tem sem trdno prepričan, na dosti višjem prečnem nivoju kot nekdaj, v očeh agresivnih sanjačev (ki pa ponavljajo svojih sanj adekvatno ne realizirajo v socialno-politični praksi in tega tudi ne poskušajo, razen morda Pahorja, ki pa ga ščiti dobro uporabljenia eksteritorialnosti) ne velja nič in je le produkcija krize, ker ni produkcija sanj: a te sanje so se, vsaj kar se mene tiče, posušile in osule, njihovo današnje obujanje pušča v ustih zoprni priokus karikature, bega v preteklo sigurnost, larpurlartističnega valjanja in tržnega barantanja z nekaj lepimi stvarmi, ki bi jih bilo edino pošteno pustiti v miru zaspasti. Zato se sam ne bi rad boril zoper te nekdanje Vrednote, ki so opravile izredno in pomembno funkcijo v realnem procesu formiranja sodobnega, »realnega« slovenskega naroda; vsekakor pa se moram postaviti zoper vse tiste, ki jih ob nepravem času in na nepravem mestu, nefunkcionalno, mitično obnavljajo. Tem je namenjen ta moj esej. Konkretno pa sem ga zasnoval ob Cu-

dermanovih nazorih, ker so ti kar se da lepo razvidni. Boj njihovega avtorja za Vrednote in zoper imanentno produkcijo bi morda še lepše razpoznali iz njegovega članka **Meditacija ob Severjevi smrti**, objavljenega v isti številki Kapelj. Zato samo bežno navedimo nekaj citatov, da bi bilo z njimi naše »dokazno gradivo« zaključeno. Razliko med Severjem kot predstavnikom slovenske tradicije in novo odkritim idiom neuspele revolucionarnosti na eni in avantgardnosti na drugi strani opisuje takole: »Boril se je za obstoj narodnega gledališča, mi pa oznanjamo narodu skorajšnji konec... Severjev pogled na svet je izhajal iz humanističnih vrednot, iz prepričanja, da je mogoče razlikovati dobro od slabega, mi pa vemo, da na svetu ni niti dobrega niti slabega.« Kar počne problemaška kultura, »nas lahko pelje samo v nič in ta proces se na Slovenskem in v svetu bolj ali manj pogubno ter bolj ali manj dosledno tudi dogaja: v podobi ciničnega uničevanja starih vrednot, ki niso temelj bivanju in ravnanju ene ali dveh zadnjih generacij, temveč so tisočletna dediščina, porojava iz človekovega hotenja po ohranitvi, sad vitalnosti tisoč in tisoč generacij. Clovekova življenska moč je edina, ki se lahko upira niču in ustvarja vrednote. To je stara resnica in zato tisto, kar se na Slovenskem kaže kot nova filozofija, ni izraz duhovne premoči, ampak življenske nemoči, pa je razumljivo, da zato ni sposobno nikakršnega ustvarjalnega akta, nikakršne akcije, razen akcije, pogojene v niču.« Cuderman se kot na zadnji temelj zanaša na človekovo »življensko moč«, ne pove pa, kaj je to. Naše premišljevanje je prišlo do kraja, lahko pa bi ga začeli od začetka. Ali namreč ta »nova slovenska filozofija« ne razmišlja ravno o moči kot o temelju sveta in ne izvaja morale iz nje? Vprašanje je mogoče zastaviti tudi drugače: je prej potreba po moči, moč, praksa ali pa vrednote? Vprašanje o moči in vrednotah je eno bistvenih v sodobnem slovenskem »novofilozofskem« reflektiraju sveta. Zdi se, da ga Cuderman s svojim — samo čustvenim, samo verskim — prepričanjem o nasprotju med vrednote ustvarjajočo močjo in tako, ki ni »sposobna nikakršnega ustvarjalnega akta« in ki je »pogojena v niču«, ni niti razvil, niti jasno formuliral. Ce se bo hotel vzdigniti iz čustveno-verskega nivoja na miselnega, bo prisiljen to storiti in se na adekvatnem, primerem področju — v refleksiji — pomeniti o temeljnih vprašanjih, ki se postavlja danes pred slovenskega kulturnika in misleca. S površnimi moralnimi obsodbami in iskanji krivev za nenavzočnost Vrednega in Vrednostnega sveta pa ne bo mogel storiti nič drugega, kot slepo in fanatično agirati v duhu zgodovinsko sicer preživelega, ideološko pa zmerom bolj nasilnega tradicionalizma: mrtve preteklosti.

POPRAVEK

V mojem zapisu »Avers. Revers. Logike?«, ki je bil objavljen v Problemih (Magazin), številka 94, oktober 1970, str. 4—8 in številka 95—96, november 1970, str. 64—73, je žal prišlo med tiskanjem do več napak, tiskarskih škratov. Omenil bi le bistvene, tudi tiste, ki sem jih posredno zakrivil sam, ker sem popravke določenih odstavkov v tekstu dodal še, ko je tipkopis že bil v tiskarni.

A) I. del: Problemi, št. 94:

1. Str. 5, stolpič 2, spodaj: napačno: Kaj več o upravičenosti ali neupravičenosti naših zahtev v času **od leta 1953 do 1954**...

Pravilno: ...v času **do leta 1953—54**...

2. Str. 6, stlp. 2, spodaj: napačno: ... in kmalu nato (9. 11. 1920) je prišlo...

Pravilno: ...in kmalu nato (12. 11. 1920) je prišlo...

3. Str. 6, stlp. 2, spodaj: napačno: ... z amputacijo gospodarsko najmočnejšega bazena na Slovenskem in **Koroškem**, kjer je tekla...

Pravilno: ...z amputacijo gospodarsko najmočnejšega bazena na Slovenskem in **s Koroško**, kjer je tekla...

4. Str. 6, stlp. 3, spodaj: napačno: ... nam ilustrira nameravana, a **neizpovedana Kravanjina** akcija...

Pravilno: ...nam ilustrira nameravana, a **neizpeljana akcija Kavsa**... (Do zamenjave imen je prišlo zaradi moje malomarnosti. P. D.)

5. Str. 7, stlp. 3, spodaj: napačno: Zato so se prav v tem prostoru — slovenskem, ne glede na strani neba — tolkokrat prisotni krčeviti primeri...

Pravilno: Zato so prav v tem prostoru — slovenskem, ne glede na strani neba — bili tolkokrat prisotni krčeviti primeri **besnega napadanja** vsega, kar je dišalo po slovenskem izvoru in značaju, po prav tistih, ki so iz te sredine izšli. Pa se v njej niso mogli znajti...

6. Str. 8, stlp. 2, spodaj: napačno: ...v času in potrebam dokaj uspešno...

Pravilno: ...času in potrebam **primerno** dokaj uspešno zamenjal...

7. Str. 8, stlp. 3, opomba št. 7: napačno: ...nacionalne manjštine v Po-rabju informbirojevske goni...

Pravilno: ...nacionalne manjštine v Porabju v času informbirojevske goni...

8. Str. 8, stlp. 3, opomba št. 13: napačno: Za atentatorja je bil določen **Kravanja**...

Pravilno: ...je bil določen Kavš...

9. ista stran in opomba: napačno: ... Do atentata iz doslej **nepojasnjenih razlogov**...

Pravilno: Do atentata iz doslej **ne povsem pojasnjenih razlogov**...

B.) II. del: Problemi, št. 95—96

10. Str. 65, stlp. 1, zgoraj: napačno: Ze v časih Zoisa in še prej Bleiweisa...

Pravilno: Ze v časih Zoisa, (in še prej), Bleiweisa...

11. Str. 65, stlp. 1, na sredi: napačno: ...kakor to propoveduje T. Kermauner, bi se mu zdele v osnovi nespremenljive...

Pravilno: ...kakor to propoveduje T. Kermauner, bi nanje gledal kot na v osnovi nespremenljive.

12. Str. 65, stlp. 2, na sredi: napačno: ...na pariški mirovni konferenci borili za — **konsekventne** — meje?...

Pravilno: ...borili za — **konser-tivne** — meje?...

13. Str. 66, stlp. 3, v sredini: napačno: ... vietnamskega naroda, katerega **poglavitni cilj** je...

Pravilno: ...katerega **eden poglaviti cilj** je...

14. Str. 68, stlp. 2, zgoraj: napačno: ... pri Varšavi avgusta **1925**...

Pravilno: ...avgusta **1920**...

15. Str. 69, stlp. 1, spodaj: napačno: ... omogočal novo prosperitetu **nasproti trenutku**...

Pravilno: omogočal novo prosperite-to trenutno učinkovitejšemu gospodarskemu sistemu...

16. Str. 70, stlp. 3, na sredi: napačno: V dneh, ko sta prva poslanca de-lavskega razreda ... v Parizu oznanila vsem delavcem ...

Pravilno: V dneh, ko so se Blanc in tovariši, v zgodovini prvi poslanci de-lavskega razreda v buržoazni vladi, ki jo je ustoličil val revolucionarnega zana-sosa februarja 1848. leta v Parizu, na podlagi že leta 1793. proglašene pravice do dela, borili za praktično uveljavitev tega načela ...

17. Str. 72, stlp. 2, v sredini: napačno: ... izročila racionalistov **19. stoletju**...

Pravilno: ...izročila racionalistov **18. stoletju**...

18. Str. 72, stlp. 3, zgoraj: napačno: ... institucija vsemogočne dobre in **realne pravičnosti**...

Pravilno: ...dobrote in **irealne pravičnosti**...

19. Str. 72, stlp. 3, spodaj: napačno: ... surogat ali se z njim kinčati²⁵...

Pravilno: ...ali se z njim kinčati²⁶...

20. Str. 73, stlp. 1, zadnji stavki teksta: napačno: ...ko bomo vsi, če bomo skakali iz kože istočasno — ...

Pravilno: ...ko bomo vsi, če bomo skakali iz kože, **bomo** istočasno — ...

21. Str. 73, stlp. 2: Ob koncu teksta je bil naveden tudi datum, ki pa je med tiskanjem izpadel. Glasil se: Ljubljana, 5.—7. avgusta 1970.

Uredništvo se za storjeno uslužo — odstopljeni prostor — najlepše zahvaljujem.

(Ljubljana, 25. 2. 1971)

Pavel Dobrila

POJASNILO:

Teksti pod naslovom EVIDENCA v 100. številki PROBLEMOV — MAGAZINA so razen zapisa Strašna ljubezen (avtor Taras Kermauner) delo avtorjev Niko Grafenauerja in Dimitrija Rupla.

